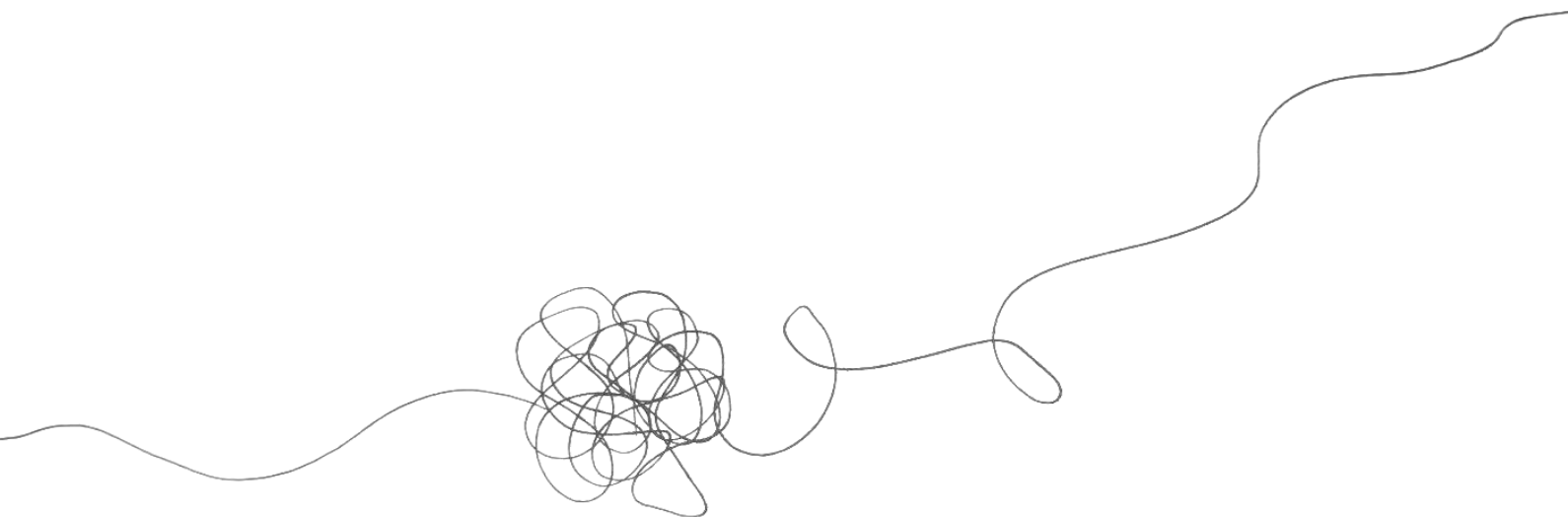

Treball de Final de Grau

Una mirada aproximada a l'abordatge de les violències masclistes i a l'acompanyament a dones víctimes-supervivents.

El paper de l'Educació, la Comunitat i l'Estat.

Maria Codina i Sánchez

Tutoritzat per Fernando Macías-Aranda
Universitat de Barcelona
Grau d'Educació Social
Curs 2023-24

Resum.

Les violències masclistes rauen arrelades en la desigualtat històrica de les relacions de poder entre gèneres, així com la discriminació generalitzada envers les dones en notoris àmbits de la vida (tant públics com privats). Aproximar-se a les estructures que perpetuen aquestes violències és un dels objectius generals d'aquesta investigació per a comprendre quins mecanismes es poden articular des de l'educació i la comunitat en l'acompanyament a dones víctimes-supervivents. Mitjançant una revisió de literatura al voltant aquest fenomen (teories, iniciatives d'èxit, testimonis...) i sota les pautes d'un paradigma d'investigació sociocrític, s'ha procedit a realitzar un total de cinc entrevistes semi-estructurades a professionals vinculades a l'àmbit de la defensa de la igualtat de gènere; tres investigadores expertes amb publicacions relatives al fenomen del gènere i les desigualtats socials, i dues professionals de la intervenció directa amb dones supervivents de violència de gènere. Alguns dels resultats obtinguts de la investigació en matèria preventiva i reparadora han evidenciat la necessitat de promoció d'un feminisme dialògic com a proposta inclusiva de les veus de totes les dones, de treballar a l'entorn de les noves masculinitats i la socialització preventiva en les Comunitats d'Aprenentatge.

Paraules clau: *violències masclistes, Educació Social, comunitat, violència institucional*

Abstract.

Gender-based violence is deeply rooted in the historical inequality of power relations between genders, as well as the widespread discrimination against women in various areas of life (both public and private). Approaching the structures that perpetuate these violences is one of the general objectives of this research in order to understand which mechanisms can be articulated through education and community to offer accompaniment to women victims-survivors. Through a literature review on this phenomenon (theories, successful initiatives, testimonies...) and under the guidelines of a sociocritical research paradigm, a total of five semi-structured interviews were conducted with professionals linked to gender equality advocacy's field; three expert researchers with publications related to gender issues and social inequalities, and two professionals directly involved in interventions with women survivors of gender-based violence. Some of the results obtained from the research on preventive and reparative measures have highlighted the need to promote a dialogical feminism as an inclusive proposal for all women's voices, to work around new masculinities and preventive socialization in Learning Communities.

Keywords: *gender-based violence, Social Care Working, community, institutional violence*

Agraïments.

A les referents de lluita. Eternes supervivents.

A les dones de la meva vida. Xarxa i cures,

A les meves àvies, que volen a prop,

A la mama,

A totes vosaltres,

Agraeixo.

*Us escric i m'escric,
aquí, un breu parèntesi de reflexió.*

Nota prèvia de l'autora.

Al llarg de la investigació presentada a continuació, s'ha fet ús de termes que requereixen d'una matització prèvia en tant que la seva intencionalitat. Es pretèn, així, que quan siguin llegits puguin interpretar-se tenint en compte les següents definicions:

“Dona”. Buscant l'aliniació amb la teoria contextualista d'Esa Díaz León (2020), la paraula *dona* pot tenir diferents referents, depenent de qui la pronuncii i en quins contextos. Tenint en compte que el que s'investiga en aquest treball està emmarcat en l'àmbit social, el terme *dona* serà emprat sota la categoria política i llegit sota el paraigua de la *identitat gènere*¹, evitant el màxim possible l'ús reduccionista del sistema binari *sexe-gènere* (*famella-dona-feminitat/mascle-home-masculinitat*).

“Víctima-supervivent”. Aquesta categoria d'interpretació ha estat promoguda en els darrers anys, seguint el que està establert en els textos legals sobre la matèria i els tractats internacionals, per tal de contribuir a la consideració dels recursos personals, capacitats i aptituds de les dones en el marc d'intervenció en violència de gènere o altres violències masclistes. Tanmateix, el terme també suposa reconèixer les dones com a subjectes actius, i pretèn defugir de la revictimització, així com des-estigmatitzar la condició de víctima. Aquesta condició “no es planteja com el procés que comença una vegada la dona ha superat la violència (...) sinó des del propi inici” (p. 161)².

“Institució”. En el Diccionari de Psicologia Social i de la Personalitat³ es diferencien dos sentits a l'hora d'emprar el terme *institució*: des de l'àmbit de la psicologia o des de l'àmbit sociològic. Prenent com a referència aquest segon, es tindrà en compte com a “(...) un conjunt de regles i convencions socialment acceptades en un moment determinat. En aquest

¹ “L'identitat de gènere és la identificació de cada persona amb el gènere que es sent, reconeix i/o nombra propi. (...) fa referència a la identificació o no, amb el gènere assignat al naixement, essent en aquest cas cis o trans. Dins de les experiències i vivències de les persones trans, podem trobar identitats de gènere que no queden reduïdes al binarisme home-dona” (ACNUR. Agència de la ONU para los refugiados, 2024).

² Diputación de Vizcaya. Cuadernos del Departamento de Empleo, Inclusión Social e Igualdad. (2021). *Propuesta para un nuevo modelo de atención social a las supervivientes de violencia machista en Bizkaia*.

³ Harré, R. i Lamb, R. (Dir.) (1986) Diccionario de psicología social y de la personalidad. Paidós. Barcelona.1992.

sentit es parla d'institucionalització com el procés pel qual aquestes regles i convencions es converteixen en pautes tipificades i estables. Aquest paper normatiu, així com la seva continuïtat en el temps, confereix a les institucions una imatge d'entitats que existeixen per sobre i més enllà dels individus concrets, de tal manera que semblaria que proporcionen la qualitat i la imatge d'objectivitat. (...) l'operació de fundarles constitueix el fonament jurídic de la societat i de l'Estat”

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ.....	8
2. JUSTIFICACIÓ.....	9
3. OBJECTIUS DE LA RECERCA.....	11
4. MARC TEÒRIC.....	12
4.1. Capítol I: EL SISTEMA PATRIARCAL: TEORIES AL VOLTANT.....	12
4.1.1. Una breu mirada històrica.....	12
4.1.2. Una mirada social i contemporània aproximada.....	14
4.1.3. El feminisme dialògic com a proposta per a la inclusió de totes les veus.....	16
4.2. Capítol II: VIOLÈNCIA I CONTROL.....	18
4.2.1. Les violències masclistes.....	18
4.2.2. La violència sexual com a mecanisme de control.....	20
4.2.3. Violència institucional o violència estructural.....	22
4.3. Capítol III: EL PODER DE LA COMUNITAT I LES XARXES DE SUPORT...27	
4.3.1. Processos de recuperació de dones víctimes-supervivents de violències masclistes.....	27
4.3.2. El paper de les Comunitats d'Aprenentatge en la prevenció de les violències masclistes.....	29
5. PROCÉS METODOLÒGIC.....	33
5.1. FONAMENTACIÓ TEÒRICA.....	33
5.2. MÈTODE I TÈCNIQUES DE RECOLLIDA D'INFORMACIÓ.....	33
5.3. FASES DE LA RECERCA.....	34
5.3.1. Fase 1. Revisió de la literatura.....	34
5.3.2. Fase 2. Treball de camp.....	34
5.3.3. Fase 3. Anàlisi de la informació.....	35
5.3.4. Fase 4. Conclusions i redacció del TFG.....	35
5.4. ESCENARI.....	36

5.5. MOSTRA.....	36
5.6. ANÀLISI DE LA INFORMACIÓ.....	38
5.7. CRITERIS DE RIGOR CIENTÍFIC I CONSIDERACIONS ÈTIQUES.....	40
5.7.1. Criteris de rigor científic.....	40
5.7.2. Consideracions ètiques.....	40
5.7.3. Perspectiva de gènere.....	41
6. ANÀLISI DE RESULTATS.....	43
6.1. CATEGORIA I. Estructures de les barreres socioculturals que reforcen el Sistema Patriarcal	43
6.2. CATEGORIA II. El paper de les institucions en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.....	45
6.3. CATEGORIA III. El Paper de la Comunitat en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.....	49
6.4. CATEGORIA IV: El Paper de l'Educació Social en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.....	52
7. CONCLUSIONS.....	56
8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES.....	61
ANNEXOS	65
Annex I. Model d'entrevista.....	66
Annex II. Model document de consentiment informat.....	69
Annex III. Transcripció de les entrevistes.....	72
III.I. Entrevista a S.G.....	73
III.II. Entrevista a G.L.....	81
III. III. Entrevista a P.M.....	84
III.IV. Entrevista a L.G.....	93
III.V. Entrevista a I.R.....	100

— 1. INTRODUCCIÓ —

Les violències masclistes rauen arrelades en la desigualtat històrica de les relacions de poder entre homes i dones, així com la discriminació generalitzada en contra d'aquestes darreres en tots els sectors. La present investigació s'emmarca en una realitat sociocultural en la que la desigualtat de gènere i el masclisme persisteixen de forma estructural. Tant és així, que aquesta problemàtica de caire mundial es manifesta de forma transversal en tots els àmbits de la vida, tan pública com privada.

En el context espanyol no és diferent. Segons dades obtingudes de l'Institut Nacional d'Estadística (INE, 2024), l'any 2023 es van comptabilitzar un total de 36.582 *dones víctimes de violència de Gènere* a l'estat espanyol, un 12'06% més respecte l'any anterior, i un 35% més respecte el 2014. Les xifres publicades no només són el reflexe d'una realitat social en la que persisteix una asimetria relacional entre homes i dones sinó que, a més a més, són una prova empírica de què anualment la situació no es reverteix, ans el contrari, s'agreuja. S'ha de fer menció i puntualitzar que les xifres publicades no recullen la totalitat de casos de violència gènere, sinó tan sols d'aquells dels quals en consta una sentència ferma. Tenint en compte que la violència de gènere és només una de les moltes expressions de la violència masclista (ho veurem més endavant), el nombre de dones afectades directament per aquesta problemàtica és molt més alarmant del que recullen les estadístiques.

Davant d'aquest fenomen, és d'esperar que l'*educació* jugui un paper primordial en la superació d'aquesta desigualtat. Però, quins són els mecanismes que utilitza per aconseguir-ho? En la present investigació es cercaran sinergies entre actuacions des de la *Comunitat* i l'*educació* per abordar el fenomen de les violències masclistes, i el paper de la *institució de l'Estat* davant aquesta problemàtica transcendental.

Finalment, mitjançant el diàleg entre aquests tres elements (*educació, comunitat, Estat*) i l'anàlisi aproximat de la seva relació amb el fenomen de les violències masclistes, s'intentarà demostrar el motiu pel qual és rellevant i important aquesta línia d'investigació en l'àmbit de l'Educació Social, així com determinar algunes de les accions que es poden articular de forma directa a través de la figura de l'educadora social.

— 2. JUSTIFICACIÓ —

En aquest Treball de Final de Grau es preten abordar diverses qüestions al voltant de les violències masclistes. Les dones som objecte constant de violència manifestada de moltes formes i en diversos àmbits de la vida. És arran d'això, que em neix la motivació acadèmica, professional i personal de transcendir en aquesta idea, donant espai a la reflexió comunitària envers les vulneracions dels drets de les dones, incloses les d'índole institucional.

Un dels principals motius que incentiven aquesta recerca, doncs, pretén evidenciar la imperativa necessitat d'obrir línies d'exploració que investiguin entorn aquest fenomen d'abast mundial. Des de l'Educació Social hem de ser capaces de poder abastar aquests temes i aportar una visió socioeducativa per a encarar la nostra intervenció com a professionals de forma rigorosa. L'Educació Social ens ha donat eines per contextualitzar la violència patida per les dones en moltes de les seves formes però he identificat una manca de profunditat en el ventall que se'ns ofereix. Des d'una òptica d'agents de canvi, és d'esperar que el punt de mira enfoqui cap a factors externs (tot i etiquetar-los d'estructurals). Un dels meus interrogants sorgeix quan aquestes violències son perpetuades des dels nostres possibles llocs de treball o Lleis que advoquem, i de les que ens abanderem. Aquí, el concepte “violència” passa a cobrar un sentit més jurídic, gens treballat en el transcurs de la nostra formació acadèmica. Tot aquest caràcter polític vinculat al canvi social s'ha transformat en una idea sovint desvirtualitzada de sentit. Tant a les educadores socials com al feminisme de base ens toca tornar a omplir de congruència aquest motiu que avui ens ocupa.

Tanmateix, penso que des del camp de l'Educació Social tenim un repte de futur molt gran. Hem de buidar el concepte d'“educació” d'aquells patrons que ens allunyen de la transformació social real, i omplir-lo de nou coneixement i nous interrogants traduïts en línies d'investigació. Un apropament que es planteja és el d'identificar barreres i estructures socioculturals que perpetuin el Sistema Patriarcal.

Replantejar-nos com a col·lectiu també ens permetrà repensar-nos en una societat dinàmica i constantment canviant. “L'educació és un acte polític (a vegades sense polítiques), i és possible fer polítiques sense renegar de lo polític” (Graciela Frigerio, 2005). No hem d'oblidar que el treball de la democràcia és, també, deconstruir l'externalitat i l'alienetat de la relació entre el subjecte i la política.

Des de l'Educació Social s'ha de reivindicar aquest apropament cap a nous patrons de canvi i transformació, des de la teoria i també des de la reflexió. Recordem que les educadores també hem de treballar i acompanyar a persones desprotegides per la llei i lesionades en els seus drets. Així doncs, la segona motivació que em porta a iniciar aquest treball, és l'interès en explorar de quina manera el col·lectiu d'Educadores Socials i la Comunitat, figures percebudes i enteses com a agents protectors, poden abordar la qüestió de les violències masclistes i brindar un acompanyament a dones víctimes-supervivents d'aquestes.

En definitiva, l'Educació Social té el deure de vincular-se amb aquest fenomen, entrant i creuant les portes de les polítiques i ampliant les mires des de una òptica educativa, pedagògica, feminista, interseccional i intercultural. Les violències envers les dones estan presents en moltes pràctiques, i parlar-ne no només permet visibilitzar-ne les causes i els efectes, sinó que també pot oferir un espai de suport des de la comunitat molt interessant i rellevant a aquelles qui ho han patit, ho pateixen i ho patiran.

— 3. OBJECTIUS DE LA RECERCA —

- **Objectiu general 1:** Explorar quines actuacions s'articulen des de la comunitat i l'educació per a l'abordatge de les violències masclistes.

Objectius específics:

- Investigar mecanismes preventius de la violència masclista.
- Identificar mecanismes d'acompanyament en la recuperació de dones víctimes- supervivents de violència masclista.
- Indagar sobre la contribució de la figura de l'educadora social en la prevenció i l'acompanyament a dones víctimes-supervivents.

- **Objectiu General 2:** Explorar quines actuacions s'articulen des de la institució de l'Estat per a l'abordatge de les violències masclistes.

Objectius específics:

- Fer una aproximació a les estructures socioculturals que perpetuen el Sistema Patriarcal.
- Profunditzar en la realitat de les violències institucionals envers les dones.

— 4. MARC TEÒRIC —

- **4.1. CAPÍTOL I: EL SISTEMA PATRIARCAL: TEORIES AL VOLTANT.**

“Les dones “han fet història”, encara que se’ls hagi impedit conèixer-ne la seva pròpia”.

a *“The creation of Patriarchy”* de Gerda Lerner

4.1.1. Una breu mirada històrica.

Una part de les obres teòriques del feminisme son ahistòriques en tant que obvien els estudis històrics del feminisme. Parlar del Patriarcat ha de ser un deure llegit des de la multidisciplinarietat de les ciències, aportant coneixements no només sociològics, sinó també històrics, antropològics, psicològics... L'Educació Social, i en concret la present investigació, pretén treballar desde aquesta òptica de lectura rica en fonts i contingut. Ser conscients de les arrels del Patriarcat és una tasca indispensable per a poder entendre i qüestionar molts dels mecanismes perpetuadors d'aquest sistema organitzacional en l'actualitat, així com per a abordar les qüestions de les violències masclistes des d'un paradigma crític.

Gerda Lerner, en el seu llibre *The creation of Patriarchy*, fa un exhaustiu treball de recerca i recopilació històrica per comprendre els inicis d'aquest fenomen remuntant-se a les beceroles de la història. I no referint-se a la invenció de la escriptura, això vindrà després. L'autora fa una distinció entre el registre no escrit del passat, i aquell que sí que s'ha registrat i interpretat (i en el qual basem quasi la totalitat del nostre *saber*). Reivindica que les dones no estàn ni han estat mai al marge sinó en el mateix centre de la formació de la societat i la construcció de la civilització, així com realitzant un important exercici de conservació de la memòria col·lectiva plasmat en tradicions culturals i proporcionant un vincle entre generacions connectant el passat i el futur. No obstant, amb la invenció de l'escriptura a l'antiga Mesopotàmia la Història va passar a ser domini dels homes. Els historiadors, ja fossin escribes, sacerdots, servents del monarca o una classe d'intel·lectuals amb formació universitària, sempre han estat els qui seleccionaven i esgrimien els esdeveniments que

consideraven importants posar per escrit i ser interpretats. En aquest acte de control i apropiació, el que han fet i experimentat les dones ha quedat en l'oblit i s'ha fet cas omís a la interpretació que en feien elles. Com a conseqüència d'això, fins un passat recent s'ha contemplat el pas de les dones per les societats com un fenomen al marge de la formació de la civilització, deixant-nos d'herència un registre parcial i distorsionat del passat. Tanmateix, se les ha exclòs sistemàticament de la tasca d'elaborar sistemes de símbols, ciències, filosofies i lleis, amb tot el que això comporta.

Lerner, observa que la formació dels Estats Arcaics va dur de la seva mà un seguit de canvis econòmics, militars i tecnològics que van produir diverses alteracions i van derivar en la consolidació d'una asimetria relacional entre homes i dones (enfortint pràctiques més antigues i creant-ne de noves). El període de formació del Patriarcat, doncs, va desenvolupar-se en un transcurs de 2500 anys, des d'aproximadament el 3100 al 600 a.C., i, fins i tot, en les diferents societats del Pròxim Orient es va produir en èpoques i ritmes diferents. Datar la creació del Patriarcat és un acte sovint invisiblement transformador. La idea de què aquest fenomen sigui conseqüència d'un constructe social és la clau per entendre que de la mateixa manera que s'ha construït, es pot *deconstruir*, analitzant peça per peça els eixos transversals que el sostenen i cercant esqueixes per produir un canvi.

L'autora desenvolupa i atribueix les següents evidències a la datació aproximada de les beceroles del Patriarcat com a Sistema (p. 34):

- L'apropriació per part dels homes de la capacitat sexual i reproductiva de les dones va ocórrer abans de la formació de la propietat privada i de la societat de classes.
- Els Estats arcaics van organitzar-se com un patriarcat; així que es va tenir un especial interès per mantenir la família patriarcal.
- La subordinació sexual de les dones va quedar institucionalitzada en els primers codis jurídics i el poder totalitari de l'estat la va imposar.
- Entre els homes, la classe estava i està, basada en relació amb els mitjans de producció: qui posseïen els mitjans, podien dominar als qui no els posseïen. Per a les dones, la classe estava mediatitzada pels seus vincles sexuals amb un home, qui llavors les permetia accedir als recursos materials.

- L'enderrocament de les deeses de la fertilitat i el poder diví femení va ser substituït per un únic déu dominant en la majoria de societats del Pròxim Orient després de la consolidació d'una monarquia forta i imperialista. Aquesta devaluació simbòlica de les dones en relació a lo diví passa a ser una de les metàfores de base de la civilització occidental.

4.1.2. Una mirada social i contemporània aproximada.

Els estudis feministes ens han dotat de fonts i coneixements profunds en el camp de la història de les dones. Ens han proporcionat eines per entendre quin ha estat el nostre passat, permetent-nos comprendre de forma més precisa el nostre present. Joan Kelly, en un article del 1979 titulat *The Doubled Vision of Feminist Theory: A Postscript to the "Women and Power"* parlava sobre la nova doble perspectiva dels estudis feministes:

(...) el lloc que ocupa la dona no és una esfera o un domini a part de l'existència, sinó que està dins de l'existència social en general (...). El pensament feminista s'està allunyant de l'esqueixada visió de la realitat social que va heredar d'un passat recent. La nostra perspectiva actual ha canviat, cedint pas a una nova consciència del "lloc" que ocupa la dona dins la família i la societat (...). El que veiem no són dues esferes de realitat social (la casa i la feina, lo privat i lo públic), sinó dos (o tres) grups de relacions socials.

Lligat amb aquesta cita, percebre a les dones dins del Patriarcat com a víctimes estàtiques les allunya de la idea de que elles són agents de canvi en aquest Sistema. Aquest últim és un plantejament que s'està reivindicant en els discursos feministes més actuals. Recuperant la òptica de pensament de Jónasdóttir (1993)⁴, les dones son part activa de l'estructura bàsica del patriarcat i no un mer recurs sobre el qual actúen i al que utilitzen els homes. Si això no es contempla d'aquesta manera, deixen de ser considerades com agents actius de la construcció social en general, així com a protagonistes de la seva pròpia alliberació.

⁴ a *Une théorie féministe de la violence. Pour une politique antiraciste de la protection* de Françoise Vergès (2020).

És precisament aquesta concepció la que ens porta a pensar que el feminisme i el poder de posicionament de les dones envers les opressions que pateixen, poden desencadenar una anàlisi del Patriarcat més àmplia i contundent en quant a factors de subjecció tirana, comprenent el Patriarcat com a Sistema opressor de moltes lluites interseccionades en un propi espai comú. El concepte de *dones*, concebut per a descriure una realitat que es pretenia homogènia, ha deixat de banda i ocultat la gestió diferencial d'aquesta. *Une théorie féministe de la violence. Pour une politique antiraciste de la protection* de Francoise Vergès, intenta posar llum a aquesta qüestió tan profundament interessant per a entendre millor els mecanismes perpetuadors del Patriarcat, aportant una visió decolonial d'aquesta. L'autora vincula constantment el Patriarcat amb el capitalisme i amb l'Estat, atribuint-li a aquest últim la condensació de totes les opressions i explotacions imperialistes, patriarcals i capitalistes. No obstant, buscar i demanar solucions a l'Estat i a les institucions immortalitzadores d'aquestes injustícies no és tasca fàcil. També menciona a la filòsofa Elsa Dorlin (2019), qui considera que atès que l'Estat és el “principal instigador de les desigualtats”, és “inútil demanar-li justícia perquè precisament és la instància primera que institucionalitza la injustícia social”. Prenent aquesta idea, la lluita contra les violències no pot estalviar-se ni una crítica d'aquelles que l'Estat legitima i promou, ni una crítica de les reivindicacions feministes que precisament es dirigeixen a l'Estat i la justícia.

Seguint amb l'anàlisi de Vergès, a finals dels anys setanta sorgeix una realitat clarament visible i és que hi ha *feminismes*. La idea d'un feminisme universalista pren pes en el marc de les institucions de l'Estat i, sorgit d'un interès per absorbir un feminisme, acaba esdevenint un fenomen arrelat a unes lògiques capitalistes. Era sumament difícil i fins i tot contraproduent negar la realitat de què el masclisme era palpable a la societat, així que el govern es va apoderar fins i tot d'aquest moviment social enclavant-lo sota els seus propis lemes i normes.

Als anys vuitanta, un feminisme civilitzador i universalista aconsegueix imposar-se en l'escenari internacional deixant en segon pla i fora de joc els feminismes de combat que, tot i aquest nou paradigma, aconsegueixen resisitir. És en aquestes dècades que apareix una nova transformació social i etapa del capitalisme anomenada neoliberalisme, la qual genera privatització de béns i de serveis públics, aplicació de solucions tècniques davant problemàtiques socials, desregularització de les finances, difusió d'una retòrica de mercat per legitimar la norma de la flexibilitat i la rendibilitat, i un llarg etcètra de condicions i

imposicions perpetuadores d'un sistema social i econòmicament desigual. A partir de 1975, “algunes dones demostren, amb xifres, que les polítiques basades en el model únic de l'economia liberal eren nocives per a un desenvolupament sostingut i encara més per a les dones africanes” (Jeanne Bisilliat, 1998), però això no és suficient per a que les feministes universalistes es plantegin nous models econòmics com ho podria ser l'economia feminista.

4.1.3. El feminisme dialògic com a proposta per a la inclusió de totes les veus.

El feminisme dialògic proposat per la Dra. Lidia Puigvert Pallart (2001)⁵, fonamenta la seva base teòrica-metodològica en les teories d'aprenentatge dialògic sobre l'acció comunicativa de Jurgen Habermas (1987), i de Paulo Freire (1994, 2005). Ambdós coincideixen en l'afirmació de què el subjecte és capaç d'entendre i treballar per a transformar els contextos i les relacions mitjançant el diàleg. Així, aquest feminisme proposa la inclusió de les veus de totes les dones en el debat feminista i en tots aquells espais on es prenen decisions rellevants que les afecten. En moltes ocasions, dones sense formació acadèmica pertanyents a grups culturals o que pateixen situacions d'opressió i/o marginalitat.

L'article *Del feminismo post colonial al dialógico, Implicaciones para construir una cultura de paz* de Beverly Estela Castillo Herrera i Mayela Josefina Vílchez (2016), posa en el centre el feminisme dialògic com a proposta estimuladora del diàleg i la inclusió per a enfortir la cultura de la pau i l'assoliment dels drets de la dona. La investigació esmentada, a més, disposa una mirada crítica sobre el feminisme postcolonialista aportant les paraules de Talpade (2008, 5) on s'expressa que “El feminisme postcolonialista visibilitza la concepció universal que li han assignat les feministes occidentals com a dones del tercer món”. Tanmateix, es fa menció de les feministes postcolonials com la vietnamita Trinh T. Minh-ha, i les índies Chandra Mohanty, Sara Suleri i Gayatri Spivak, que evidencien que el colonialisme discursiu descriu la dona promitja del “tercer món” com a víctima, limitada a l'espai domèstic, ignorant, pobre, religiosa, i subjugada a la cultura masclista representada per l'home. Per contra, la dona del món acadèmic “s'ubica a la banda oposada, reafirmant-se com

⁵ Extret de l'article *Del feminismo post colonial al dialógico, Implicaciones para construir una cultura de paz* de Beverly Estela Castillo Herrera i Mayela Josefina Vílchez (2016).

l'”altra dona diferent”, la imatge a assolir i que és construïda en altres contextos i en base a imaginaris diferents” (p. 45).

La investigació conclou que la pau (entesa com a l'erradicació absoluta de les desigualtats socials, inclosa la desigualtat de gènere), no s'assoleix únicament amb la no-violència, sinó “amb accions en les que es valori i es brindi a la dona espais de participació en la igualtat (...) i on es treballi per a què existeixi accés a l'educació, salut, justícia social, equitat de gènere i drets humans entre tots”.

En vista d'això, doncs, és rellevant remarcar que la idea d'una pluralitat de veus per avançar en una societat i cultura que permeti deconstruir la relació patriarcal entre gèneres, i que es materialitzi amb polítiques públiques i programes que motivin al treball conjunt, ja ha estat teoritzada. Segons Puigvert (2006, 134):

El plantejament central del feminisme dialògic està en defensar una radicalització dels processos democràtics per elaborar entre totes una teoria que permeti una sola definició de la feminitat, no entesa com homogeneitzadora, sinó que sigui inclusiva, dinàmica i igualadora de totes les veus. És a dir, que tingui present les diferències de gènere en lloc de fomentar la seva desaparició i que sigui sensible al context en lloc d'indiferent a les situacions.

● 4.2. CAPÍTOL II: VIOLÈNCIA I CONTROL.

“Deslligar la situació de les dones del context global de naturalització de la violència, perpetua una divisió en profit del patriarcat i del capitalisme perquè llavors es tracta d'identificar i castigar els «homes violents», de naturalitzar la violència d'alguns sense ocupar-se de les estructures que fabriquen unes violències espantoses”

a *“Une théorie féministe de la violence. Pour une politique antiraciste de la protection”* (p. 19) de Francoise Vergès

4.2.1. Les violències masclistes.

Les violències masclistes s'han d'analitzar i abordar entenent que formen part d'un espectre molt gran i divers de combinacions factorials, que van des de la coacció directa fins a vies indirectes que responen a una situació de dominació en qualsevol dels seus ordres. Des d'una òptica de gènere, aquesta dominació s'entén com a patriarcal; patriarcat entès com a “sistema d'organització social en el que els llocs claus de poder - polític, econòmic, religiós i militar - es troben, exclusivament o majoritària, en mans d'homes” (Puleo, 2005)⁶.

Per a contextualitzar aquestes manifestacions de violència dins el marc del masclisme, la present investigació considera interessant l'aproximació que en fa la Raquel Osborne en el seu llibre *Apuntes sobre violencia de género* (2019). L'autora acull la idea que “el patriarcat és un sistema en el que totes i tots en som partícips, interioritzant en menor o major mesura idees i valors que promouen actituds que, en certes ocasions i circumstàncies, poden propiciar la violència que ens ocupa” (p 18). Osborne a això ho denomina “els models de gènere”, basat en quatre idees entorn la violència:

- 1- Que és un fenomen estructural, tenint en compte que abarca des de la violència sexual fins els mals tractes creixents, en bona part basat en la manera en que entaulem les relacions de gènere en un sistema patriarcal.

⁶ Extret del llibre *Apuntes sobre violencia de género* (p. 17), de Raquel Osborne (2019).

- 2- Que és un mecanisme de control de totes les dones, responent al principi de què “mentre hi hagi una sola dona agredida, qualsevol pot ser-ho”.
- 3- Que representa un continu, es a dir, seria un extrem de conductes que es consideren normals.
- 4- Tot això explica que, no obstant s'hagin emprès mesures i hi hagi vigent una lluita per revertir-ne les causes, segueixi existint una gran tolerància cap a aquest tipus de conductes violentes.

En termes clau de definició, segons la Organització de les Nacions Unides Dones (ONU, 2024), la violència contra les dones s'expressa mitjançant diverses vies d'acció. Per una banda existeix la Violència contra les dones en l'àmbit privat, reconeguda en qualsevol patró de comportament que s'empri per adquirir o mantenir el poder i el control sobre una parella íntima. Dins d'aquesta tipologia es contempla qualsevol acte sexual, físic, psicològic i emocional que influeixi l'altra persona, i pot incloure, amb paraules de la ONU:

- *Violència econòmica*: “(...) aconseguir o intentar aconseguir la dependència financera d'una altra persona, mantenint per a això un control total sobre els seus recursos financers, impedit-li accedir a aquests i prohibint-li treballar o assistir a l'escola”.
- *Violència psicològica*: “(...) provocar por a través de la intimidació; en amenaçar amb causar dany físic a una persona, la seva parella o les seves filles o fills, o amb destruir les seves mascotes i béns; en sotmetre a una persona a maltracte psicològic o en forçar-la a aïllar-se de les seves amistats, de la seva família, de l'escola o de la feina”.
- *Violència emocional*: “(...) minvar l'autoestima d'una persona a través de crítiques constants en infravalorar les seves capacitats, insultar-la o sotmetre-la a altres tipus d'abús verbal; en malmetre la relació d'una parella amb les seves filles o fills; o en no permetre a la parella veure a la seva família ni a les seves amistats”.
- *Violència física*: “(...) causar o intentar causar dany a una parella colpejant-la, propinant-li puntades, cremant-la, agafant-la, pessigant-la, empenyent-la, donant-li bufetades, tirant-li del cabell, (...) denegant-li atenció mèdica o obligant-la a consumir alcohol o drogues, així com emprant qualsevol altre tipus de força física contra ella. Pot incloure danys a la propietat”.
- *Violència sexual*: “Comporta obligar a una parella a participar en un acte sexual sense el seu consentiment”.

Per altra banda existeix la Violència de Gènere, inclosa dins el ventall de les violències masclistes i sovint confosa amb altres tipus de violències. Aquesta és recollida a la Llei Orgànica 10/2022 de 6 de setembre de garantia integral de llibertat sexual⁷, i és aquella exercida sobre les dones per part de qui estiguin o hagin estat lligats a elles per relacions afectives (parelles o ex-parelles). L'objectiu de l'agressor és produir dany i aconseguir el control sobre la dona, així que s'expressa i es produeix de forma continuada en el temps i sistemàtica en la forma, com a part d'una mateixa estratègia. A Espanya, el nombre de dones víctimes de violència de gènere l'any 2023 va ser de 36.582 (12,1% més que l'any anterior), segons l'Institut Nacional d'Estadística (INE, 2023). Això es tradueix en una tasa d'1'7 dones víctimes de violència de gènere per cada 1.000 dones (de 14 i més anys).

Finalment, la ONU (2024) descriu el *Feminicidi* com l' "assessinat intencionat d'una dona pel fet de ser-ho, si bé es pot definir d'un mode més àmpli com qualsevol assassinat de dones o nenes". Pel que fa a aquesta expressió de la violència masclista, en la majoria dels casos qui cometen aquests assassinats son parelles o ex-parelles de la víctima, i "suposa la culminació d'un procés d'abusos, amenaces o intimidació constants a la llar, violència sexual o situacions en què les dones es troben en inferioritat respecte a la seva parella en termes de poder o disponibilitat de recursos". Dins d'aquesta categoria també s'hi troben els anomenats assassinats per honor, majoritàriament a una dona o una nena, al·legant que la víctima en qüestió ha portat el deshonor o la vergonya a la família.

4.2.2. La violència sexual com a mecanisme de control.

Segons Raquel Osborne (2019), els dos elements conjugats en la violència sexual son l'agressió i el sexe. En el segon capítol *La violencia sexual como forma de control de las mujeres* del seu llibre *Apuntes Sobre Violencia de Genero* (2019), exposa com l'element de l'agressió es troba estretament lligat al de sexe i poder, conceptes amb història (p. 53):

- La sexualitat de la violació és un concepte modern. Foucault (1978) defensava la separació d'aquests termes per a què no es percebés el sexe com un aspecte negatiu.

Actualment, però, s'intenta desexualitzar la violació tendint a identificar-la com a acte

⁷ Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual (BOE núm. 215, de 7 de septiembre de 2022).

de poder. L'argumentació feminista li dóna consideració d'acte violent i coercitiu, lligat al poder i no al sexe, que desencadena una acció d'hostilitat cap a la *dona*. La violació és un procés conscient d'intimidació per el qual tots els homes mantenen totes les dones en un estat de por.

En psicopatologitzar el fenomen i culpabilitzar les dones de ser víctimes, s'individualitzava el problema entre les víctimes i les demés, relatant els fets com si fóssin un cas aïllat. Un dels exemples relatat al llibre d'Osborne (2019) és el de casos de policies que preguntaven a dones si havien experimentat l'orgasme durant la violació, sentenciant que haurien precipitat la violació amb actituds insinuants i procovatives (p. 58).

- Per altra banda, l'agressió és qualsevol lesió cap a la llibertat de la víctima per sobre del concret acte sexual on media la intimidació i la violència. És penalitzada a la Llei Orgànica 10/1995 de 23 de novembre, del Codi Penal⁸. Tanmateix, la Llei Orgànica 10/2022 del 6 de setembre de garantia integral de llibertat sexual⁹ reconeix que:

Les violències sexuals vulneren el dret fonamental a la llibertat, a la integritat física i moral, a la igualtat i a la dignitat de la dona i, en el cas del feminicidi sexual, també el dret a la vida. Aquestes violències impacten en el dret a decidir lliurement, amb l'únic límit de les llibertats de les altres persones, sobre el desenvolupament de la pròpia sexualitat de manera segura, sense patir injerències o impediments per part de tercers i exemptes de coaccions, discriminació i violència.

Osborne exposa que les conseqüències d'aquest enfocament dessexualitzador són veus crítiques en contra, defensant que "si la violació fós en sí mateixa, o fós experimentada per les dones (i homes) com qualsevol altre acte violent, per què les dones senten vergonya d'explicar que han estat violades?" (p. 61). Els homes que cometien violacions ho fan a través de l'atac genital i són conscients del poder que aquell els proporciona i/o de la subjugació patida per les dones. "Reconèixer el component sexual permet fer visible la funció de l'agressió sexual en el manteniment de la misoginia i de la jerarquia patriarcal" (p. 63).

⁸ España. (1995). Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal. Boletín Oficial del Estado, nº 281, de 24 de noviembre de 1995.

⁹ España. (2022). Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual. Boletín Oficial del Estado, nº 217, de 7 de septiembre de 2022.

4.2.3.- Violència institucional o violència estructural.

L'interrogant “Quin és el rol de l'Estat en la reproducció de les violències contra les dones?”, *Une théorie féministe de la violence. Pour une politique antiraciste de la protection* de Francoise Vergès (2020) convida a la reflexió sobre la violència com a element estructurador del patriarcat i del capitalisme, i no com a una especificitat masculina concreta.

L'autora afirma la impossibilitat de sobrevalorar quant han contribuït el colonialisme i el capitalisme a la gènesi i la renovació del Patriarcat, perquè:

Als ulls de les veus dels feminismes queer, musulmans i originaris, les violències sexuades no poden ser analitzades ni combatudes fora d'una anàlisi més àmplia de les condicions en les quals aquestes violències es desencadenen. La violència és, per tant, «la conseqüència lògica d'una anàlisi de l'opressió de les dones i del seu manteniment en la minoria com un fet estructural de l'Estat¹⁰» (p. 19).

Aquesta dimensió institucional de la violència envers les dones, ha estat incorporada en molts contextos a través de la perspectiva feminista amb l'anàlisi d'aquest fenomen. També ho assenyalen Dobash i Dobash (1992, 174-213)¹¹, exposant que la contradicció entre voler modificar i voler utilitzar les estructures del sistema penal, ha donat com a resultat no eliminar la idea des del feminisme de què l'objectiu és focalitzar el debat a la comunitat sobre les diferències de poder entre dones i homes.

Per a entendre millor el contingut del concepte *Violència Institucional*, el present treball pren de referència l'aportació teòrica de Johan Galtung envers aquest fenomen. En el seu article *Violence, Peace, and Peace Research* (1969), l'autor ja feia una distinció clara entre aquella violència personal, i la que era estructural. En investigacions posteriors (1998; 2003), Galtung amplia la seva teoria i inclou en el marc de la violència, també, aquella que és cultural o simbòlica:

¹⁰ E. Dorlin, *Se défendre*, op. cit., e-book, p. 1097.

¹¹ Extret de l'article *Violencia Institucional y violencia de género* (2014) d' Encarna Bodelón.

- *Violència directa*: “és visible i es concreta en comportaments, responent a actes de violència”.
- *Violència estructural*: “es centra en el conjunt d'estructures que no permeten la satisfacció de les necessitats i es concreta, precisament, en la negació de les necessitats”. Moltes autores i autors parlen de *violència institucional* com a sinònim. No obstant, Galtung prefereix optar pel terme “estructural” ja que el considera més abstracte i assenyala que no sempre la violència és exercida per una institució concreta (1969).
- *Violència cultural*: “crea un marc legitimador de la violència i es concreta en actituds. Aquest tipus de violència fa que la violència directa i l'estructural apareguin, fins i tot es percebin, com carregades de raó (o almenys com a no negatives)”. També s'empra el terme *violència simbòlica* com a sinònim.

De la mateixa manera ho indiquen així La Parra i Tortosa (2003)¹²:

El terme violència estructural és útil per a introduir els mecanismes d'exercici del poder com a causants de processos de privació de necessitats humanes bàsiques. En efecte, la injustícia social, la pobresa o la desigualtat, no son fruit únicament de dinàmiques produïdes per les relacions de tipus econòmic, sinó que també poden ser explicades a partir de l'opressió política emprant mecanismes tan dispars com la discriminació institucional, legislació exclouent de certs col·lectius o la política fiscal i de despesa pública regressiva, per citar alguns (p. 62).

Margarita Boladeras, catedràtica de filosofia moral i política, en el seu article *Violencia institucional por incumplimiento de derechos* (2019), també planteja, d'una forma aproximada, la qüestió de la Violència institucional. Exposa que certs contextos socioculturals justifiquen i promouen aquest tipus de violència, tot negant l'existència de determinades necessitats. “El patriarcalisme i el masclisme son fenòmens que han perviscut al llarg dels segles per aquesta raó” (p. 66). Assenyala que cada vegada, en major mesura, és més freqüent l'incompliment de mesures protectores incloses a les lleis de manera que “els

¹² Extret de l'article *Violencia institucional por incumplimiento de derechos* de Margarita Boladeras (2019)

ciutadans no només no reben el recolzament reconegut a l'ordenament jurídic, sinó que, a més, això implica que pateixen la violència de la conculcació dels seus drets” (p. 64). No obstant, aquest fenomen és reconegut per alguns organismes de caire internacional, i amb relació a la dona s’han establert acords rellevants. Un exemple l’és el de *l'article 4 de la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona de l'Assemblea General de les Nacions Unides* (1993), on es va especificar en un apartat que “els Estats han de procedir amb la deguda diligència a fi de prevenir, investigar i, conforme a la legislació nacional, castigar tot tipus d’acte de violència contra la dona, ja es tracti d’actes perpetrats per l’Estat o per particulars”.

En l'àmbit Espanyol, des de la Llei Orgànica 10/2022 de 6 de setembre de garantia integral de llibertat sexual, també es reconeix la multifactorialitat d’aquest fenomen:

Les violències sexuals no son una qüestió individual, sinó social; i no es tracta d’una problemàtica conjuntural sinó estructural, estretament relacionada amb una determinada cultura sexual arrelada en patrons discriminatoris que ha de ser transformada. Al mateix temps que s’inflingeix un dany individual a través de la violència sobre la persona agredida, es repercuteix de forma col·lectiva sobre el conjunt de dones, nenes i nens que reben un missatge d’inseguretat i dominació radicat en la discriminació, i sobre tota la societat, en la reafirmació d’un ordre patriarcal. Per a això, la resposta a aquestes violències ha d’emergir de l'àmbit privat i situar-se indiscutiblement en l'esfera del públic, com una qüestió d'Estat.

Així doncs, per a adquirir una visió àmplia del fenomen i comprendre de forma adequada les violències masclistes cal tenir molt present que aquestes es nodreixen, sovint també, de violències institucionals expressades en actes tan comitius com omisius per part de l'Estat i les seves autoritats. En l'article *Violencia Institucional y violencia de género* (2014), Encarna Bodelón fa un estudi on mostra aquesta realitat a través de dues investigacions empíriques i d’algunes experiències de dones que han patit aquest tipus de violències. L'autora explica que:

(...) de forma creixent, s’ha visibilitzat que l'Estat pot ser també un agent que cometi formes de violència de gènere institucionalitzada; no només

perquè a través dels seus agents es realitzin aquests actes de violències físiques, psicològiques o sexuals, sinó també per la responsabilitat que té l'Estat i els seus agents en la prevenció, sanació i erradicació d'aquestes violències contra les dones. (...) la violència institucional no només inclou aquelles manifestacions de violència contra les dones en les que l'Estat és directament responsable per la seva acció o omissió, sinó també aquells actes que mostren una pauta de discriminació o d'obstacle en l'exercici i el gaudi dels drets (p. 133).

Bodelón també assenyala la impunitat com un dels principals problemes de la violència institucional, essent un exemple molt il·lustratiu el tracte que reben les dones en els processos judicials així com les estadístiques relatives als casos de violència de gènere proporcionats per les institucions de la justícia. L'exemple més evident de què en moltes ocasions es recorre a la impunitat injustificada ens el facilita l'Observatori de la Igualtat de Gènere (OIG, 2024) amb una estadística publicada pel Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya on es mostra que des de l'any 2012 i fins a dia d'avui, en un 22'71% dels casos de feminicidi a Catalunya, la dona havia interposat denúncies contra l'agressor prèviament.

L'any 2023, a Barcelona es va celebrar el VII Congrés per l'erradicació de les violències masclistes des dels serveis socials i sanitaris, organitzat per l'Associació Hèlia Dones, de Barcelona, i on també hi va col·laborar la Universitat de Barcelona, entre d'altres. La temàtica girava en torn la dimensió institucional de les violències masclistes, i en la seva primera taula de debat es va posar al centre de la discussió la definició del terme i el paper que hi juguen els serveis socials i sanitaris. Allà, Marta Cabezas, Investigadora transdisciplinar en el camp dels estudis de gènere i coautora del llibre *Cuando el estado es violento* (2022), fa una aproximació al terme *violència Institucional* qüestionant-se preguntes que circulen en entorns feministes com la de "Si tot és violència, res és violència?" (minut 53). Tant a la seva intervenció a la Taula rodona com en el seu llibre, l'autora treu a la llum la necessitat de definir forma *abarcadora* tot el tema de les violències, i defugir del plantejament de l'excepcionalitat de la violència i la possibilitat de la seva completa individualització. D'aquesta manera, potser arriba un moment en què "estem col·lapsant

violència amb poder, violència amb desigualtat” (min. 53:23) i hem de plantejar-nos quin vincle existeix entre ambós fenòmens.

Una cosa és el poder, “el poder que se’ns ha conferit, si la nostra professió implica prendre certes decisions, posar en pràctica determinades converses, protocols, etc. Les persones que treballen en l'àrea de salut ho han de fer i exercir el poder que tenen en el marc d'aquella relació terapèutica...” (min. 52:09); l'altre és l'abús de poder, “(...) l'excés que és el que particularment estem atacant i que és violent. (...) el dany és un dels indicadors de que s'està generant i produïnt violència, sigui de forma voluntària o involuntària” (min. 52:24)...

I és aquest darrer, precisament, el que es preten exposar i sobre el que es posa el focus d'anàlisi en la present investigació..

La investigadora Marta Cabezas, seguint en la línia de treball, considera que cal definir de forma particular la violència, per com està de normalitzada i com n'és de quotidiana:

(...) en realitat, la violència forma part dels nostres sistemes, la violència masclista, entre d'altres, dels nostres sistemes socioculturals, i es l'argamassa dels nostres mateixos sistemes. Els nostres vincles són violents, estem envaïdes de vincles violents i els nostre projecte és transformar els vincles violents en vincles de cura i sosteniment de la vida. Aquest és el nostre horitzó. No només tenim un diagnòstic del que passa, sinó que tenim varies idees de com volem que sigui millor (2023).

Per altra banda, l'autora planteja la problemàtica de la invocació al dret penal. Ella creu que es pot definir de forma abarcadora la violència sense necessitat de caure en el punitivisme. És a dir, assenyalar que la violència està en rutines burocràtiques, quotidianes, petites, en gestos... “Gestos com no mirar a la cara a qui atenem, gestos com desacreditar les seves paraules o no escoltar-les, i no tenir la capacitat de desxifrar-les, d'indagar o de fer les preguntes correctes” (minut 57). No obstant, Cabezas remarca que això no vol dir que s'abogui perquè tot el personal funcionari que no miri a la cara quan atenen a una persona (que és, per cert, fonamental, assenyala) hagi d'anar a presó. Sinó que proposa que “S'ha de distingir totes les maneres, modes i graus de violència quan es truca al dret penal i plantegem aquesta, pel meu gust, bastant fallida, individualització del problema i atribució a un subjecte excepcional, atípic, que treiem de la societat i el col·loquem en una presó” (minut 53).

- **4.3. CAPÍTOL III: EL PODER DE LA COMUNITAT I LES XARXES DE SUPORT.**

“Un nosaltres que ens permeti trobar-nos i entendre on estem, com es configura el malestar des de les diverses arestes en què cadascuna ens situem, i que ens permeti també generar altres relats, altres sentits, altres memòries i altres imaginaris possibles”.

a “Teixir Feminismes. Memòria, comunitat i territori” (p. 69)
de diverses autores

4.3.1. Processos de recuperació de dones víctimes-supervivents de violències masclistes.

La qüestió del vincle entre el procés de sanació en dones que han viscut algun tipus de violència masclista i la justícia, ha estat descrit en diverses investigacions.

María Elvira García, en la seva publicació *Renacer tras la devastación: devenir víctima-sobreviviente de violencia sexual* (2023), fa un treball auto etnogràfic en el que analitza l'experiència de violència sexual que va viure. En ella, mostra la forma en la que el procés judicial-legal va configurar un continuum del devenir traumàtic de la violació a través de l'entremat de revictimització que caracteritza el sistema de justícia.

M. Elvira García assenyala que “el procés legal no determina el procés de sanació, i la cerca de justícia en el marc de lo legal no ho és tot, no sana de manera automàtica, precisament per tot el que aquest implica” (p. 109). Ella fa referència a maltractes i actuacions revictimitzadores en el transcurs pel circuit judicial. Això, però, l'autora ho determina com un fet que de vegades pot donar-te l'impuls per transcendir aquesta forma particular de justícia i cercarla en altres escenaris: “El dur i frustrant procés d'esperar a què el camí legal avanci enmig de milers d'obstacles, em van portar a preguntar: Què més pot ser la justícia a més d'esperar una falla positiva per a mi en el procés legal?” (p. 116).

Aquesta pregunta posa de relleu una relació molt estreta amb el que la Natalia Quiceno Toro denomina “reclams de dignitat” en el seu llibre *Bordar, cantar y cultivar espacios de dignidad: ecologías del duelo y mujeres atrateñas* (2021), referents i entesos com les formes en les que aquestes dones han recomposat el seu món després de les experiències de violència

viscudes en el marc del conflicte armat colombià. En paraules de María Elvira García: “Aquesta és una recomposició travessada per una realitat que les fa seguir vivint amb allò que va ser danyat i, a la vegada, amb la lluita i el reclam a l’entorn d’aquest dany” (p. 116). Per a Quiceno, aquests reclams de dignitat es presenten estretament lligats amb la cerca i construcció d’altres mons possibles, i estan vinculats amb la proposta teòrica de la filòsofa Isabelle Stengers qui, en el seu llibre *Au temps des catastrophes. Résister à la barbarie qui vient* (2009, 2013), introdueix la idea de reclamar (*reclaim*) i l’empra per parlar de “l’acte de recuperar allò que era nostre, però que se’ns ha tret (...) recuperar-se de la mateixa separació i lluitar per no assemblar-se a aquells contra els que hem de lluitar” (2012). Tanmateix, aquest reclam ha de suposar, en paraules de Quiceno Toro, “recuperar-se de la separació, curar-se i sanar-se del dany que s’ha produït” (p. 4), així com una crida a “recuperar la imaginació i així construir altres futurs possibles” (Brunn Jensen & Marie Thorsen, 2021)¹³.

María Elvira García, en el seu treball auto etnogràfic mencionat anteriorment, també evidencia la forma en la que s’ha configurat la seva xarxa de suport; engranatge que l’ha sostingut en el procés de devenir víctima-supervivent. Assenyala que la xarxa de suport s’enforteix i es consolida com a llaç quan hi ha una articulació de persones de diferents escenaris. Des dels espais professionals fins als més quotidians, tots han d’estar presents en el procés de recuperació en diferents formes, així com compartir la responsabilitat en diferents dimensions. L’autora també posarà èmfasi en el paper de la comunitat durant el seu procés de sanació:

La xarxa va anar gstant diferents iniciatives de caràcter col·lectiu que ens van permetre (a mi i a la resta de dones supervivents de violència) transformar la ferida, explorar altres escenaris de trobada i reclamar dignitat. Així doncs, el lloc de la “digna ràbia” en l’articulació entre sanació i justícia no ha estat un element merament individual. (...) Puc afirmar que aquest sentiment encarnat no només passa per l’elaboració pròpia de la meva experiència de víctima, sinó també per l’experiència col·lectiva de la xarxa de suport que es configura, en paraules de Laura Natalia Trujillo i Juan Felipe Uribe (2020), “com a força potencial de transformació i base d’acció política”.

¹³ Extret del treball acadèmic *Renacer tras la devastación: devenir víctima-sobreviviente de violencia sexual* (2023) de María Elvira García.

Altres aportacions són extretes de l'article *Resiliencia en mujeres sobrevivientes de violencia de género* (2015), on Matilde Jahayra Gutiérrez Torres i Naví Rodríguez Rivera pretenen comprendre les pràctiques significatives de tres dones resilients¹⁴ que han experimentat violència emocional en les relacions de gènere. En aquesta publicació s'esgrimen accions de protecció identificades per les pròpies dones supervivents per a sortir de la violència:

Primerament l'acceptació de la vivència de violència, identificació de referents protectors, reconèixer el valor personal, informar-se sobre els tipus de violència i el procediment jurídic a seguir (...), acompanyament psicològic, realització i manteniment d'una denúncia judicial, generació d'ingressos econòmics i autocura (p. 79).

4.3.2. El paper de les Comunitats d'Aprenentatge en la prevenció de les violències masclistes.

L'article *Socialización preventiva en las Comunidades de Aprendizaje*, d'Ainhoa Flecha, Patricia Melgar, Esther Oliver i Cristina Pulido, examina les característiques específiques de les Comunitats d'Aprenentatge que poden contribuir a la superació de la violència de gènere.

Primerament, es posa sobre la taula l'aportació del feminisme dialògic com a potenciador en la formulació de models de resolució i prevenció d'aquesta violència. Segons l'article, l'enfocament d'aquesta proposta de feminisme inclueix a les Comunitats d'Aprenentatge “potencia la solidaritat entre totes les dones, contribuint a la superació de la discriminació sexista, així com la creació de referents femenins molt diversos que estan ajudant a conformar amb major llibertat les identitats de gènere” (Aubert et al., 2004).

En segon lloc, la investigació suggereix el paper de les noves masculinitats en la definició de noves formes de viure per als homes i per a les dones, basant-se en uns nous valors centrats en la igualtat i el respecte en les relacions sexo-afectives. Les autores de

¹⁴ Les autores de l'article especifiquen que: “la resiliència té el seu origen en l'idioma llatí, en el terme *resili* que significa tornar enrere, tornar d'un salt, ressaltar, rebotar. S'ha caracteritzat com un conjunt de processos socials i intrapsíquics que possibiliten tenir una vida sana, vivint en un medi insà” (p. 79)

l'article assenyalen que hi ha certes expressions de la masculinitat hegemònica caracteritzades per comportaments agressius envers la dona, així com valors i comportaments desiguals heretats a través de l'educació, la cultura, les relacions socials i els mitjans de comunicació. No obstant, exposen que molts homes no es senten identificats amb aquest model de masculinitat, i per aquest motiu “una de les aportacions més rellevants en l'educació preventiva de la violència de gènere es troba en els treballs a l'entorn de les noves masculinitats” (p. 93). Un bon exemple són les Campanyes del Llaç Blanc (*White Ribbon Campaign*), iniciades al Canadà, on una resposta crítica masculina davant la violència envers les dones ha acabat adoptant una important dimensió internacional. Aquesta iniciativa ha incidit en la tasca educativa, proposant posar fi a la passivitat i indiferència davant les agressions, fomentant la solidaritat cap a aquestes dones i contribuint a la erradicació de tal violència.

Igualment, s'indica que a les Comunitats d'Aprenentatge s'està treballant per a desenvolupar aquestes noves masculinitats a través de noves competències socials i personals. Segons l'article citat, “no només s'està visibilitzant l'existència d'aquesta nova identitat masculina que trenca amb els models tradicionals sinó que, alhora, en aquests centres es proposa potenciar aquests models que responen a principis d'igualtat i respecte per a la regularització de la convivència a la comunitat” (p. 94).

En tercer i últim lloc, les autores de l'article fan referència al paper de la socialització preventiva. Diversos autores i autors han dut a terme estudis entorn els processos de socialització de les i els adolescents i l'impacte en les seves relacions sexo-afectives. Les autores Ainhoa Flecha, Patricia Melgar, Esther Oliver i Cristina Pulido, posen sobre la taula la importància de la tasca educativa en la contribució per a desmuntar aquests estereotips i falses creences existents que promouen la violència de gènere, basant-se en la literatura científica internacional que ha demostrat que aquestes creences errònies tenen un rol rellevant en actituds sexistes i en la seva derivació cap a situacions de violència envers les dones (Gross et al., 2006; Valls et al., 2007).

En aquest sentit, les autores apunten que existeixen, tanmateix, diverses investigacions centrades en la violència envers les dones en el context universitari. Tenint en compte aquesta realitat, és menester dissenyar i plantejar programes formatius, com el de Fonow i altres

(1992)¹⁵, orientats a la transformació d'actius sexistes i/o agressives que dificulten ser identificades com a violència de gènere. Arran d'aquest estudi, els seus autors constaten que les i els estudiants que han rebut aquesta formació presenten una acceptació menor davant els mites presents entorn la violació. Tanmateix, els resultats d'investigacions com la realitzada per Georgina Christou (2006-2008), *Secondary Education Schools and Education in Values: Proposals for Gender Violence Prevention*, reafirmen la importància d'aquestes mesures educatives i la millora de la convivència en les Comunitats d'Aprenentatge. A part de transformar un model escolar en el que els valors indueixen a la cultura de la violació, es promou un aprenentatge dialògic (Flecha, 2001) incidint no només en el centre educatiu sinó també en el seu entorn. Aquest model, proposa la participació i implicació de tots els agents de la comunitat amb la finalitat de desenvolupar conjuntament accions per a debatre i treballar entorn d'un model alternatiu i desitjable de relacions sexo-afectives.

Vinculant-ho altre cop amb la prevenció de la violència de gènere, les autores de l'article assenyalen que “partint de la participació conjunta de la comunitat i el diàleg, s'elaboren i consensuen entre tots i totes les normes que, posteriorment, són assumides per tota la comunitat” (p. 95). Així doncs, la prevenció d'aquest tipus de violència es desenvolupa en el marc d'un model dialògic de prevenció de conflictes, allunyant-se d'altres models com el mediador o el disciplinar. Jesús Gómez (2004) planteja de forma més profunda les actuacions dutes a terme en alguns centres educatius transformats en Comunitats d'Aprenentatge, els quals parteixen de la base de que “totes les noies i els nois tenen dret a una educació que els permeti desenvolupar unes relacions sexo-afectives satisfactòries i no els condemnin des de la seva infantesa a relacions problemàtiques, que precediran una vida insatisfeta” (Gómez, 2004, 139). El propi autor esgrimeix tres aspectes de competències necessàries per a una socialització que trenqui amb els patrons d'uns valors hegemònics violents:

- *Competències d'atracció*: “desenvolupar l'amor com un sentiment que tingui un origen social i no personal: “(...) el amor no es instintivo ni pulsional, no es algo que sucede de forma inevitable” (Gómez, 2004, 144).

¹⁵ Fonow, M.M., Richardson, L. y Wemmerus, V. A. (1992). “Feminist rape education: Does it work?”. *Gender and Society*, 6(1), 108-121.

- *Competències d'elecció*: “suposen saber diferenciar entre diversos tipus d'elecció i reconèixer com anem escollint al llarg de la nostra vida. En aquest sentit, es tracta d'avançar cap a formes d'elecció que es basin en pretensions de validesa” (Habermas, 1987a; Habermas, 1987b) (millors arguments) i no en pretensions de poder (imposició dels propis punts de vista).
- *Competències per la igualtat*: “permeten conèixer les relacions de poder existents en les nostres societats i les formes en què les interioritzem”.

Per a que sigui possible el desenvolupament d'aquest treball preventiu de socialització en unes relacions sexo-afectives sanes, les contribucions esmentades posen de manifest la importància de la implicació de tots els agents educatius (alumnat, professorat, familiars, administració,...) i persegueixin el mateix objectiu en aquesta tasca educativa.

Les autores conclouen que:

(...) en totes aquestes propostes d'educació preventiva de la violència de gènere, el paper de la dona es converteix en essencial. Tal i com ja anticipàvem amb l'aproximació al feminisme dialògic, la reivindicació de la dona com a subjecte del diàleg social en aquest àmbit és clau (Oliver i Valls, 2004). Totes les dones poden aportar les seves experiències al debat sobre la violència de gènere i l'articulació de formes de combatre-la (p. 97).

Es proposa que per tal que això pugui esdevenir realitat, és menester fomentar i generar la creació d'espais de diàleg on sigui possible transformar processos de socialització tan de dones com d'homes, així com facilitar l'aparició de diàlegs on totes les dones puguin trencar amb el silenci existent entorn aquest temes. Tal i com es demostra a l'article, la investigació internacional exposa dificultats i impediments per a generar les condicions òptimes i necessàries per realitzar l'acompanyament a dones que han estat víctimes de Violència de Gènere. No obstant, es demostra que “només parlant d'ella, de les seves causes relacionades amb processos de socialització (...) es pot arribar a definir models alternatius i adquirir noves competències socials i personals que contribueixin a la prevenció de la violència de gènere” (p. 97).

— 5. PROCÉS METODOLÒGIC —

● 5.1. FONAMENTACIÓ TEÒRICA.

Des de la interpel·lació en primera instància a un *paradigma d'investigació socio-crític* fer una aportació al procés de transformació de les relacions socials és un dels principis ideològics d'aquest TFG. La seva finalitat, doncs, és la d'identificar un potencial de canvi, emancipar a subjectes i analitzar la realitat; en aquest cas a petita escala.

En l'article *Paradigma sociocrítico en investigación* (2020), aquest model de paradigma és recolzat per la *filosofia crítica* (teoria neomarxista de Gramsci, teoria social crítica d'Habermas, Freire, Carr i Kemmis; la teoria feminista de la opressió-radical, l'interseccionalitat, postmodernitat, queer,..). En definitiva, es nodreix de diverses fonts que aboquen a la participació i proporcionen una dialèctica intersubjectiva (buscant una transformació social com a principal objectiu).

Els seus principis es basen en la coneixença i comprensió de la realitat com a praxi, la unió de la teoria i la pràctica, i la orientació del coneixement cap a l'emancipació i alliberació de l'ésser humà. Per a representar-ne el seu cicle s'aplica la metàfora de l'espiral, en la que les quatre fases contemplades de la investigació es retroalimenten creant així un cicle d'investigació i acció constant:

Planificació - Acció - Observació - Reflexió,...

I de la reflexió, es repren la planificació cap a una nova acció.

● 5.2. MÈTODE I TÈCNIQUES DE RECOLLIDA D'INFORMACIÓ.

Les dades obtingudes en el treball de camp s'han construït a través del *mètode qualitatiu* mitjançant la tècnica de recollida d'informació de l'*entrevista semi-estructurada*, amb una duració aproximada d'uns 45 minuts en cada cas. Prèviament s'ha fet el disseny de les preguntes classificant-les en tres grans blocs temàtics, per tal de generar un fil que enllaci un

tema amb un altre¹⁶ i permetent entaular un diàleg on la opinió i aportacions de la persona entrevistada en suposin el focus.

Els Blocs temàtics plantejats són:

- Bloc I. El Sistema Patriarcal (Qüestions al voltant de les estructures que el sostenen).
- Bloc II: El diàleg entre la institució de l'Estat i la Comunitat.
- Bloc III: Mecanismes de transformació social.

● 5.3. FASES DE LA RECERCA.

5.3.1. Fase 1. Revisió de la literatura.

La primera fase ha consistit en fer una revisió de literatura d'acord amb la temàtica escollida. En aquest cas, s'ha dut a terme una important cerca bibliogràfica d'autores i autors que teoritzen al voltant del gènere, el patriarcat, i els feminismes, tenint en compte perspectives històriques, antropològiques, sociològiques i filosòfiques. S'ha tingut en compte el relat històric de l'aparició del Patriarcat a mode de contextualització de la problemàtica tractada en aquest treball, tot i que no s'hagi recurregut a ell específicament en el treball de camp.

Tanmateix, s'ha fet recerca de definicions oficials per part d'Organitzacions de caire mundial, així com lleis i legislacions de caire Estatal i Autòmic referides a l'abordatge de les violències contra les dones a Espanya i Catalunya. Finalment, s'han tingut en compte iniciatives d'èxit i projectes comunitaris i/o en l'acompanyament de processos de dones víctimes de violències vinculats amb l'àmbit de l'Educació Social i la Igualtat de Gènere.

5.3.2. Fase 2. Treball de camp.

En aquesta segona fase de la investigació s'ha procedit a dur a terme un total de cinc entrevistes per a recollir informació obtinguda des de diverses posicions. Per una banda, per tal de recollir veus de dones investigadores s'ha recorregut a tres expertes de l'àmbit social amb projectes vinculats en el camp de les desigualtats socials i el gènere.

¹⁶ Veure *Annex I. Model d'entrevista*.

Per altra banda, s'ha cercat dues educadores socials professionals en la intervenció directa amb dones víctimes-supervivents de violència de gènere, amb la intenció d'apropar i recollir les veus d'algunes dones, tot i essent de forma indirecta.

5.3.3. Fase 3. Anàlisi de la informació.

En la realització de l'anàlisi de la informació obtinguda de les entrevistes, s'ha procedit a fer una codificació de cada una de les transcripcions responent a unes categories inductives prèviament exposades. Un cop feta la codificació, s'ha vinculat la informació obtinguda de les persones entrevistades amb la teoria exposada al Marc Teòric, així com s'han creat sinèrgies entre les pròpies veus de les entrevistades.

5.3.4. Fase 4. Conclusions i redacció del TFG.

La fase que ha culminat aquesta investigació ha estat l'exposició de conclusions i posteriorment redacció del corpus del treball. Les conclusions han esdevingut el resultat d'un procés en el que el diàleg entre el marc teòric i les dades extretes del treball de camp han convergit per generar noves línies de futur i obrir nous interrogants de caire social.

Taula 1.

Calendarització de les Fases de Recerca.

Fases de la recerca.	Des.	Gener	Febrer	Març	Abril	Maig	Juny
1. Revisió de la literatura							
2. Treball de camp							
3. Anàlisi de la informació							
4. Conclusions i redacció							

(Font: producció pròpia).

● 5.4. ESCENARI.

El treball de camp s'ha desenvolupat en el territori català. De forma més concreta, les professionals entrevistades a les quals s'ha recorregut en primera instància per tal d'obtenir la informació, formen part de Serveis i Associacions de la província de Barcelona.

No obstant, el treball s'ha anat bastint amb l'aportació i anàlisi de fonts diverses, literàries i de recerca, i amb l'observació d'altres contextos internacionals on s'hi troben similituds i sinèrgies amb la realitat descrita en el context català.

Pel que fa a les referències legals, s'han tingut en compte Lles i Polítiques a escala autonòmica (Catalunya), Estatal (Espanya), i fins i tot des d'una mirada més àmplia (Organització Nacions Unides i altres).

● 5.5. MOSTRA.

Aquesta és un element clau a l'hora de realitzar les passes correctes per abordar els interrogants oberts a l'inici de la present investigació. Per fer la selecció d'aquesta, s'han tingut en compte diversos paràmetres per tal d'acotar les fonts d'informació i cenyir-se al màxim als objectius plantejats. La mostra s'ha definit tenint en compte la vinculació de les persones amb l'àmbit de les violències masclistes i s'ha dividit en dues categories:

En la primera part de la mostra, s'han seleccionat tres expertes, les investigacions de les quals giren a l'entorn del fenomen de les desigualtats socials. Algunes més específiques, i d'altres més globals, totes han plantejat qüestions relacionades amb l'àmbit de les desigualtats i la comunitat com agent transformador. A aquest primer bloc se l'ha anomenat grup d' "*Expertes i investigadores*". La segona part de la mostra està constituïda per perfils professionals en l'àmbit de la intervenció amb dones víctimes de violències. Dins aquest grup, s'hi troben dues educadores socials, de diferents recursos destinats a dones. A aquest segon bloc se l'ha anomenat grup de "*Professionals de la intervenció*".

S'ha considerat interessant seleccionar aquests dos Blocs de perfils professionals per tal d'explorar les sinèrgies entre l'àmbit de l'acció directa i l'àmbit acadèmic. És menester tenir en compte que ambdós elements es doten mútuament i que, l'un sense l'altre, no pot garantir la rigorositat en l'exercici professional de l'Educació Social.

Taula 2.

Perfil de mostra Bloc I.

Bloc I. Expertes i investigadores.		
Pseudònim.	Àrea de coneixement.	Grup d'investigació.
P.M.	Treball Social i Serveis Socials.	Grup de Recerca Interdisciplinar en Gènere i Desigualtats Socials (IGESI).
S.G.	Teories i Pràctiques superadores de desigualtats socials.	Grup Consolidat Educació Superadora de Desigualtats (GRESUD).
I.R.	Gènere i Drets Humans.	“Grupo de Investigación Interdisciplinario de Ciudadanía para la Sostenibilidad de la Universidad Científica del Sur”.

(Font: producció pròpia).

Taula 3.

Perfil de mostra Bloc II.

Bloc II. Professionals de la intervenció.	
Pseudònim.	Experiència laboral en l'àmbit d'igualtat i gènere.
G.L.	- Educadora social a INTRESS: Projecte d'atenció a víctimes de violència de gènere. - Coordinadora de l'Àrea Tècnica d'Igualtat i Gènere.
L.G.	- Educadora Social al Servei d'Acolliment i Recuperació (SAR) del Vallès Oriental. - Educadora Social a l'Associació Prohabitatge: Projecte d'acollida i residència per a dones trans que han patit violència.

(Font: producció pròpia).

• 5.6. ANÀLISI DE LA INFORMACIÓ.

La informació d'aquest TFG s'ha analitzat a través d'un seguit de passes metòdiques. En primer lloc, s'ha concertat un dia i una hora per a realitzar l'entrevista amb la persona seleccionada. Per a realitzar-la, se l'ha informat prèviament que la sessió seria enregistrada en format d'àudio. En el moment de transcriure les entrevistes, s'han fet constar les entrevistades amb les inicials dels seus noms per tal de garantir la privacitat de la seva identitat i facilitar que poguessin expressar-se més lliurement.

Seguidament, s'ha procedit a fer la codificació de les entrevistes organitzant-les per categories inductives i seleccionant els paràgrafs que pertanyen a cada una d'elles. S'han generat un total de cinc categories referents a temàtiques diverses.

Un cop el mapa de l'anàlisi ha estat a punt, s'ha procedit a posar en diàleg totes les veus de les persones entrevistades, generant sinèrgies i enllaçant les seves aportacions amb el contingut exposat al Marc Teòric.

Taula 4.

Catgories d'anàlisis de l'informació.

Categories inductives d'anàlisis.	
Títol de la categoria.	Explicació.

Categoria I. Estructures i barreres socioculturals que reforcen el Sistema Patriarcal.

Exploració d'algunes de les estructures estan presents en la nostra societat així com les barreres socioculturals que es manifesten, i que en el seu conjunt contribueixen a la perpetuació d'un Sistema Patriarcal i a les violències que se'n deriven. Intentar comprendre les bases d'aquest sistema, pot permetre buscar similituds amb les estructures actualment presents. En aquesta categoria també es posa de relleu l'existència de la violència institucional i per què suposa una barrera en els processos legals que assumeixen dones víctimes-supervivents de violència de gènere.

Categoria II. El paper de les institucions en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.	En aquesta categoria es pretén abordar el paper específic de la institució de l'Estat en l'abordatge de les violències masclistes. Es contrasten experiències reals d'educadores que han treballat en l'àmbit de l'acollida a dones víctimes-supervivents. Tanmateix, arran de les entrevistes surt a la llum una subcategoria de caràcter deductiu referent a la institució de la Universitat, i com aquesta treballa la problemàtica de les agressions sexistes.
---	--

Categoria III. El Paper de la Comunitat en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.	El paper de les Associacions i Entitats, fins i tot les que no estan vinculades amb l'atenció a dones específicament, així com l'entorn més pròxim de la dona, poden esdevenir agents clau en el procés de recuperació d'aquesta. En aquesta categoria s'explora aquest camp d'acompanyament i mecanismes preventius des de la comunitat.
--	---

Categoria IV. El Paper de l'Educació Social en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.	Aquesta última categoria pretén fer incidència en el paper de l'Educació Social en la prevenció de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents, així com analitzar el desenvolupament de la figura de l'educadora social en els contextos comunitaris.
--	---

(Font: producció pròpia).

● 5.7. CRITERIS DE RIGOR CIENTÍFIC I CONSIDERACIONS ÈTIQUES.

5.7.1. Criteris de rigor científic.

Credibilitat: La investigació assegura que els resultats i les conclusions son creïbles, i no han estat manipulades sota cap concepte, afirmant-ne la seva fiabilitat.

Transferibilitat: Els resultats obtinguts son transferibles i aplicables a persones i contextos. Les conclusions, a part de la informació extreta del treball de camp, estan basades en evidències i projectes que han demostrat la seva eficàcia.

Dependència: S'ha procurat que els resultats descrits siguin estables en el temps i el context.

Confirmabilitat: S'ha vetllat per a què la interpretació dels resultats estiguin confirmats, contraposant-los amb aspectes mencionats al Marc Teòric (*teories consolidades, iniciatives d'èxit aprovades,...*).

5.7.2. Consideracions ètiques.

Consentiment informat. A cada una de les persones entrevistades se'ls ha fet arribar un full de consentiment informat (sol·licitant-ne el seu retorn degudament firmat), on se'ls ha explicat de forma transparent de quina manera es tractaran les seves dades i la informació obtinguda de les converses.¹⁷

Confidencialitat. Totes les dades obtingudes de les entrevistes han estat codificades i exposades posteriorment en l'anàlisi de resultats, fent-les constar amb les inicials dels noms de cada una de les persones entrevistades. D'aquesta manera, es garanteix l'anonimat de les participants, preservant la seva identitat en tot moment.

¹⁷ Veure Annex II. Model document de consentiment informat.

Maneig de riscos. La minimització dels riscos soferts de les persones entrevistades s'aconsegueix fent un ús transparent del tractament de les dades i amb el compromís per part de la investigadora de no emprar-les per a d'altres fins no descrits.

Entrevista. S'ha procurat en tot moment que els contextos on s'han realitzat les entrevistes (hagin estat presencials o bé *online*) fossin segurs i asseguressin un ambient respectuós i de no-judici envers la persona entrevistada. Tanmateix, se li ha proporcionat tot tipus de facilitat per tal d'adaptar-se a la seva disponibilitat horària preferent.

Gravació en àudio. A l'inici de cada entrevista, s'ha informat a la participant del moment precís en què la conversa començaria a ser enregistrada (format d'àudio). Un cop finalitzada, s'han preservat els enregistraments en forma d'arxius confidencials amb accés restringit, i s'han destruït tan bon punt s'ha realitzat la seva transcripció.

5.7.3. Perspectiva de gènere.

En la major mesura, aquesta investigació ha procurat evocar de forma transversal la *perspectiva de gènere* en totes les seves fases. Seguint les guies de la incorporació de perspectiva de gènere en les investigacions de recerca, de l' *Interagency Gender Working Group* (IGWG, 2000), la *Internacional Research and Training Institute for the Advancement of Women* (2007, INSTRAW), i la *Guidelines for Gender Sensitive Research* (2009) de Brigitte Leduc, el present Treball de Final de Grau:

- Considera els rols que assumeixen les persones per la seva condició d'homes o dones així com el poder que existeixen entre ells com a producte d'aquests rols, els quals poden ser canviants al llarg de la vida (IGWG, 2000; INSTRAW, 2007; Leduc, 2009). Al combinar el coneixement obtingut des de diferents perspectives, es millora la comprensió del problema i pel mateix, la utilitat de la informació generada (Leduc, 2009).
- Considera a les dones i als homes en el seu context com a part d'una comunitat, no únicament com a individus (IGWG, 2000).

- Empra definicions inclusives dels conceptes, evitant l'ús de conceptes que amaguen realitats relatives al gènere (Leduc, 2009).
- Amb la finalitat de mantenir la objectivitat, reconeix els possibles biaixos, preferències, interessos, valors i antecedents socioculturals propis de les investigadores per a tenir consciència i minimitzar la influència que podrien tenir les mateixes a la investigació (Leduc, 2009).
- Té clara la diferència entre gènere i sexe, i reconeix que ni els homes ni les dones són grups homogenis, sinó que tenen diferències d'acord a la seva situació socio-econòmica, d'ètnia, edad o religió (IGWG, 2000; INSTRAW, 2007).
- Contribueix a la reflexió entorn la problemàtica plantejada, i convida a crear un canvi social en les institucions i estructures per a evitar la discriminació (INSTRAW, 2007).

— 6. ANÀLISI DE RESULTATS —

- **6.1. CATEGORIA I. Estructures i barreres socioculturals que reforcen el Sistema Patriarcal.**

Per entendre el fenomen que ens ocupa en aquesta investigació, es fa necessari explorar quines estructures estan presents en la nostra societat així com les barreres socioculturals que es manifesten, i que en el seu conjunt contribueixen a la perpetuació d'un Sistema Patriarcal i a les violències que se'n deriven.

Conversant amb les entrevistades, totes coincideixen en què el Sistema Patriarcal és una realitat roent en el sí de la nostra societat i està permanentment present:

La investigadora i experta *S. G.* ho descriu com a «Sistema que impregna totes les esferes de la vida social, totes les cultures i tots els contextos. No és representatiu d'un sol grup cultural» (*S. G.*, Categoria I, línia 3).

Segons *I. R.*, també investigadora i experta, aquest Sistema atorga privilegis i poder als homes sobre les dones, fet que perpetua la violència masclista. Una altra de les estructures que regenten aquest Sistema segons ella, són les *normes de gènere rígides* ja que assignen rols específics a homes i dones, limitant l'expressió de la identitat de gènere: «En moltes societats, persisteix una divisió tradicional del treball. (...) La dependència econòmica de les dones es reforça per aquesta divisió desigual, limitant la seva autonomia. D'aquesta manera, les dones continuen enfrontant discriminació en l'àmbit laboral, incloent-hi salaris més baixos pel mateix treball, menys oportunitats d'ascens i segregació ocupacional, malgrat els avenços en igualtat de gènere» (*I. R.*, Categoria I, línia 12).

Gerda Lerner, en el seu llibre *The creation of Patriarchy*, ho esmenta com una de les claus que van consolidar el Sistema Patriarcal durant la formació dels Estats arcaics:

Entre els homes la classe estava, i està, basada en relació amb els mitjans de producció: qui posseïen els mitjans, podien dominar als qui no els posseïen. Per a les dones, la classe estava mediatitzada per els seus vincles sexuals amb un home, qui llavors les permetia accedir als recursos materials. (p. 34)

Una altra estructura perpetuadora del Sistema Patriarcat mencionada per a algunes de les entrevistades, és la manca de representació política i lideratge femení. Segons *I. R.*, aquest fet «limita la capacitat de les dones per a influir en les polítiques i estructures que perpetuen la desigualtat de gènere» i conclou dient que «Malgrat els avenços, continuem estant subrepresentades en càrrecs de lideratge i presa de decisions» (*I. R.*, Categoria I, línia 25).

Violències institucionals:

Aquestes barreres estructurals mencionades estan essent analitzades per la literatura a través de tota una línia de recerca a nivell de limitacions legals i judicials, i de tota la violència institucional que se'n pot reproduir. Les diverses professionals entrevistades han fet menció d'algunes de les expressions de violència institucional amb la que es troben dones en processos de violència de gènere o masclista. Les seves aportacions deixen entreveure la realitat patida per algunes dones en el seu transcórrer pel circuit judicial, policial, sanitari... . «Sabem que moltes vegades és pitjor la revictimització de la persona que ha patit violència quan aquesta entra en el sistema, que l'agressió en sí mateixa. Per exemple, víctimes de violacions sempre diuen que va ser pitjor després de la denúncia que el que havia sigut. I és clar, no pot ser que sigui pitjor la resposta institucional que l'agressió en si: és un dels principals fracassos» (*S. G.*, Categoria I, línia 39). «Hi havia casos en els que, espantades, les dones posaven denúncia però després, per la mateixa por, es feien enrere i deien que era mentida, que s'ho havien inventat tot. I és clar, encara rebien més violència. A nivell institucional també ho paguen, perquè el relat ja no és cregut per ningú. Mentir en una denúncia és un delictes, així que ets tractada com a tal i llavors sí que s'hi afegeix un doble o triple maltractament» (*L. G.*, Categoria I, línia 68).

L'Educadora Social *G. L.*, determina que institucions com el sistema judicial són fortament patriarcals en tant que vulneren sistemàticament els drets de les dones «posant en dubte el seu testimoni, atorgant guardes compartides a homes que han exercit violència (de fet, segons la llei no hauria de ser així però la interpretació de la llei és subjectiva). Les dones són les que s'han de protegir per a no rebre violència (interposar denúncia, evitar certs comportaments...); això és violència cultural». La professional, també posa de relleu la violència generada per part del sistema sanitari en moltes ocasions, assenyalant que «El sistema sanitari, basat en un

model biologista, té un biaix de gènere evident: poca inversió en les malalties de dones, molta medicalització (més que en els homes)» (G. L., Categoria I, línia 5)

Aquesta idea és descrita per Encarna Bodelón en l'article *Violencia Institucional y violencia de género* (2014):

(...) de forma creixent, s'ha visibilitzat que l'Estat pot ser també un agent que cometi formes de violència de gènere institucionalitzada (...) la violència institucional no només inclou aquelles manifestacions de violència contra les dones en les que l'Estat és directament responsable per la seva acció o omissió, sinó també aquells actes que mostren una pauta de discriminació o d'obstacle en l'exercici i el gaudi dels drets (p. 133).

L'exemple més evident de què en moltes ocasions es recorre a la impunitat injustificada ens el facilita l'Observatori de la Igualtat de Gènere (OIG, 2024), amb una estadística publicada pel Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya on es mostra que des de l'any 2012 i fins a dia d'avui, en un 22'71% dels casos de feminicidi a Catalunya, la dona havia interposat denúncies a l'agressor prèviament.

- **6.2. CATEGORIA II. El paper de les institucions en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.**

Davant la realitat d'una presència de barreres i estructures perpetuadores de la violència, I. R. determina que cal abordar-ho des d'un enfocament integral que inclogui canvis en les normes culturals, polítiques i econòmiques, juntament amb una major consciència i educació sobre la igualtat de gènere i els drets de les dones (I. R., Categoria I, línia 5).

Institució de l'Estat:

La Institució de l'Estat té un pes molt important en la prevenció del fenomen de les Violències Masclistes, així com de l'acompanyament a dones que estan en processos de

violència de gènere. No obstant, les estadístiques judicials i les aportacions de diverses autores han evidenciat que sovint el seu rol esdevé un factor més de violència, traduïda en diverses actuacions que atempten contra els drets de les dones.

Les professionals a les quals s'ha entrevistat per a la investigació fan aportacions diverses a l'entorn aquesta temàtica, però totes coincideixen en què la intervenció de l'Estat és insuficient en quant a recursos i serveis destinats a atendre de forma directa aquesta problemàtica (*G. L.*, Categoria II, línia 31). La *L. G.* també ho menciona i posa èmfasi en la necessitat de facilitar recursos per a les pròpies dones, en el sentit econòmic, d'idioma, laboral, generant punts de trobada de dones... «Tot això crec que és enriquidor i podria jugar un paper més rellevant contra la violència masclista» (*L. G.*, Categoria II, línia 14).

Una altra òptica de plantejament de recursos és la que aporta la investigadora *P. M.*, on ressalta la importància de que l'Estat tingui present en tot moment els recursos amb els que compta la pròpia dona i el seu entorn. «S'ha de percebre les potencialitats de la persona. De vegades, el propi entorn pot fer una part important de l'acompanyament (no pas fent el paper de psicòleg) escoltant, fent companyia, estant a prop per a paliar els neguits o en els moments d'espera i incertesa... Aquesta col·laboració i aquesta obertura de les institucions és necessària també. S'ha de fer aquesta mirada d'aprofitar-se de tots els recursos comunitaris» (*P. M.*, Categoria II, línia 59).

Una de les moltes respostes a aquestes necessitats plantejades per abordar la qüestió de la desigualtat de gènere, són les Polítiques i Lleis al voltant de la superació de la violència masclista. No obstant, tot el conjunt de professionals a les que s'ha entrevistat han estat d'acord en que aquestes també són insuficients, o són interpretades de forma incorrecta, empitjorant així els processos de recuperació de les dones. «Tot i que les normatives i mesures per a enfrontar la violència de gènere poden ser clau per tal de combatre la violència institucional, la seva eficàcia es basa en com es duen a terme, en el compromís de les entitats i en l'existència de recursos i serveis d'ajuda suficients. També és clau enfrontar les actituds i costums masclistes que estan profundament arrelades en les institucions amb la finalitat de generar un canvi important en com s'aborda la violència de gènere a nivell institucional» (*I. R.*, Categoria II, línia 87).

L'educadora social *G. L.* considera que la institució de l'Estat hauria d'advocar per l'increment de polítiques preventives orientades a la formació i sensibilització del fenomen de les violències masclistes, i que «s'ha de fer amb una perspectiva de gènere (mirar realitat en relació a les expectatives i rols diferenciats) en plans municipals, polítiques d'ocupació, d'urbanisme.... Una perspectiva feminista que denunciï les discriminacions que hi ha entre dones i home» (*G. L.*, Categoria II, línia 20). La sensibilització és un aspecte clau que també menciona la investigadora *I. R.*, on remarca que la societat civil ha d'estar informada i involucrar-se per a generar consciència sobre la importància de la igualtat de gènere (*I. R.*, Categoria II, línia 119).

El paper de l'Estat és prioritari per a dur a terme i garantir el compliment de normatives i estratègies que salvaguardin els drets femenins i fomentin l'equitat de gènere en tots els àmbits socials com el treball, l'educació, la salut i la participació en la vida política. «Ahora, és necessari potenciar els recursos d'ajuda i resguard destinats a les persones afectades per la violència de gènere, com a refugis segurs, teràpia emocional i suport legal, a més de promoure campanyes informatives sobre les opcions disponibles» (*I. R.*, Categoria II, línia 59).

Una altra via d'actuació que es reclama a l'Estat és el potenciament, la revisió i la supervisió de Protocols destinats a l'abordatge de les violències masclistes. Les investigadores *S. G.* i *P. M.*, en fan menció i coincideixen en què s'ha d'avançar molt en la supervisió. *P. M.* remarca: «no perdem de vista que les empreses, tot hi tenir per llei un protocol contra l'assetjament, poden aplicar-lo correctament o no... Si més no, el primer pas ja el tenim. Ara cal vetllar per a què sigui una eina real» (*P. M.*, Categoria II, línia 241).

El paper de la institució de l'Estat en la prevenció de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents, doncs, ha d'incloure actuacions preventives, d'investigació del fenomen, i d'acció directa, expressades en la redacció i bona aplicació de Lleis i Polítiques beneficiàries. S'ha de recordar que *l'article 4 de la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona de l'Assemblea General de les Nacions Unides (1993)*, especifica en un apartat que “els Estats han de procedir amb la deguda diligència a fi de prevenir, investigar i, conforme a la legislació nacional, castigar, tot tipus d'acte de violència contra la dona, ja es tracti d'actes perpetrats per l'Estat o per particulars”.

Considero clau fomentar la discussió pública sobre la importància de prendre mesures més eficaces contra la violència de gènere i promoure polítiques efectives que combatin la violència de gènere; influint en legisladors i funcionaris del govern a través de campanyes i treball polític i involucrant-se amb organitzacions que treballen en temes com la violència de gènere i els drets de les dones, ja sigui donant, sent voluntari o participant en activitats de concientització i defensa. Suport a grups comunitaris (*I. R.*, Categoria III, línia 96).

Institució Universitària:

En el transcurs de tres de les entrevistes realitzades ha sorgit la qüestió del paper de la institució Universitària en la prevenció de la violència masclista, assenyalant, en primer lloc, l'absència d'obligatorietat d'assignatures entorn la Igualtat de Gènere a les Universitats:

«Quan jo vaig estudiar Educació Social, fa 4 anys, el tema de la violència de gènere era una assignatura optativa. Després veus que és un àmbit en què moltes vegades s'hi acaba treballant com a educadores socials. Si tu treballes amb persones, treballes el gènere. Aquesta hauria de ser una assignatura amb pes i la Universitat hauria de donar-li més rellevància» (*L. G.*, Categoria II, línia 139).

No obstant, remarca *P. M.*, «aquesta problemàtica ja està contemplada pel govern: “Des de la Llei del 2004 que parlava de la formació universitària, a la modificació del 2008, i a la catalana del 2021 -si no vaig equivocada-, fa referència a la necessitat de què les universitats formin en aquests temes. I ara fa un any es va aprovar el protocol sobre l'assetjament a les universitats catalanes on s'hi reflexa la necessitat d'incorporar curricularment aquests continguts» (*P. M.*, Categoria II, línia 134).

A banda de la importància de formar a les futures professionals que treballaran en l'àmbit de l'atenció i la prevenció, la Universitat ha de jugar un paper contundent en l'abordatge de l'assetjament sexual dins la pròpia institució. En aquest sentit, s'ha considerat necessària la importància d'incloure aquest aspecte en l'anàlisi de resultats, tenint en compte que es es fa referència a la mateixa institució que encunya el present treball de recerca.

La investigadora *S. G.*, assenjala que la Universitat és una institució molt feudal i també una de les que es va democratitzar menys després de la dictadura. «Aleshores, és clar,

en els llocs on hi ha concentració de poder i estructures molt jeràrquiques, tendeix a haver-hi més casos d'assetjament sexual» (S. G., Categoria I, línia 168).

Davant aquesta realitat sovint silenciada i invisibilitzada, s'han creat mecanismes de resposta i resistència per poder fer-hi front; des de xarxes de suport conformades per alumnat divers fins a la creació d'unitats d'igualtat dins la Universitat. A la Universitat de Barcelona, en concret, té molt d'impacte la Xarxa de Suport de víctimes de violència de gènere, que actualment ha canviat de nom i es diu Me Too Universitat. «Van ser clau perquè quan la institució no respon, t'has d'agafar a alguna cosa, i és aquesta xarxa a la que t'agafes. A partir dels primers casos a l'UB, es va crear una xarxa molt diversa d'alumnes, professorat d'universitat, personal administratiu..., que donava suport a les víctimes» (S. G., Categoria II, línia 214). Actualment, conclou la investigadora, s'està lluitant per a què les unitats d'igualtat funcionin realment: «(...) que no es tracti d'un mecanisme institucional per a fer un rentat d'imatge, sinó que siguin efectives. Però bé, com en tots els contextos, hi ha barreres» (S. G., Categoria II, línia 176).

- **6.3. CATEGORIA III. El Paper de la Comunitat en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.**

El paper de les Associacions i Entitats, fins i tot les que no estan vinculades amb l'atenció a dones específicament, així com l'entorn més pròxim de la dona, poden esdevenir agents clau en el procés de recuperació d'aquesta.

En les converses amb les professionals entrevistades, han sorgit un seguit de possibles mecanismes reparadors accionats des de la comunitat. Totes elles, han remarcat la importància de la presència de la comunitat en els processos d'acompanyament a dones supervivents de violència masclista. En el cas de les entitats, n'hi ha moltes que de manera indirecta poden fer un gran acompanyament no obstant no estiguin destinades a l'atenció directa. «Una associació excursionista, per exemple, que li parla d'altres coses, i on per unes hores la violència deixa de ser el centre vital de la seva vida. Això és molt per al projecte recuperació. Però ho han de veure també les institucions: un treball en xarxa en el que també hi entren entitats, persones a títol individual (veïnes, amigues, família...)» (P. M., Categoria

III, línia 63). El treball en xarxa mencionat per *P. M.*, també és objecte d'observació per la investigadora *S. G.*, qui menciona les xarxes de solidaritat i de suport com un tema central per a la superació de la violència, tant a nivell preventiu com a nivell de reparació (*S. G.*, Categoria III, línia 46). La investigadora *I. R.* també planteja la posició de la comunitat com a essencial, i l'enfoca com a mecanisme reparador al qual recórrer quan l'Estat no reconeix a les dones que han patit violències masclistes: «Sense la participació de l'Estat és molt complicat el reconeixement, i aquí el paper de la comunitat és fonamental. En aquest sentit les dones que han sofert violència masclista poden rebre suport de la comunitat quan l'Estat no les reconeix» (*I. R.*, Categoria III, línia 127).

De les entrevistes realitzades, s'han pogut extreure línies d'actuació responenent a la pregunta del *com?*. Moltes d'elles han posat al centre de la discussió el fenomen de la revictimització de la dona com un impediment del qual s'ha de defugir per tal d'oferir un acompanyament reparador. *Acompanyar en lloc de revictimitzar*, aquest és el primer pas segons *P. M.*. No qüestionar el relat de la dona i reconèixer els casos de violència en lloc de tapar-los des de la comunitat, també han estat claus esmentades per algunes de les professionals entrevistades. «S'ha de poder reconèixer la responsabilitat social en el tema de la violència (no és un tema privat, de dues persones) per a poder donar una resposta comunitària: proveir de xarxa per poder cobrir necessitats» (*G. L.*, Categoria III, línia 61).

Seguint amb aquest fil, és necessari prendre partit per a aconseguir una visibilització de la problemàtica i donar suport a les víctimes i a les xarxes que els hi donen suport. Per a això, s'ha de tenir en compte que «Cal posicionar-se i no desqualificar ni les víctimes ni els casos de violència de gènere, cosa que passa a totes les comunitats, sigui un barri, una feina... Visibilitzar la violència i tenir molt clar què ho és i què no» (*S. G.*, Categoria III, línia 201). Tanmateix, *S. G.* apunta que ens trobem en un moment de canvi social en el que tot el moviment del me too, tota la denúncia de la violència sexual que està sortint a la llum a la premsa, és simptomàtic i representa un canvi cultural molt potent. «El primer pas és posicionar-se al costat de la víctima, però encara no està aconseguit totalment» (*S. G.*, Categoria III, línia 121). No obstant, l'educadora social *G. L.* puntualitza la necessitat d'evocar un esperit crític en aquesta involucració amb les cuases feministes i anar més enllà de l'anècdota «Cal implicar-se en el quotidià, més enllà del 25-N i el 8-M, fer activisme social, però també a casa, amb les amistats, per exemple» (*G. L.*, Categoria III, línia 44).

A nivell mundial també s'han promogut nombroses iniciatives que han conduït i fomentat un apoderament col·lectiu de dones que han sofert violències masclistes. Algunes d'elles son esmentades per *I. R.*, com: «grups de suport i autoajuda per a dones que han sofert violència masclista, col·lectius d'activisme feminista que lluiten contra la violència de gènere i promouen els drets de les dones,.. En el cas de les esterilitzacions forçades al Perú, aquests col·lectius van pressionar a les autoritats perquè prenguessin mesures. Es van organitzar protestes, campanyes i accions de sensibilització» (*I. R.*, Categoria III, línia 146).

S. G. també ho assenyala així: «El moviment de baix és el que fa és que les institucions canviïn. Aleshores, quan hi ha un moviment social articul·lat, té força perquè genera canvis. (...) És un diàleg però si la societat no empeny, no canviarà la institució. La institució no és un ens abstracte que és allà: canviarà en la mesura que les persones anem cap allà» (*S. G.*, Categoria III, línia 160).

Tots aquests mecanismes, segons l'experta *S. G.*, enforteixen el feminisme quan es troben punts que apel·len totes les dones. «Quan no hi ha diàleg entre el propi feminisme, hi ha conflicte. Però hi ha temes, com és el de la violència sexual, que sí que té consens, perquè totes les dones estan lluitant per això. Independentment del seu context, cultura, o edat, això sí que fa que hi hagi força...» (*S. G.*, Categoria III, línia 146). Aquesta idea es veu estretament lligada amb la teoria de la inclusió i pluralitat de veus de Puigvert (2006, 134), enfocada a avançar en una societat i cultura que permeti deconstruir la relació patriarcal entre gèneres, i es materialitzi amb polítiques públiques i programes que motivin el treball conjunt:

El plantejament central del feminisme dialògic està en defensar una radicalització dels processos democràtics per a elaborar entre totes una teoria que permeti una sola definició de la feminitat, no entesa com homogeneïtzadora, sinó que sigui inclusiva, dinàmica i igualadora de totes les veus. És a dir, que tingui present les diferències de gènere en lloc de fomentar la seva desaparició i que sigui sensible al context en lloc d'indiferent a les situacions.

- **6.4. CATEGORIA IV. El Paper de l'Educació Social en l'abordatge de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents.**

Aquesta última categoria pretén fer incidència en el paper de l'Educació Social en la prevenció de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents, així com analitzar el desenvolupament de la figura de l'educadora social en els contextos comunitaris. A mode de síntesi, les idees clau entorn la prevenció i l'abordatge de les violències sorgides de les entrevistes realitzades a professionals de l'àmbit han estat la importància de l'Educació en la infància, la socialització preventiva, el treball entorn les noves masculinitats i el rigor en la tasca professionalitzadora.

L'Educació en Igualtat i Gènere en la infància és assenyalada per algunes de les professionals entrevistades com a una condició indispensable ara i de cara al futur. En aquest sentit, l'educadora social *L. G.* comenta que és important treballar-ho tant a casa com en els centres escolars (*L. G.*, Categoria IV, línia 85). *I. R.*, assenjala que aquest ensenyament de la igualtat de gènere és essencial per a qüestionar les normes tradicionals de gènere i fomentar relacions equitatives entre persones de diferents sexes. (*I. R.*, Categoria IV, línia 40). *G. L.* puntualitza que aquesta educació ha de girar entorn «la comunicació de necessitats i desitjos, la comunicació no violenta, la cura del propi cos, la exualitat des del punt de vista del desig i del goig....» (*G. L.*, Categoria IV, línia 55).

Per altra banda, les investigadores *S. G.* i *I. R.* insisteixen en que una línia a seguir des de l'educació i la recerca és el treball de la socialització preventiva de la violència de gènere. «És una línia que s'està implementant des de zero anys, des d'escoles bressol, i en totes les etapes educatives. Amb bases científiques, perquè un altre drama és el que s'està fent a les escoles: programes que en teoria ajuden estan generant molta confusió i molts cops fins i tot arriben a ser contraproductius. Han de ser programes molt ben fonamentats en base a evidències científiques que han demostrat la seva eficàcia en la prevenció, a partir de tots els agents comunitaris, professionals i famílies» (*S. G.*, Categoria IV, línia 46). Aquests *socialització preventiva* es pot donar en altres espais que no siguin les escoles.

I. R. ho ubica en espais segurs per a compartir experiències i rebre suport per sanar. Diu que: «D'aquesta manera es poden articular diversos mecanismes per a la socialització de la prevenció des de la mateixa comunitat com organitzar tallers i capacitacions en la comunitat

sobre prevenció de la violència de gènere, reconeixement de signes de violència, i promoció de relacions saludables i equitatives» (*I. R.*, Categoria IV, línia 131).

Els resultats d'investigacions com la realitzada per Georgina Christou (2006-2008), *Secondary Education Schools and Education in Values: Proposals for Gender Violence Prevention*, reafirmen la importància d'aquestes mesures educatives i la millora de la convivència en les Comunitats d'Aprenentatge. A part de transformar un model escolar en el que els valors indueixen a la cultura de la violació, es promou un aprenentatge dialògic (Flecha, 2001) incidint no només en el centre educatiu sinó també en el seu entorn.

També és necessari, segons *I. R.*, fomentar la prevenció de la violència de gènere mitjançant iniciatives educatives i de conscienciació dirigides a homes i dones, que explorin les arrels de la violència de gènere i fomentin vincles fonamentats en el respecte recíproc i l'equitat: «És fonamental que els homes i els nens participin de manera activa en la batalla contra la violència de gènere, sent aliats en aquesta causa. S'ha d'estimular la reflexió sobre la masculinitat perjudicial i difondre exemples de masculinitat positiva que es fonamentin en el respecte i l'equitat» (*I. R.*, Categoria IV, línia 43).

En l'article *Socialización preventiva en las Comunidades de Aprendizaje*, d'Ainhoa Flecha, Patricia Melgar, Esther Oliver i Cristina Pulido, també es fa referència a la idea de fer incidència a través del treball de les noves masculinitats i es remarca que “no només s'està visibilitzant l'existència d'aquesta nova identitat masculina que trenca amb els models tradicionals, sino que ahora en aquests centres es proposa potenciar aquests models que responen a principis d'igualtat i respecte per a la regularització de la convivència a la comunitat”. (p. 94)

L'educadora social *L. G.*, està d'acord en què s'ha de fer una tasca de conscienciació sobre les masculinitats. Ella, però, ho enfoca cap a l'altra costat de la intervenció i menciona la necessitat d'un treball dirigit a les persones que han maltractat. «Des de l'educació social o l'assistencialisme, en general ens adrecem a les víctimes, però poques vegades als qui exerceixen la violència. En el cas de les dones se les treu de casa i se les interna en centres però amb els maltractadors, a menys que els tanquin a presó, ningú no hi fa cap feina concret» (*L. G.*, Categoria IV, línia 89)

Altres exemples de contribució de l'educació detectats per algunes de les professionals entrevistades giren al voltant de l'acompanyament en els processos de recuperació de dones víctimes-supervivents de violències masclistes. En el marc de la recerca de la investigadora *P. M.*, es va definir el concepte de recuperació dels elements que es van identificar en ella. Així doncs, proposa que quan s'empri el terme *recuperació* en el context dels processos de superació de dones víctimes-supervivents de violència masclista, es faci referència a «Recuperar la seva identitat lliure de violència o construir-ne una de nova on la violència no hi tingui cabuda. Recuperar aquell passat. Recuperar aquell moment on elles i el seu entorn no existia. Hi ha altres que ja no recorden aquell moment i construeixen una nova identitat, però ho fan elles i amb camins molt diferents. Dones recuperades d'haver perdut la identitat» (*P. M.*, Categoria IV, línia 91). Aquesta idea es pot vincular amb la cerca i construcció d'altres mons possibles, proposta teòrica de la filòsofa Isabelle Stengers, qui en el seu llibre *Au temps des catastrophes. Résister à la barbarie qui vient* (2009, 2013) introdueix la idea de reclamar (*reclaim*) i l'emptra per parlar de “l'acte de recuperar allò que era nostre, però que se'ns ha tret (...) recuperar-se de la mateixa separació i lluitar per no assemblar-se a aquells contra els que hem de lluitar” (2012).

Tanmateix, *P. M.* parla sobre els processos d'empoderament, i com la figura de l'educadora pot sostenir-los: «No es tracta d'empoderar nosaltres les dones, sinó d'aconseguir que les dones s'empoderin ajudant-les i donant-els-hi eines quan ho necessitin. I aquestes eines, sens dubte, es donen en transferir aquest coneixement teòric». La investigadora defuig de la idea de que s'ha d'actuar amb una mirada maternalista-paternalista respecte a elles, tot i que reconeix que sovint aquesta mirada és dipositada per les mateixes professionals. «A vegades les menystenim pensant que no seran capaces d'entendre determinades coses i erròniament els hi simplifiquem... No és necessari. No és el millor. Donem-els-hi les eines» (*P. M.*, Categoria IV, línia 83).

S. G. concorda amb la idea exposada de *P. M.*, i remarca que: «Acompanyament i reparació són fases diferents a la prevenció; estan molt basades en les necessitats de cada persona sense decidir per ella, respectant el seu procés personal i ajudant-la a apropar-se als recursos que necessita» (*S. G.*, Categoria IV, línia 134). Les dues indiquen que cal estructurar molt bé el *procés de recuperació* de la dona, i no caure en actuacions subjectives basades en el parè de pensament a títol individual de cada professional.

Una altra qüestió sorgida de les converses amb les entrevistades, és la rigorositat amb la qual s'han d'abastar aquestes situacions com a professionals del món socio-educatiu. Segons *P. M.* i *S. G.*, s'ha de prioritzar el rigor i les figures professionals compromeses. Compromís entès com a persistència en els ideals que es defensen com a professional i la causa per la que s'aboga, atrevint-se a posicionar-se. «Hi ha molt d'intrusisme, d'incompetència i també molts interessos econòmics» (*S. G.*, Categoria IV, línia 110).

P. M. ressalta la rellevància de basar les actuacions socioeducatives amb estadístiques i evidències «Sobre violència masclista i sobre gènere es fa ciència i s'estableixen constructes. Aquesta reflexió teòrica és la que porta a què puguem desenvolupar intervencions que realment millorin la vida de les dones» (*P. M.*, Categoria IV, línia 74). És a partir d'aquestes evidències i del que diu la recerca, diu Girbés, que es podrà dialogar de forma igualitària amb les persones i obtenir un impacte real (*S. G.*, Categoria IV, línia 66).

«Hi ha molt d'intrusisme, d'incompetència i també molts interessos econòmics. Tot això es basa en programes que s'estan venent, informacions que s'estan pagant. (...) Doncs anar a programes validats, a intervencions validades» (*S. G.*, Categoria IV, línia 110).

Finalment, una idea obtinguda d'alguna de les entrevistes realitzades, ha estat la de reflexionar sobre el paper de les professionals des d'una guia comuna d'actuació. El fet de que moltes vegades el circuit de les dones a les que atenem en l'àmbit del gènere passi per rebre atenció per part de serveis socials, serveis sanitaris, serveis judicials, etc,... fa que sovint no es generi una harmonia en el discurs i les eines d'acompanyament. Això pot suposar un problema de base, i s'ha d'abordar. Dialogant amb la *P. M.*, es parla de la proposta d'una guia comuna de treball, on s'incloguin actuacions concretes per part de recursos de diferents àmbits. «Això facilitaria molt la coordinació perquè si no cadascú té la seva mirada sobre el que és la violència i sobre quines són les causes d'aquesta violència» (*P. M.*, Categoria IV, línia 104).

— 7. CONCLUSIONS —

La present investigació ha realitzat una aproximació a la identificació d'estructures i barreres socioculturals reforçadores i perpetuadores del Sistema Patriarcal. Aquest fet ha posat en evidència que, efectivament, existeix una base fonamentada històricament arrelada en el temps. Així doncs, es conclou que la desigualtat entre homes i dones en l'actualitat és una realitat enclavada a moltes pràctiques del passat i que va transformant els seus mecanismes d'opressió en el transcurs de la història, adaptant-se als contextos socials i històrics que l'envolten. Optar per una mirada interseccional d'aquest fenomen és la millor manera d'entendre que el Sistema Patriarcal no actua en un sol eix d'opressió sinó que, pel contrari, s'articula amb unes logiques entrelaçades amb el capitalisme neoliberal i el racisme. Cultivar aquest coneixement del passat i el present ens ha de permetre pensar en escenaris d'intervenció coherents amb les arrels d'aquesta desigualtat històricament immortalitzada. El fet d'entendre algunes d'aquestes lògiques sistèmiques ens permet una aproximació a la comprensió de les asimetries relacionals encara ara existents entre dones i homes, i sota quines normes de gènere es regeixen, i com caminar cap a la cerca de sinèrgies entre patrons del passat i actuals:

EN PRIMER LLOC, una de les barreres inicialment identificades ha estat les normes de gènere rígides que assignen uns rols específics a cada gènere, limitant així l'expressió de la identitat de gènere i emmarcant-la en una lògica binària. Tanmateix, s'ha observat que la persistència d'una divisió tradicional del treball en algunes societats genera una dependència econòmica en moltes dones i reforça una divisió desigual limitant les seves autonomies. Aquesta divisió també és descrita per historiadores com a un factor de desigualtat en l'anàlisi de societats passades. Per altra banda, la subrepresentació política i la manca de lideratge femení, ha limitat la capacitat de les dones a l'hora d'influir i incidir en les polítiques i estructures perpetuadores de la desigualtat de gènere.

En aquesta anàlisi, es pot percebre com les barreres mencionades, així com algunes d'altres, estan essent abordades per la literatura a través de línies de recerca enfocades a la investigació de limitacions legals i judicials sota el fenomen de la violència institucional (també incloses vulneracions des de l'àmbit sanitari i social). A través de la observació de

Lleis i Polítiques de caire Europeu, Estatal i Autonòmic, es poden veure les implicacions sota les quals la institució de l'Estat està obligada a actuar.

Així i tot, quan es vincula amb les experiències de les professionals i expertes entrevistades, i les vivències personals de dones víctimes-supervivents de violències masclistes (mitjançant literatura d'auto etnografies i altres investigacions qualitatives), es percep una distorssió entre el que està legislat i la seva implementació a la pràctica, cosa que ens porta a evidenciar l'existència d'aquesta violència Institucional.

Algunes experiències recollides arran del treball de camp, també posen de manifest la vulneració de drets de dones víctimes-supervivents en el seu transcurs pel circuit legal, exemplificades a través del qüestionament del testimoni de la víctima o la seva revictimització, entre d'altres.

La recerca ens permet evidenciar, així doncs, que aquestes expressions de violència visibilitzen que l'Estat també pot esdevenir un agent accionador de violències envers les dones.

Davant l'aproximació d'aquesta realitat analitzada, la present investigació explora alguns dels mecanismes que es poden articular des de les institucions (centrant-se en la institució de l'Estat), la comunitat i l'educació, per a abordar el fenomen de les violències masclistes i acompanyar processos de dones víctimes-supervivents d'aquestes violències.

L'exploració dels engranatges d'abordatge des de la institució de l'Estat determina que aquesta presenta mancances i és insuficient en quant a recursos i serveis dirigits a atendre i acompanyar a aquestes dones.

També es constata que les Polítiques i Lleis al voltant de la superació de les violències masclistes son escasses o no aborden en la seva totalitat la problemàtica, i és precisament l'Estat qui ha d'executar i de garantir el compliment de normatives i estratègies que salvaguardin els drets de les dones. La investigació posa de manifest que una altra via d'actuació reclamada a l'Estat ha de ser la revisió i supervisió de Protocols destinats a l'abordatge de les violències masclistes, incloent actuacions preventives, d'investigació del fenomen i d'acció directa, expressades en la bona aplicació de la llei.

EN SEGON LLOC, el treball de camp dut a terme posa de relleu la importància del paper de la comunitat en l'abordatge d'aquesta problemàtica de caire mundial: el rol de les

Associacions i Entitats (inclús les que no estan vinculades amb l'atenció a dones específicament) així com de l'entorn més proper a la dona, poden esdevenir agents protectors en el procés de recuperació d'aquesta. Elements com el treball en xarxa entre recursos i entitats, i les xarxes de solidaritat i de suport, es perceben com a engranatges essencials als quals recórrer quan l'Estat no reconeix a les dones que han patit violències masclistes. Pel que respecta a actuacions dutes a terme per la comunitat per tal de prevenir les violències i acompanyar, s'ha identificat:

- per una banda, la importància de la percepció d'aquest fenomen com una problemàtica que implica a totes les persones on cada una de nosaltres pot esdevenir agent d'acompanyament (de forma menys o més professionalitzadora), fins i tot des de lo quotidià,
- la necessitat del posicionament entorn aquesta desigualtat i el no desqualificament del testimoni de les dones que ho comparteixen,
- la rellevància d'enfortir un feminisme dialògic des d'una òptica plural on siguin incloses les veus de totes les dones.

FINALMENT, la recerca incideix en el paper de l'Educació Social en la prevenció de les violències masclistes i la recuperació de dones supervivents, així com analitza el desenvolupament de la figura de l'educadora social en els contextos comunitaris. Els resultats obtinguts evidencien l'eficàcia de la socialització preventiva com element clau i indispensable per a realitzar aquest abordatge. Aquesta es du a terme en contextos escolars i comunitaris, i posa de relleu:

- la prioritat de fomentar l'educació en Igualtat i Gènere en la infància, fet que pot conduir a qüestionar les normes tradicionals entorn el gènere i posar en pràctica relacions equitatives i saludables entre persones, practicar la comunicació no-violenta i transmissió de necessitats, explorar la cura del propi cos, reconèixer signes de violència,...
- la importància de traslladar aquesta socialització preventiva en diversos àmbits comunitaris a través de Programes fonamentats en base a evidències científiques a partir de tots els agents comunitaris i professionals, fomentant la participació activa d'homes i nens, també, en la batalla contra les violències masclistes,

- la necessitat d'incloure el treball de noves masculinitats en l'exercici de prevenció, aportant nous models que defugin de comportaments violents estretament lligats amb la masculinitat homogènia heredada.

Així doncs, la present investigació deixa entreveure la necessitat d'obrir noves línies de recerca entorn la problemàtica de les violències masclistes, centrant-se en el treball d'aquestes des d'una òptica interseccional i de diàleg. La participació dels actius comunitaris i de l'Educació Social, així com la de les institucions (en particular, la de l'Estat), ha de suposar la cerca de sinèrgies entre els tres agents per tal de generar canvi real. Només d'aquesta manera s'obtindrà un abordatge complet i integral del fenomen, i per tant, una transformació social contundent.

Una aproximació més personal.

Seguint el fil de lo descrit, m'agradaria vincular-ho exposant alguna de les barreres que m'he trobat en aquesta investigació. A l'inici del plantejament de les qüestions que emparen aquest treball de recerca, vaig veure'm immersa en una xarxa de possibilitats pel que fa a la mostra. Buscant la coherència amb els meus principis com a Educadora en els que la figura del subjecte educand prenen el pes i el focus de la intervenció, em vaig trobar en la situació de no tenir els suficients recursos per incloure de manera directa les experiències de dones víctimes-supervivents de violències masclistes. Això va suposar un neguit inicial que poc a poc vaig pal·liar amb la cerca de veus que poguéssin traslladar d'una forma aproximada (salvant les distàncies) les experiències d'aquestes dones. Aquí és quan vaig decidir recórrer a educadores socials de la intervenció directa amb aquest col·lectiu. No obstant, el resultat del treball de camp em seguia interpel·lant de forma insuficient, i davant el sentiment de manca de representació vaig optar per reconduir les línies d'investigació de tal manera que poguéssin aportar una evidència, per modesta que resultés, de la necessitat imperial d'apostar per noves línies de recerca en aquest camp. Incloent més veus i aproximant-se encara més a la qüestió aquí presentada, la limitació exposada es converteix significadament en un mer preàmbul del que pot esdevenir aquesta investigació.

Aquest treball, més que treball, ha estat una experiència. Ha suposat un procés de descoberta en el que cada línia de literatura absorvida suposava un petit grau més de coneixement traduït

en al·licient per absorbir més, i més. I en aquest absorbir més, i més, les línies s'han anat desdibuixant i han acabat resultant en mil portes més de coneixement que ni tan sols he gosat creuar. Ara sé que hi son, i que estan obertes. Potser, penso, en part d'això havia de servir aquest treball; D'ampliar la mirada, no només cap a dalt, sinó també cap els costats.

— 8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES —

- **Articles de revista electrònica.**

Bisilliat, Jeanne. Les logiques d'un refus. Les femmes rurales africaines et les politiques d'ajustement structurel. In: Cahiers du GEDISST (Groupe d'étude sur la division sociale et sexuelle du travail), N°21, 1998. Les paradoxes de la mondialisation. pp. 95-109. <https://bibliotheques-specialisees.paris.fr/ark:/73873/pf0001155066>

Bodelón, Encarna. (2015). Violencia institucional y violencia de género. Anales De La Cátedra Francisco Suárez, 48, 131–155. <https://doi.org/10.30827/acfs.v48i0.2783>

Boladeras, Margarida. Violencia institucional por incumplimiento de derechos. [MUSAS: revista de investigación en mujer, salud y sociedad](#), ISSN-e 2385-7005, Vol. 4, N°. 1, 2019 (Ejemplar dedicado a: Visibilizando la violencia hacia las mujeres en el embarazo), págs. 60-76. <http://hdl.handle.net/2445/194590>

Castillo, Beverly Estela, Vilchez, Mayela Josefina (2016). Del feminismo post colonial al dialógico. Implicaciones para construir una cultura de paz. Revista Científica Estelí, 3(12), 42–51. <https://doi.org/10.5377/farem.v3i12.2460>

Díaz- León E. (2016). 'Woman' as a Politically Significant Term: A Solution to the Puzzle. <https://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/106204/1/662249.pdf>

Diputación de Vizcaya. Cuadernos del Departamento de Empleo, Inclusión Social e Igualdad. (2021). Propuesta para un nuevo modelo de atención social a las supervivientes de violencia machista en Bizkaia. <https://www.bizkaia.eus/home2/Archivos/DPTO9/Temas/Pdf/Cuadernillo%20n7%20Cast.pdf?hash=3e06dc3a5f3c3dff664f3286438a2471>

Domènech, M.; Tirado, F. J.; Traveset, S.; Vitores, A. La desinstitucionalització i la crisi de les institucions. Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa, 1999, Núm. 12, p. 20-32. <https://raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/144294>.

Flecha, Ainhoa., Melgar, Patricia., Oliver, Esther., Pulido, Cristina. *Socialización preventiva en las Comunidades de Aprendizaje*. RIFOP: Revista interuniversitaria de formación del profesorado: continuación de la antigua Revista de Escuelas Normales, ISSN-e 2530-3791, ISSN 0213-8646, N° 67, 2010 (Ejemplar dedicado a: Comunidades de aprendizaje), págs. 89-100

Galtung, J. (1969). *Violence, Peace, and Peace Research*. Journal of Peace Research, 6(3), 167–191. <http://www.jstor.org/stable/422690>

Gutiérrez Torres, M. J., & Rodríguez Rivera, N. (2016). *Resiliencia en mujeres sobrevivientes de violencia de género*. Revista Científica de FAREM-Esteli: Medio Ambiente, Tecnología y Desarrollo Humano, 13, 75–80. <https://doi.org/10.5377/farem.v0i13.2569>

Loza Ticona, R. M., Mamani Condori, J. L., Mariaca Mamani, J. S., & Yanqui Santos, Fabiola. (2020). *Paradigma sociocrítico en investigación*. PsiqueMag, 9(2), 30–39. <https://doi.org/10.18050/psiquemag.v9i2.2656>

Kelly, J. (1979). *The Doubled Vision of Feminist Theory: A Postscript to the “Women and Power” Conference*. Feminist Studies, 5(1), 216–227. <https://doi.org/10.2307/3177556>

● Llibres.

Cabezas Fernández, Marta. (coordinadora), Martínez Pérez, Ana. (coordinadora). (2022). *Cuando el estado es violento. Narrativas de violencia contra las mujeres y las disidencias sexuales*. Bellaterra Edicions.

Christou, Georgina. (2006-2008). *Secondary Education Schools and Education in Values: Proposals for Gender Violence Prevention*. Mediterranean Institute Of Gender Studies. https://medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/summary_english.pdf

Diverses autores (2020). *Teixir feminismes. Memòria, comunitat i territori*. Editorial Caliu.

Lerner, Gerda. (2022). *La creación del patriarcado*. Katakarak.

Osborne, Raquel (2009). *Apuntes sobre violencia de género*. Edicions Bellaterra

Quiceno Toro, Natalia (2021). *Bordar, cantar y cultivar espacios de dignidad: ecologías del duelo y mujeres atrateñas*. Universidad de Costa Rica, Centro de Investigaciones Históricas de América Central CALAS-Laboratorio Visiones de Paz. <https://hdl.handle.net/10495/25793>

Stengers, Isabelle. (2017). *En tiempos de catástrofes. Cómo resistir a la barbarie que viene*. Ned Ediciones.

Vergès, Françoise. (2021). *Una teoria feminista de la violència*. Tigre de paper.

Focault, M.. (1978). *Historia de la sexualidad*. Vol. II.

- **Treball acadèmic.**

García Ballesteros, María Elvira. (2023). *Renacer tras la devastación: devenir víctima-sobreviviente de violencia sexual..* [Maestría en estudios de género. Universidad Nacional de Colombia].

<https://repositorio.unal.edu.co/handle/unal/84112>

- **Lleis i Decrets.**

Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (BOE núm. 281, de 23 de noviembre de 1995).

<https://www.boe.es/eli/es/lo/1995/11/23/10/con>

Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual (BOE núm. 215, de 7 de septiembre de 2022).

<https://www.boe.es/eli/es/lo/2022/09/06/10/con>

- **Tractats i Convencions Internacionals.**

Asamblea General de las Naciones Unidas, Declaración sobre la eliminación de la violencia contra la mujer, 20 de diciembre, 1993. Artículo 4.

<https://www.ohchr.org/es/instruments-mechanisms/instruments/declaration-elimination-violence-against-women>

ONU Mujeres. *Preguntas frecuentes: Tipos de violencia contra las mujeres y las niñas*. 7 de mayo, 2024.

<https://www.unwomen.org/es/what-we-do/ending-violence-against-women/faqs/types-of-violence>

- **Audiovisuals i congressos.**

Helia Dones. VII Congrés per l'erradicació de les violències masclistes des dels serveis socials i sanitaris. (2023, 27 d'octubre). *Taula 1: Que és la violència institucional i quin paper hi juguen els serveis socials i sanitaris*. (Assistència telemàtica),

<https://youtu.be/OugMfkV-HmQ?si=fui0IGja5qRUYyOC>

- **Organismes i associacions.**

ACNUR. Agencia de la ONU para los refugiados.

<https://www.acnur.org>

IGWG. (2000). Research gaps related to gender issues and population, health, and nutrition programs: An analysis. USAID.

https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACK907.pdf

Institut Català de Les Dones. (OIG, 2024). Observatori de la Igualtat de Gènere.

<https://dones.gencat.cat/ca/ambits/Observatori-de-la-Igualtat-de-Genere/>

Instituto Nacional de Estadística (INE, 2024)

<https://www.ine.es/>

INSTRAW. (2007). Gender Research: A How-To Guide. UN. Recuperat de

<http://www.gendervh2020.cz/files/gender-research-a-how-to-guide.pdf>

Leduc, B. (2009). Guidelines for Gender Sensitive Research. ICIMOD. Recuperat de

<https://www.icimod.org/resource/1290>

ANNEXOS

Annex I. Model d'entrevista.

- A (*idioma català*)
- B (*idioma castellà*)

Annex II. Model document de consentiment informat.

- A (*idioma català*)
- B (*idioma castellà*)

Annex III. Transcripció de les entrevistes.

- III.I. Entrevista a S. G.
- III.II. Entrevista a G. L.
- III. III. Entrevista a P. M.
- III.IV. Entrevista a L. G.
- III.V. Entrevista a I. R.

Una mirada aproximada a l'abordatge de les violències masclistes i a l'acompanyament a dones víctimes-supervivents.
El paper de l'Educació, la Comunitat i l'Estat.

Annex I.

Model d'entrevista.

Model A (*idioma català*)

Entrevistadora: Maria Codina i Sánchez
Universitat de Barcelona (Campus Mundet)
Educació Social

EL SISTEMA PATRIARCAL:

- Quines diries que són les principals estructures socials i/o culturals, i les barreres estructurals que reforcen el Sistema Patriarcal i contribueixen a la perpetuació de la violència masclista?
- Quins canvis consideres necessaris per a desmantellar aquest Sistema Patriarcal i reduir la incidència de la violència masclista a la societat?
- Com acompanyen les institucions?

EL DIÀLEG ENTRE L'ESTAT I LA COMUNITAT:

- Quin paper creus que ha de jugar l'Estat en la prevenció i lluita contra la violència masclista?
- Com valoraries les polítiques i les lleis actuals en matèria de violència masclista?
- Creus que aquestes lleis afavoreixen o redueixen la violència Institucional en els processos de dones víctimes de violència de gènere?
- Quines accions consideres que la societat pot dur a terme per a pressionar l'Estat i les institucions perquè actuïn de forma més efectiva contra aquestes problemàtiques?
- T'has trobat amb alguna trava per part de les institucions a l'hora d'acompanyar alguna dona a realitzar algun tràmit a la Institució (interposar una denúncia, anar a un judici,...)?

MECANISMES DE TRANSFORMACIÓ SOCIAL:

- Quines estratègies o iniciatives creus que poden contribuir a la transformació de la cultura masclista i de la violació desde la comunitat?
- Com pot contribuir la comunitat en la reparació social de dones que han travessat processos de violència masclista i s'han trobat amb la “negativa” o el no-reconeixement per part de l'Estat? Quins mecanismes es poden articular per a la socialització de la prevenció desde la mateixa comunitat?
- Quin ha de ser el paper de l'educació en la prevenció de la violència masclista i la construcció d'una societat més igualitària i lliure de violència?
- Quines iniciatives coneixes que hagin promogut un empoderament col·lectiu desde la comunitat en grups de dones que han patit violència masclista?
- Creus que l'art pot ser un factor transformador en aquesta problemàtica social?

Model B (*idioma castellà*)

Entrevistadora: Maria Codina i Sánchez
Universitat de Barcelona (Campus Mundet)
Educació Social

EL SISTEMA PATRIARCAL:

- ¿Cuales son las estructuras sociales y/o culturales, y las barreras estructurales que refuerzan el Sistema Patriarcal y contribuyen a la perpetuación de la violencia machista?
- ¿Qué cambios consideras necesarios para dismantillar éste Sistema Patriarcal y reducir la incidencia de la violencia machista en la sociedad?

EL DIÁLOGO ENTRE EL ESTADO Y LA COMUNIDAD:

- ¿Qué papel crees que debe jugar el Estado en la prevención y lucha contra la violencia machista?
- ¿Cómo valorarías las políticas y las leyes actuales en materia de violencia machista?
- ¿Crees que estas leyes favorecen o reducen la violencia Institucional en los procesos de mujeres víctimas de violencia de género?
- ¿Qué acciones consideras que la sociedad puede llevar a cabo para presionar al Estado y las instituciones para que actúen de forma más efectiva contra estas problemáticas?
- ¿Te has encontrado con alguna traba por parte de las instituciones a la hora de investigar en este campo?

MECANISMOS DE TRANSFORMACIÓN SOCIAL:

- ¿Qué estrategias o iniciativas crees que pueden contribuir a la transformación de la cultura machista y de la violación desde la comunidad?
- ¿Cómo puede contribuir la comunidad en la reparación social de mujeres que han atravesado procesos de violencia machista y se han encontrado con la negativa o el no-reconocimiento por parte del Estado? ¿Qué mecanismos se pueden articular para la socialización de la prevención desde la misma comunidad?
- ¿Cuál debe ser el papel de la educación en la prevención de la violencia machista y la construcción de una sociedad más igualitaria y libre de violencia?
- ¿Qué iniciativas conoces que hayan promovido un empoderamiento colectivo desde la comunidad en grupos de mujeres que han sufrido violencia machista?
- ¿Crees que el arte puede ser un factor transformador para esta problemática de cariz social?

Annex II.

Model document de consentiment informat.

Model A (idioma català)

Consentiment informat. Entrevista.

En primer lloc, moltes gràcies per accedir a participar a aquesta entrevista.

En motiu de l'elaboració del Treball de Final de Grau (TFG) per al Grau d'Educació Social de la Universitat de Barcelona, em dispenso a realitzar una investigació per abordar algunes qüestions de caire socio-educatiu en l'àmbit de les violències masclistes.

La investigació té com a objectiu explorar mecanismes de reparació social dins la comunitat destinats al col·lectiu de dones que han atravesat processos de violència masclista. Tanmateix, una de les línies de treball pretén identificar quines són les principals tasques de les professionals vinculades a Serveis i Associacions en aquest àmbit, i obrir nous interrogants per a la intervenció socio-educativa dins la comunitat.

Em poso en contacte amb tu per a realitzar-te una entrevista i abordar interrogants vinculats amb la teva expertesa, càrrec professional i/o experiència en l'àmbit de les violències masclistes.

Tota la informació que em facilitis estarà anonimitzada. Això vol dir que no es podrà vincular en cap moment a la teva persona cap de les respostes que sorgeixin de l'entrevista, respectant així el marc normatiu referent a la protecció de dades personals i els codis ètics de la investigació. La informació que em proporcionis estarà protegida en tot moment seguint els estàndards internacionals, i només s'utilitzarà per a l'elaboració d'aquest treball.

Està previst que l'entrevista tingui una duració aproximada de 30/45minuts.

Si tens qualsevol dubte, pots adreçar-te quan ho desitgis a:

maria.codina14@gmail.com o/ mcodinsa32@alumnes.ub.edu

Tlf: 640 050 489

Recorda que en qualsevol moment pots rectificar les teves aportacions, suprimir les, oposar-te al seu tractament i/o sol·licitar-ne la limitació del seu ús.

Informació addicional a la web: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2018/12/05/3/con>

Moltes gràcies de nou per la teva participació.

.....
He llegit i em declaro informat/da, i entenc i accepto que, emplenant aquest formulari, les meves dades personals seran tractades en els termes assenyalats.

Interessat/da

Entrevistadora

Maria Codina i Sánchez

Model B (idioma castellà)

Consentimiento informado. Entrevista.

En primer lugar, muchas gracias para acceder a participar a esta entrevista.

En motivo de la elaboración del Trabajo de Final de Grado (TFG) para el Grado de Educación Social de la Universitat de Barcelona, me dispongo a realizar una investigación para abordar algunas cuestiones de cariz socio-educativo en el ámbito de las violencias machistas.

La investigación tiene como objetivo explorar mecanismos de reparación social dentro de la comunidad destinados al colectivo de mujeres que han atravesado procesos de violencia machista. Aun así, una de las líneas de trabajo pretende identificar cuáles son las principales tareas de las profesionales vinculadas a Servicios y Asociaciones en este ámbito, y abrir nuevos interrogantes para la intervención socio-educativa dentro de la comunidad.

Me pongo en contacto contigo para realizarte una entrevista y abordar interrogantes vinculados con tu pericia, cargo profesional y/o experiencia en el ámbito de las violencias machistas.

Toda la información que me facilites estará anonimizada. Esto quiere decir que no se podrá vincular en ningún momento a tu persona ninguna de las respuestas que surjan de la entrevista, respetando así el marco normativo en lo referente a la protección de datos personales y los códigos éticos de la investigación. La información que me proporciones estará protegida en todo momento siguiendo los estándares internacionales, y solo se utilizará para la elaboración de este trabajo.

Está previsto que la entrevista tenga una duración aproximada de 30/45minuts.

Si tienes cualquier duda, puedes dirigirte cuando lo desees a:

maria.codina14@gmail.com o/ mcodinsa32@alumnes.ub.edu

Tlf: 640 050 489

Recuerda que en cualquier momento puedes rectificar tus aportaciones, suprimirlas, oponerte a su tratamiento y/o solicitar la limitación de su uso.

Información adicional en la web: <https://www.boe.es/eli/es/lo/2018/12/05/3/con>

Muchas gracias de nuevo por tu participación.

.....

He leído y me declaro informado/da, y entiendo y acepto que, rellenando este formulario, mis datos personales serán tratados en los términos señalados.

Interesado/da

Entrevistadora
Maria Codina i Sánchez

Annex III.

Transcripció de les entrevistes.

III.I. Entrevista a S. G.

III.II. Entrevista a G. L.

III. III. Entrevista a P. M.

III.IV. Entrevista a L. G.

III.V. Entrevista a I. R.

III.I. Entrevista a S.G.

Com entens tu el sistema patriarcal i com creus que influeix en la violència masclista en general?

Bé, aquest és un tema molt ampli. És ben cert que el sistema patriarcal està permanentment present. Impregna totes les esferes de la vida social, totes les cultures i tots els contextos. No és representatiu d'un sol grup cultural.

Per a mi una línia que ajuda molt a entendre-ho és tota la línia del feminisme dialògic, per exemple. Dins del sistema patriarcal, sabem que hi ha hagut respostes molt diferents i moltes articulacions de com podrien ser aquestes respostes. Algunes han estat més inclusives i d'altres menys.

Autores com Lúdia Puigvert, Lena de Botton, han articulat tot el que és el feminisme dialògic, que és un feminisme que inclou la veu de totes, no sols les preocupacions. Perquè un dels problemes va ser que davant del patriarcat el feminisme es va allunyar de les bases. Aleshores, quan entra en joc l'acadèmia, les acadèmiques (diverses també en termes de grups culturals, etcètera) comencen a allunyar-se del que són les demandes de les dones de base. I aquí va sorgir un problema que podem connectar amb quina és la resposta actual al patriarcat. Amb les enquestes, veient que hi ha menys afiliació de la gent jove al feminisme i amb tot aquest tema, es reproduïx el patriarcat en lloc d'anar avançant, que és el que pretenem. Aleshores, el que ha de fer el feminisme per combatre el patriarcat és recuperar aquests línies que impliquen les necessitats de totes les dones, no sols d'un grup. Obrir espais de diàleg amb la diversitat de dones de diferents edats, grups culturals, dones gitanes, musulmanes, blanques, acadèmiques, no acadèmiques, joves, no joves..., i espais de diàleg igualitari on es poden tractar les necessitats de totes elles. No som les acadèmiques les que decidim què és el que necessiten totes les dones, sinó que ha de ser un diàleg igualitari entre totes les veus o només aconseguirem allunyar-nos dels objectius.

Arriba un moment en què la institució, l'estat, per dir-ho d'alguna manera, veu que no es pot allunyar del feminisme, no pot anar-hi en contra perquè és contraproductiu. Llavors, intenta controlar-lo, fent-lo seu, a la seva manera amb les seves normes i dogmes. I aquest feminisme més de base acaba perdent l'essència o oblidant els seus objectius...

Sí, però no sols l'estat, moltes forces d'esquerra. El feminisme que estan promovent no és molt inclusiu... Per exemple, jo sóc d'esquerres i algunes persones pensen que el que necessitem és més gent d'esquerres fent polítiques feministes a l'estat. I el que estem veient és que, quan arriben, el que fan és agafar sols un corrent del feminisme que no representa a totes, sense fer polítiques més dialògiques, sense consultar... Pensant que perquè som d'esquerres representem totes les dones... I això és un error. És un error molt greu.

Seguint en aquesta línia, quines creus que podrien ser les estructures socials i culturals que promouen precisament això que estàs explicant, és a dir, aquesta perpetuació de la violència o de la desigualtat de gènere?

Bé, això, la literatura ho està analitzant. Sí que hi ha tota una línia de recerca que analitza les barreres estructurals, més a nivell de limitacions legals i judicials, de tota la violència institucional que es pot reproduir. Sabem que moltes vegades és pitjor la revictimització de la persona que ha patit violència quan aquesta entra en el sistema, que l'agressió en sí mateixa. Per exemple, víctimes de violacions sempre diuen que va ser pitjor després de la denúncia que el que havia sigut. I és clar, no pot ser que sigui pitjor la resposta institucional que l'agressió en si: és un dels principals fracassos.

I a nivell comunitari entra molt el que són les xarxes de solidaritat i de suport. Aquí és un tema central per a la superació de la violència, tant a nivell preventiu com a nivell de reparació. Aleshores, hi ha molta recerca per fer. Una que és molt interessant en l'àmbit de l'educació social és tota la línia de treball de la socialització preventiva de la violència de gènere. És una línia que s'està implementant des de zero anys, des d'escoles bressol, i en totes les etapes educatives. Amb bases científiques, perquè un altre drama és el que s'està fent a les escoles: programes que en teoria ajuden estan generant molta confusió i molts cops fins i tot arriben a ser contraproductius, el que s'està fent a les escoles per a prevenir que això passi. Han de ser programes molt ben fonamentats en base a evidències científiques que han demostrat la seva eficàcia en la prevenció, a partir de tots els agents comunitaris, professionals i famílies.

I després, tot el que són les xarxes de suport, més informals, que són essencials per fer el canvi de rol de víctima a supervivent. Aquí ja entra tota la línia de la violència degeneradora: si no protegim les persones que es posicionen davant la violència de gènere (siguin amistats,

familiars, professionals que donen suport...), les víctimes no tenen la xarxa que necessiten per poder superar tot això.

Voldria reprendre una mica el fil sobre el que deies de socialització preventiva... Qui ha de fer aquests programes? O qui els està fent actualment?

Actualment són programes que es fan des de la recerca científica, des de l'àmbit de la recerca, i que es transfereixen als contextos concrets a través de la cocreació amb les persones que estan allà. Ja siguin famílies, professionals... A partir de les evidències, del que està dient la recerca, es dialoga de forma igualitària amb les persones i és aquí on obtenim l'impacte.

Hi ha hagut molta confusió amb aquest tema de treballar amb dones; que els professionals siguin qui interpel·lin les dones i els hi preguntin què necessiten. I a partir del que diguin, ja es veurà què cal fer. I això no funciona. Com a professionals nosaltres tenim un coneixement basat en dades i evidències, però són les dones qui posen en context el coneixement del seu món, la seva experiència, la seva cultura, el seu bagatge... Per tant això ha d'estar en relació. No funciona si anem sols nosaltres, els professionals, i dir a les dones com s'han d'empoderar o com s'han d'alliberar, però tampoc funciona el que estava passant i anar divagant sense un suport real. Ha de ser el resultat d'un treball comú, una co creació en l'àmbit del coneixement científic junt amb el coneixement de les dones.

I això com es podria traduir a iniciatives comunitàries? Està molt bé això dels programes que s'instauren des de les escoles bressol, més regulats, però quan parlem d'iniciatives comunitàries que puguin sorgir a través d'assemblees, a través d'associacions i entitats, com creus que es podria fer?

Això s'està fent ja en molts contextos socioeducatius, tant formals com no formals. Per exemple, en l'àmbit del Lleure. La Fundació Catalana de l'Esplai va formar tots els monitors i monitores perquè veiem que hi ha molts conflictes, molta violència de gènere, en colònies, en espais no formals, esplais... Quasi n'hi ha més aquí que en els espais estructurats perquè sabem que quan no hi ha estructuració, i hi ha molts moments d'aquests, llavors, passa. Això forma els professionals en aquestes evidències. Dialogant amb les persones joves, per exemple d'un esplai en assemblea, sobre el model dialògic de prevenció que inclou realitzar les normes de forma dialogada amb tota la comunitat. Enguegem un procés amb tota la comunitat però tenim molt clar tot el que és el camí d'atracció a la violència, tot el que són

els models de masculinitat, tota aquesta línia. Això ja s'està fent, el que passa és que no es visibilitza.

Tu creus que s'hauria de visibilitzar?

És clar. Perquè sinó els professionals de l'àmbit social anem molt perduts i no tenim impacte en això, tot i la bona voluntat. Conec educadores socials que han fet intervencions, amb bona intenció, però que no ajuden.

Potser ens hauríem de basar en un camí comú, és a dir, com posar-nos d'acord i aprendre com intervenir o com prevenir...? Tu creus que hi ha unes bases establertes de prevenció? O cadascú juga molt des de la bona voluntat i per tant acaba sent contraproductiu?

Hi ha professionals que són molt rigoroses i sí que es basen en coses que estan funcionant, i n'hi ha d'altres que no. Ja sigui per deficiències de formació des de la universitat, per falta de visió en allò en el què ens hem de basar... No ho sé... En l'àmbit del leure es promouen molts tallers afectius sexuals que no tenen cap base, fins el punt que alguns estan exposant noies que han sigut agredides a tocar-se amb el seu agressor, a deixar-se tocar quan no volen, a dir-li quin tipus de relació volen, com ha de ser...

Creus que s'ha banalitzat una mica?

Crec que hi ha molta confusió. I estem en un àmbit en què, a diferència d'altres, no sempre es demanen garanties quan es planteja un programa d'actuació. Hi ha molt d'intrusisme, d'incompetència i també molts interessos econòmics. Tot això es basa en programes que s'estan venent, informacions que s'estan pagant.

I què hauríem de fer?

Doncs anar a programes validats, a intervencions validades.

Val. Tot això seria com més en matèria preventiva però un cop passa, i estem parlant ja de persones que són víctimes o supervivents d'aquesta violència de gènere i masclista, quin paper creus que hauria de jugar la comunitat aquí? Sense paternalitzar la seva causa, sempre respectant el seu espai i tot, com creus que la comunitat hauria d'acompanyar això?

En primer lloc acompanyar, en lloc de revictimitzar. Aquest és el primer pas. I saber acompanyar, com el projecte Sol Net que dóna eines sobre com acompanyar, i d'allà en pots extreure molta informació.

El que veiem ara és que hi ha molta revictimització, i per això callen. Crec que estem en un moment de canvi social però tot el moviment del *me too*, tota la denúncia de la violència sexual que està sortint a la premsa del món del teatre, del cinema, és simptomàtic. Tot el tema de la manada no és nou, sempre ha passat. Ara està sortint a la llum, i això és un canvi. És un canvi cultural molt potent perquè des del cas de la Nagore que va ser brutal i amb molta reacció social, al cas de la manada, tampoc han passat tants anys i ja hi ha un canvi de reacció. El primer pas és posicionar-se al costat de la víctima, però encara no està aconseguit totalment. Després, saber acompanyar-la, que crec que és essencial.

Sí, això també passa per la prevenció, una part de la qual hauria de ser també donar eines per saber acompanyar o, simplement, aprendre a no jutjar aquesta persona ni jutjar els processos...

Acompanyament i reparació són fases diferents a la prevenció; estan molt basades en les necessitats de cada persona sense decidir per ella, respectant el seu procés personal i ajudant-la a apropar-se als recursos que necessita. Pel que fa a la prevenció, es tracta de com fer que aquestes situacions de violència no passin.

El que dius del canvi cultural és molt interessant... A què ho atribuiries tu? O penses que hi ha uns fets concrets que han dut a aquest canvi? Què ha passat? Com hem passat a revictimitzar i per què segueix passant?

Crec que no sabria analitzar tot el procés d'aquest canvi, però sí és cert que hi ha hagut un moviment global. Tot el *me too* ha sigut un moviment global. Tot plegat no és nou; això ve de la lluita feminista que no estava reconeguda. Les dones porten lluitant contra l'opressió històricament. Això no és una cosa de la nostra generació, que és un dels errors. Moltes de les nostres àvies, des del seu dia a dia i de la seva quotidianitat, amb molts menys recursos, ja lluitaven contra l'opressió. És una història de lluita que va avançant poc a poc malgrat les dificultats. Tot això és el que no s'ha volgut visibilitzar però és tota una història de lluita que va avançant poc a poc malgrat les dificultats.

Jo crec que quan es troben punts que apel·len a totes les dones és quan s'enforteix el feminisme. Quan ens encallem en punts de fractura, com en molts temes en els que no

entrarem ara, és quan hi ha confrontació i aquí no hi ha avenç social en feminisme. Quan no hi ha diàleg entre el propi feminisme, hi ha conflicte. Però hi ha temes, com és el de la violència sexual, que sí que té consens, perquè totes les dones estan lluitant per això. Independentment del seu context, cultura, o edat, això sí que fa que hi hagi força...

I creus que això mateix, per si sol, podria ser un mecanisme reparador? Bé, no sé si dir-li mecanisme, però sí factor reparador.. Aquest fet que el feminisme sigui un moviment més global perquè pots empatitzar amb una persona de l'altra banda del món?

Sí, la concienciació social és un pas fonamental, es necessita... Els grans canvis socials venen de baix, no surten de les institucions. El moviment de baix és el que fa és que les institucions canviïn. Aleshores, quan hi ha un moviment social articul·lat, té força perquè genera canvis. Bé, és baix i dalt, no només d'una de les dues parts. És un diàleg però si la societat no empeny, no canviarà l'institució. La institució no és un ens abstracte que és allà: canviarà en la mesura que les persones anem cap allà.

Tu que has fet investigació sobre la superació de les desigualtats, podries vincul·lar-les amb tot allò de què hem estat parlant? T'has trobat, a més, amb alguna trava o barrera a l'hora de desenvolupar la teva investigació, a nivell de gènere?

Moltíssimes traves a nivell de gènere, sí. La universitat és una institució molt feudal i una de les que menys es va democratitzar després de la dictadura. Aleshores, és clar, en els llocs on hi ha concentració de poder i estructures molt jeràrquiques, tendeix a haver-hi més casos s'assetjament sexual i tot aquest tema. A la universitat, la gent que hi ha a l'institució sabem que en aquesta i en totes les institucions hi ha violència de gènere, i hi ha gent posicionada en contra. I la universitat, que és on es fa recerca, n'hi ha molta, com vam sortir al diari reportant casos d'assetjament sexual a la universitat, i aquesta en molts casos no respon.

Perquè la universitat..., quina resposta us dona? Com intervé, com actua?

En molts casos, no respon. En d'altres, ha mostrat diferents reaccions. De vegades ha revictimitzat les persones que hem denunciat. Nosaltres vam patir, per exemple, en una campanya molt forta de difamació per denunciar l'assetjament sexual a la universitat... Hi ha un documental que es diu The Hunting Ground que va sobre violència de gènere als universitats, que també explica bastant aquests mecanismes i resistències que hi ha a les

universitats; perquè de vegades es pensa que és un tema de prestigi i que reportar i visibilitzar que això passa fa que tinguin menys prestigi. Tot el contrari, les millors universitats són les que diuen que han tingut aquestes casos i hi han posat mesures. Tapar-ho, volen fer veure que no passa, no contribueix. Ans el contrari: revictimitza. I això és a l'ordre del dia... Que s'estan fent avenços? Sí. Vam començar amb les unitats d'igualtat, que va iniciar la Rosa Valls i va ser la primera recerca sobre violència de gènere a les universitats, i ara estem lluitant per a què les unitats d'igualtat funcionen realment; que no es tracti d'un mecanisme institucional per a fer un rentat d'imatge, sinó que siguin efectives. Però bé, com en tots els contextos, hi ha barreres...

Totalment d'acord. De fet, en el meu treball de recerca, en el meu TFG, vull parlar precisament de la vinculació entre la violència i el poder, o entre la violència i el control. Intentar buscar punts en comú, que segurament són gairebé tots, en els quals s'expressi aquesta violència a través del poder o aquest poder a través de la violència. Per això també et preguntava per la universitat, que s'havia apropiat molt d'aquesta postura de poder per a seguir promovent o amagant violència... I estic intentant buscar tots els punts en comú, estic intentant buscar-hi similituds...

Tornant un altre cop al paper d'empoderament individual i col·lectiu, i fixant-nos més concretament en el paper que hi juga la comunitat, com creus que des d'aquesta es poden donar processos d'empoderament col·lectiu?

Doncs fomentant molt les xarxes de suport. Primer reconeguem els casos de violència en lloc de tapar. Visibilitzem i donem suport a les víctimes i a les xarxes que els hi donen suport. Si es penalitza, que la gent es posicioni i tregui els casos, no sé..., entre educadores socials mateixes. Cal posicionar-se i no desqualificar ni les víctimes ni els casos de violència de gènere, cosa que passa a totes les comunitats, sigui un barri, una feina... Visibilitzar la violència i tenir molt clar què ho és i què no.

És imprescindible prioritzar el rigor, perquè moltes de les coses que passen és que les persones que es posen en els càrrecs per a protegir les víctimes de vegades és més per ideologia (perquè és dona, perquè és d'esquerres...), que per la seva capacitat realitat per a aportar i dur a terme intervencions més rigoroses i protegir les víctimes.

El que et deia... Prioritzant la rigorositat i la qualificació de les xarxes de suport a les víctimes, potser faltaria alguna organització que pogués ajuntar diferents entitats, assemblees i tal, i posar-les com en comú?

Per exemple, aquí a la universitat té molt d'impacte la xarxa de suport de víctimes, de violència de gènere a les universitats, que ara va canviar de nom i es diu Mituniversitat. Van ser clau perquè quan la institució no respon, t'has d'agafar alguna cosa, i és aquesta xarxa a la que t'agafes. A partir dels primers casos a l'UB, es va crear una xarxa molt diversa d'alumnes, professorat d'universitat, personal administratiu..., que donava suport a les víctimes. També tenen tota la funció d'incidència, d'incidir en la institució però que, per altra banda, desenvolupen aquest rol d'acollir i acompanyar.

L'últim que faltava per preguntar és com, davant d'aquesta no resposta de la institució moltes vegades, com podem presionar des de la comunitat perquè hi hagi canvis?

Jo crec que el que dèiem, proposant intervencions realment que no sumin al problema sinó que ajudin i obrir espais de diàleg molt diversos, amb persones molt diverses. Realment generar espais inclusius on realment tinguin lloc les demandes de totes les dones. Potser la resposta estaria més a la comunitat, és a dir, si des de dalt no ens ajuden, si des de les institucions no rebem resposta quan passen coses, doncs potser és que ens hem de donar suport entre nosaltres i acompanyar per la pròpia comunitat. Crec que ho hem de fer plegats.

La comunitat necessita tenir una incidència política sinó, no hi ha canvis a nivell de sistema... La societat, les bases, aleshores, hem de treballar conjuntament visibilitzant quines són les demandes de la gent. Cal fer-ho des del diàleg. Massa sovint es tanca el diàleg des de l'interior del propi feminisme, i això no ajuda. El que hem de fer és buscar espais dialògics on totes hi puguin ser, on totes les veus puguin estar i es pugui donar un diàleg igualitari entre totes les faccions del feminisme; si s'hi exclouen, quedaran demandes de feminisme fora, molta desil·lusió i molt desencant, que és el que està passant ara. Així és com es debiliten les demandes comunitàries. Hi ha d'haver un espai més divers on totes hi capiguem. Hi en aquest diàleg hi han de ser també les institucions perquè quan hi ha un tancament en banda només queda la violència. I això no transforma: en recerca s'ha vist que els moviments que més incidència han tingut són els que no han utilitzat la violència sinó el diàleg. Hem d'anar cap aquí.

III.II. Entrevista a G.L

Quines diries que són les principals estructures socials i/o culturals, i les barreres estructurals que reforcen el Sistema Patriarcal i contribueixen a la perpetuació de la violència masclista?

El patriarcat és una organització fortament arrelada a nivell estructural. A través de les seves institucions i de la cultura es transmet i perpetua. El patriarcat és una eina que serveix al sistema capitalista, ja que permet una organització de la societat en base a la família heteropatriarcal, entesa com a unitat de producció (remunerada i on hi ha una part-encara majoritàriament assumida per la dona- que proveeix de cures i permet l'activitat productiva de la resta de la família). Patriarcat, capitalisme i capacitisme, van de la mà. Institucions com el sistema judicial són fortament patriarcals i vulnereu sistemàticament els drets de les dones, posant en dubte el seu testimoni, atorgant guardes compartides a homes que han exercit violència (de fet, segons la llei no hauria de ser així, però la interpretació de la llei és subjectiva).

Les dones són les que s'han de protegir per a no rebre violència (interposar denúncia, evitar certs comportaments...); això és violència cultural. El sistema sanitari, basat en un model biologista, té un biaix de gènere evident: poca inversió en les malalties de dones, molta medicalització (més que als homes).

Quins canvis consideres necessaris per a desmantellar aquest Sistema Patriarcal i reduir la incidència de la violència masclista a la societat?

És complicat, perquè no hi ha un interès real. Les desigualtats són, lucratives i ningú vol renunciar als seus privilegis. Els mitjans de comunicació perpetuen models de dones i homes molt estereotipats, un primer pas podria ser formació i sensibilització a professionals dels MMCC. Però el món de la moda, per exemple, es lucra dels productes "femenins" discriminacions

Cal una perspectiva de gènere (mirar la realitat en relació a les expectatives i rols diferenciats) en plans municipals, polítiques d'ocupació, d'urbanisme.... i una perspectiva feminista que denunciï les discriminacions que hi ha entre dones i homes.

Quin paper creus que ha de jugar l'Estat en la prevenció i lluita contra la violència masclista?

Hauria de fer polítiques preventives (formació, sensibilització), i destinar recursos suficients per atendre a les persones en situació de violència masclista. També treballar en el model de masculinitat. Destinar recursos a tots els serveis que atenen aquesta problemàtica.

Com valoraries les polítiques i les lleis actuals en matèria de violència masclista ?

Insuficients, encara que s'ha legislat per donar-hi resposta, hem avançat. Però, malauradament, depèn del color polític de cada comunitat per a destinar recursos a les violències masclistes.

Creus que aquestes lleis afavoreixen o redueixen la violència Institucional en els processos de dones víctimes de violència de gènere?

El cas és que crec que no es vincula la legislació amb l'obligació d'aplicar-la amb la diligència deguda. Per tant, és el COM s'aplica la llei que pot generar violència institucional.

Quines accions consideres que la societat pot dur a terme per a pressionar l'Estat i les institucions perquè actuïn de forma més efectiva contra aquestes problemàtiques?

Cal un esperit crític, anar més enllà de l'anècdota (assassinats: ens hem acostumat al continu degotall que ens presenten els MMCC, però no se'n fa cap anàlisi crítica. No podem acceptar-ho sense més. Cal implicar-se en el quotidià, més enllà del 25-n i el 8-m, fer activisme social, però també a casa, amb les amistats, per exemple...

T'has trobat amb alguna trava per part de les institucions a l'hora d'acompanyar alguna dona a realitzar algun tràmit a la Instiució? (interposar una denúncia, anar a un judici,...).

Bàsicament a nivell judicial (inclòs justícia gratuïta), policia, metges... Moltes traves...

Quines estratègies o iniciatives creus que poden contribuir a la transformació de la cultura masclista i de la violació des de la comunitat?

Educació en la comunicació de necessitats i desitjos, comunicació no violenta, cura del propi cos, sexualitat des del punt de vista del desig i del goig.... això des que naixem.

Com pot contribuir la comunitat en la reparació social de dones que han travessat processos de violència masclista i s'han trobat amb la "negativa" o el no-reconeixement per part de l'Estat? Quins mecanismes es poden articular per a la socialització de la prevenció desde la mateixa comunitat?

Primer de tot, no qüestionant el relat de la dona. També reconeixement els privilegis que hi ha (fins i tots els propis). Reconeixement de la responsabilitat social en el tema de la violència (no és un tema privat, de dues persones). Resposta comunitària: proveir de xarxa per poder cobrir necessitats.

Quines iniciatives coneixes que hagin promogut un empoderament col·lectiu desde la comunitat en grups de dones que han patit violència masclista?

Associacions de dones, grups autogestionats, mentories

Creus que l'art pot ser un factor transformador per a aquesta problemàtica de caire social?

per a les mateixes dones representa una manera de poder expressar. També de sentir-se reconegudes. L'art serveix per a denunciar, també per a proposar alternatives constructives.

III. III. Entrevista a P.M.

Sobre la I+D Xarxa de suport a dones...

Pel que fa a la xarxa de suport de dones, el vam totalitzar tot i que encara estem en procés de publicar les seves més resultats sobre el que vam obtenir. ho vam publicar.

D'aquest projecte I+D se'n va arribar un altre per a analitzar les xarxes de suport però, en aquest cas, cap als menors que viuen en aquests contextos de violència. Això és el que vam començar fa uns mesos i estem encara engegant la maquinària. És un projecte de quatre anys de recerca que ens motiva molt a tot l'equip, perquè el col·lectiu dels menors és el gran oblidat en tota aquesta problemàtica.

És clar, i suposo que una cosa desencadena una altra i no acabaries mai d'investigar...

Exacte. Vas enllaçant coses.

Quines diries tu que són les principals estructures socials o culturals, i també les primeres barreres estructurals, amb què es troben les dones que reforcen aquest sistema patriarcal i contribueixen a la perpetuació d'aquesta violència...

Doncs en la mateixa barrera està la resposta. Per mi la principal barrera és l'aïllament.

Sabem que una de les conseqüències que se'n deriva de la violència masclista, perquè ja és una de les maneres que exerceix-la, és aïllar la dona de tot l'entorn, i si aïllem la dona de l'entorn, el que passa és que aquesta dona no té un suport.

El procés de recuperació, una de les coses que precisament requereix és l'acompanyament. Com tu bé deies, en principi això ens ho han de proporcionar els serveis, les institucions... Però fins i tot en aquells casos on les institucions estan fent aquest acompanyament, no poden arribar a tot el que requereix una dona.

Per què dic això? Perquè l'acompanyament requereix 24 hores/ set dies a la setmana, ja que la violència no té torns. La violència i les seqüeles d'aquesta, no s'esperen a l'horari laboral d'un professional per emergir. No s'esperen a què toqui la visita amb la psicòloga o l'assessorament jurídic només cada 15 dies o un mes, i que la una dona hagi d'esperar quan li acaben d'arribar els papers de separació, o de custòdia dels nens. Si necessites que t'atenguin avui, amb urgència, i no et toca fins d'aquí un mes amb l'advocada del servei d'especialitat, tot això, qui ho acompanya? Qui ho repara? Qui calma aquesta espera?

Doncs l'entorn i la comunitat.

I no penso que es tracti de realitzar suplir les funcions de la institució sinó que es tracta de fer una crida o de canviar la mirada que tenim: tot i totes som responsable de reparar, no només de prevenir i actuar.

Hem d'intentar fer una mirada més comunitària i no només de consumidors als que l'estat els hi anirà reparant tot. Nosaltres també hem d'acompanyar i ajudar.

Sí i, fins i tot, no aïllar-nos totalment de l'Estat, ni alimentar la malfiança en base a les mancances del sistema, sinó dissenyar aquest mapa general per a poder fer un treball conjunt: on no arribis tu, hi arribarem nosaltres com a comunitat o com a professionals de l'àmbit ... Però com creus tu que hauria de ser l'acompanyament de la institució, de l'Estat? En tens algunes claus?

Sí, de fet són pràcticament són les mateixes de l'entorn en general però amb una particularitat, perquè estem parlant en el cas de la institució de professionals. Algunes d'elles, en principi, sobre el paper i en la teoria estan molt clares:

Primer de tot, el fet de no lluitar, de no culpabilitzar.

Després, la importància d'ajudar la dona a empoderar-se; el llenguatge de la possibilitat però que s'ha d'aconseguir que emergeixi de la pròpia dona... És molt important.

La idea de posar la dona al centre, aquest seria un altre dels elements claus i importants. Permet-me fer un parèntesi: de vegades la dificultat que es constata en l'aplicació pràctica és que en qualsevol de les actuacions socials es té clar que els subjectes han d'estar al centre, que això és molt important, però també hem de ser conscients com a professionals de què no ens surt automàtic, perquè portem en una societat que funciona d'una altra manera durant dècades. La nostra mirada inicial no ens ha de dur a creure que estem tractant amb una dona desvalguda a la que hem d'aixecar i arrossegar durant tot el camí, sinó que nosaltres li hem de transmetre que és ella qui s'ha d'aixecar i qui pot fer el camí, i nosaltres serem al seu costat per a ajudar-la , donar-li suport i aconsellar-la. No podem ni hem de fer el procés per ella, però sí ser al seu costat. I aquesta mirada, és una reflexió d'equips d'intervenció molt profunda.

Per altra banda, el que es cobriria el paper de les institucions és veure amb quins recursos compta la pròpia dona i del seu entorn. També es diu molt en el món social: anem a veure les potencialitats de la mateixa persona. Veure-ho i de veritat. De vegades el propi entorn pot fer una part important de l'acompanyament (no pas fent el paper de psicòleg) escoltant, fent

companyia, estant a prop per a escoltar els neguits o en els moments d'espera i incertesa... Aquesta col·laboració i aquesta obertura de les institucions és necessària també. Les institucions han de fer aquesta mirada d'aprofitar-se de tots els recursos comunitaris. En el cas d'entitats, n'hi ha moltes que de manera indirecta poden fer molt; una associació excursionista, per exemple, que li parla d'altres coses, i on per unes hores la violència deixa de ser el centre vital de la seva vida. Això és molt per al projecte recuperació. Però ho han de veure també les institucions: un treball en xarxa en el que també hi entren entitats, persones a títol individual (veïnes, amigues, família...).

Parlaves d'empoderament de la dona... Aquest procés individual creus que porta a un empoderament col·lectiu? Quines claus creus que fomenten aquest empoderament individual? Hi ha d'haver també una part de teoria feminista o de teoria més reglada? O és més una cosa individual i totalment subjectiva de cada dona? Com descriuries aquest procés?

Tant amb la idea d'empoderament com amb la resta d'elements, sí que és molt important que hi hagi aquesta teoria al darrere. Cal estructurar molt bé el procés de recuperació de la dona, i no pas que es vagi duent a terme segons el que cada professional pensi o cregui a títol personal. Li hem de donar rigor.

La violència masclista, així com tots els temes de gènere en general, per desgràcia no s'han pres amb la justícia i la serietat que mereixen. Sembla que tot val, però realment sobre violència masclista i sobre gènere es fa ciència i s'estableixen constructes. Aquesta reflexió teòrica és la que porta a què puguem desenvolupar intervencions que realment millorin la vida de les dones.

Sens cap dubte hi ha d'haver tota aquesta reflexió i aquestes evidències científiques, i s'han de transferir per tal que la dona pugui desenvolupar el seu procés. Fer el canvi.

No es tracta d'empoderar nosaltres les dones, sinó d'aconseguir que les dones s'empoderin ajudant-les i donant-els-hi eines quan ho necessitin. I aquestes eines, sens dubte, es donen en transferir aquest coneixement teòric. Moltes vegades, com que tenim aquesta mirada maternalista-paternalista respecte a elles, les menystenim pensant que no seran capaces d'entendre determinades coses i erròniament els hi simplifiquem... No és necessari. No és el millor. Donem-els-hi les eines.

Jo, en el mar d'aquesta recerca, vam definir el concepte de recuperació dels elements que vam identificar. Recuperar la seva identitat lliure de violència o construir-ne una nova identitat on

la violència no hi té cabuda. La meua filla deia que tenia una identitat construïda on la violència no tenia cabuda. Recuperar aquell passat. Recuperar aquell moment on elles i el seu entorn no existia. Hi ha altres que ja no recorden aquell moment i construeixen una nova identitat, però ho fan elles i amb camins molt diferents. Dones recuperades que les unes i les altres que no tenen cap identitat.

L'altre denominador comú és el fet que la violència no hi té cabuda. Aquí hi ha moltes definicions de feminisme que convergeixen en la no violència, però que després es materialitzen amb particularitats que no necessàriament totes compartim.

Tu creus que per aquest procés d'empoderament, hem de donar eines i nosaltres com a professionals hem de tenir una formació, hem de tenir com una guia comuna entre tots els professionals... Però, d'on ve aquesta guia? Per a anar tots a l'hora...

Completament d'acord. Aquest element que dius és clau. Això és molt necessari. Com ho hem de fer? Com hem de fer la trajectòria d'una dona que passi per diferents serveis?

Normalment no hem construït o encara s'han de desenvolupar iniciatives com ara s'ha fet en menors en tot el tema del Barnahus

(<https://www.savethechildren.es/actualidad/barnahus-la-casa-que-protege-los-ninos-y-ninas>),

on allà tot pivota dins d'una institució. Nosaltres no. Aquí tenim una dona se l'està atenent a serveis socials, que l'atén la metgessa del CAP, que la van seguint des del CIE o el SIAP i que, a més, també té una advocada privada que s'està pagant ella per tot el procés que li ve a sobre. Segurament hi ha alguna que encara et sumarà un altre servei més...

És clar, aquí hi ha un problema de base que és: quants i quantes de nosaltres en la nostra formació de grau vam rebre una formació obligatòria sobre la temàtica? En el millor dels casos, la nostra oferta formativa tenia una optativa però, majoritàriament, ni tan sols això. Com a molt, algun professor o professora sensibilitzat amb el tema, que la feia encabir breument dins el seu temari...

Per tant, la proposta que tu d'una guia comú de treball és fantàstica i necessària. Això facilitaria molt la coordinació perquè si no cadascú té la seva mirada sobre el que és la violència i sobre quines són les causes d'aquesta violència.

En la pràctica habitual, els casos es van atenent des de la preparació i l'actitud personal de cadascú o bé a partir de trobades sovint improvitzades amb d'altres companys i companyes, però no hi ha reflexió teòrica al darrere. En el món professional, això no pot ser; en la intervenció social, a més, això és una barbaritat. Però què passa? Que no hem posat encara en

el centre la violència masclista i tot el que està suposant. Cal fer una aposta des de les universitats i des del govern. En violència masclista, per exemple: tots aquells i aquelles professionals que atendran aquestes dones, han de tenir una formació com a mínim en aquests punts. Això vol dir que passa per l'obligatorietat aquesta formació, i no pas per dependre de la bona voluntat del professorat.

Ara bé, amb el context que tenim, aconseguir això és tota una batalla. Encara pesa massa la idea que aquest és un tema tant o tant poc important com qualsevol altre i mai no arriba a ser prioritari en les formacions. I així, costa avançar.

El govern?

Hi ha la idea molt extesa de què com que som professorat universitari, la nostra sensibilitat cap a tots els temes socials està més que desenvolupada. El cert és que hi ha temes que tenen més tirada que d'altres en un moment donat i això no significa que la gent les entengui. Per posar un exemple, ara s'utilitza novedosa el concepte d'interseccionalitat (quan ja se'n parlava als anys setanta...) i s'aplica a dojo en tots els textos. Això implica una reflexió sobre totes les opressions: tothom et vol parlar d'interseccionalitat, però quan els hi dius de parlar de violència masclista en el temari obligatori, aquest tema torna a quedar en segon lloc i se'l considera menys important.

Dissortadament, la importància que es dona a l'existència de la violència masclista de vegades depèn del nombre de notícies que han sortit la setmana anterior sobre dones assassinades....

Que de fet, el govern, ja ho té contemplat. Des de la Llei del 2004 que parlava de la formació universitària, a la modificació del 2008, i a la catalana del 2021 -si no vaig equivocada-, fa referència a la necessitat de què les universitats formin en aquests temes. I ara fa un any es va aprovar el protocol Marc sobre l'assetjament a les universitats catalanes. Aquest protocol també fa referència a la necessitat d'incorporar curricularment aquests continguts. D'una o altra manera, els diferents governs ja han anat fent passes en aquesta direcció, però les pròpies universitats no ens hi hem implicat totalment. No hem de donar per bo que pel fet que estem estudiant o tenim estudis universitaris, tothom té aquesta sensibilitat de base, no? Perquè la mateixa sensibilitat del patriarcat que pots veure a la teva comunitat de veïns o al bar on vas a prendre una copa, la tens dins dels departaments...

A mi el que em passa és que de cop... Jo no sé què he de fer. Però llavors em poso a pensar què hi ha al darrera, si interessos polítics o fins i tot aquest punt de por a haver de renunciar a certs privilegis i que per això potser no interessa per part d'algué establir com a obligatòries aquestes assignatures o incidir més en aquest tema... Ja sé que no totes les actuacions i decisions són perverses, però tendeixo a malfaiar-me'n i a pensar que al darrera s'hi mouen una mena d'interessos polítics, d'interessos socials, de voler mantenir de forma conscient o inconscient aquesta estructura patriarcal i aquests patrons que portem arrossegant tant de temps. No sé què en penses tu...

Maria, l'encertes completament i pots ser una miqueta més arriscada si vols amb la teva interpretació o molt més concreta. Dins de les universitats i entre el professorat i amb els que decidim els plans d'estudis, també hi ha assetjadors. I això no és una percepció subjectiva meua, com a membre que sóc d'aquesta comunitat, sinó que les actituds de violència envers les dones són una clara evidència tant per les estadístiques com pels casos que surten a la llum. Tot plegat ens porta a una reflexió important: "jo, com a home assetjador, m'interessa que s'incorporin aquestes reflexions entre el meu alumnat? No! Perquè tot allò que ara mateix queda amagat, que és molt, donaré una petita oportunitat per a què surti a la llum? I dic petita, eh!, perquè no per fer aquesta assignatura la gent començarà a denunciar casos. Però, com a mínim, un, dos, tres, o quinze més sortiran. I això a mi, com a assetjador, no m'interessa. Llavors, la teua lectura perversa encerta i encerta molt, i ja et dic, pot ser molt més agosarada. I interessa per a exposar i denunciar aquesta mirada masclista i patriarcal que moltes persones tenen dins de la comunitat, volent imposar la dominació sobre les dones i continuant perpetuant el seu assetjament.

Sí, sí, és fort això. I són números, és el que dius tu, són estadístiques i ha sortit a la llum, i hi ha moltes coses que no, eh. Però està allà, està allà i n'hem de ser conscients...

Llavors, tu, com penses que podríem pressionar nosaltres com a professionals o fins i tot des de les lleis que es fan perquè tot això pugui anar rodant cap on hem dit?

Jo diria que el que necessitem són professionals compromesos. I el compromís vol dir no deixar mai de defensar aquests ideals. Això de vegades et porta a estar en minoria, o no, però et fa plantejar si seràs la única que pensa això... No, no ho ets, ni ho has de fer sola; el que passa és que aquesta valentia i el donar el pas amb aquests temes en concret és molt complexe. Per exemple, no és tan complicat defensar la necessitat de lluita contra el canvi

climàtic. Ens interpel·la tothom. Però a no ser que jo tingui una empresa d'aquestes realment ultramegacontaminants a prop meu, diguem-ne que no m'afecta tant.

Jo porto molts anys vivint en el context universitari. Atrevir-te a posicionar-te contra la violència sempre té conseqüències negatives i, per tant, hem d'anar amb molta confiança a la veu. Aquesta valentia, mentre més persones la tinguem, més senzill i fàcil serà que més persones s'hi vulguin sumar. Hem de fer com una bola de neu, anar augmentant, anar augmentant, anar augmentant...

Per una altra banda, ser molt rigorosos i rigoroses, amb estadístiques sobre la taula, amb evidències: “mireu, en aquest lloc en el que hem fet una mirada molt més comunitària, fixeu-vos com hem millorat la recuperació de les dones”. I no vol dir el nombre de dones que han passat per un servei, sinó de les que tenim evidències què han millorat la seva vida. Aquestes són les estratègies que ens permeteran continuar en la roda amb arguments i anar sumant mica en mica gent.

Ara bé, no perdem de vista que les resistències són molt grans. I ho són perquè volem sacsejar una estructura que està arrelada a la nostra societat. Anem als fonaments, no estem tocant quelcom superficial. No volem maquillar, volem anar als fonaments. Des d'una mirada política, si mirem les legislacions, queda molt per fer tot i que hem anat incorporant coses i hem avançat moltíssim.

Què falta? Que després fem el salt. Avancem a nivell legislatiu. Despleguem les aplicacions d'aquestes lleis per a part de jutges i jutgesses, que encara deixa molt que desitjar. Hem mogut a nivell polític, però després hem de canviar aquí de manera comunitària a través d'aquests jutges que puguin fer pressió sobre aquells que no ho estan fent bé.

A través d'aquests altres professors i professores universitàries que quan hi ha un cas d'assetjament no callen. O que quan volem posar el focus en dir que aquestes assignatures són bàsiques i necessàries, no agafen por i diuen que ara de cop i volta anem a revolucionar les ment del nostre alumnat, a veure si ara es revelaran i ja no ens deixaran fer cap tipus d'assetjament... Contra tot això hem de tenir la valentia de lluitar.

Justament t'anava a preguntar sobre això de la violència institucional i tu mateixa ho has tret, en aquest cas, posant d'exemple es jutges. Però és que al final són mil pràctiques des de la institució judicial o policial o fins i tot sanitària, moltes vegades, o de serveis socials. Jo també m'he trobat amb personal de serveis socials que revictimitzen, que jutgen, que no creuen.

Ha estat llavors que he volgut enfocar la meva recerca sobre les violències institucionals però la meva mirada s'ha anat ampliant i evolucionant perquè aquesta és una actuació a moltes bandes.

Al final, és solucionar-ho fent comunitat i mirant que tots els professionals que hi intervenen, jutges inclosos, treballin de forma adequada. I anar fent xarxa, suposo...

I això que acabes de dir és molt important. Es dona per suposat que perquè jo treballa a serveis socials, o perquè jo treballa a l'educació, o perquè jo sóc professor universitari, o perquè jo sóc d'esquerres, per posar un exemple, la meva mentalitat no respon a estructures patriarcals. I em fa molta gràcia perquè de tant en tant hi ha casos precisament que el que posen de relleu és tot el contrari i les dones t'expliquen com de ben considerada estava la seva parella perquè militava en el moviment d'esquerres, com si això fos un salvaconduït... La gent a vegades enarbora banderes i porta etiquetes que no es corresponen a les seves accions reals. I amb el servei social passa una mica el mateix, tothom pensa que sempre hi ha una màxima protecció de les persones i dels seus drets i un intent d'ajudar-les, però en realitat no tothom que està a l'àmbit social treballa amb els valors que suposadament hem de defensar. Ser conscient d'aquestes incoherències és el primer que ens ajudarà a modificar pràctica. Perquè llavors no li donarem sempre la raó només pel fet de ser la treballadora social, l'educadora social, o la pedagoga... Potser no tot el que faci estarà ben fet, no. No necessàriament.

També penso que falta molta supervisió d'algú que unifiqui una mica la pràctica, sigui en empreses subcontractades, empreses privades, però fins i tot en l'empresa pública. Si no hi ha ningú que les supervisi, al final les males praxis no fan més que contribuir en enfonsar més aquestes dones: no tan sols estan passant per processos complicats sinó que, a sobre, han de bregar amb aquestes actituds discriminatòries.

Tu mateixa ho acabes de dir. Fixa't el canvi que van fer els protocols. S'ha d'avançar molt en la supervisió. Però el fet que en 2007, a través de la llei d'igualtat, s'establís la obligatorietat d'incorporar protocols contra l'assetjament, en certa manera ens ajudava les empreses, a les institucions més grans, a les institucions públiques que són més grans, quan subcontractem. Perquè, com a mínim, saps que aquella empresa ha de tenir un protocol contra l'assetjament, si té un cert nombre de treballadors.

Anem avançant però no perdem de vista que les empreses, tot hi tenir per llei un protocol contra l'assetjament, poden aplicar-lo correctament o no...

Si més no, el primer pas ja el tenim. Ara cal vetllar per a què sigui una eina real.

Totalment. També hem d'aprendre a avançar amb el ritme que la societat està preparada per avançar. Perquè a vegades volem fer dues passes endavant i és contraproduent. Perquè la societat no està preparada.

Tenir en compte on som...

Abans de res, moltes gràcies per aquesta conversa tan enriquidora.

Per acabar, volia que em parlessis una mica de la Plataforma Unitària contra les Violències, de la que en formes part.

I, si des d'aquesta feu intervenció, em podries explicar com s'hi contacta?

Depèn del tipus d'intervenció que es necessiti. Nosaltres ens vam constituir ara ja fa més de 20 anys i des de l'inici que estic allà.

Érem un petit moviment que buscava sensibilitzar. Encara no teníem ni llei contra la violència (estic parlant de l'any 2002) i per això també tinc aquesta mirada en positiu. Veig aquesta transformació que ha patit la societat. Llavors la gent no era conscient ni esmentava el problema, mentre que ara està en boca de tothom. Per nosaltres això és un avenç important que hem de valorar.

Per què et dic tot això? Vam iniciar el moviment intentant únicament de manera central pensar en sensibilització. Fèiem concentracions per a què la gent comencés a conèixer la programàtica i prendre'n consciència al respecte. D'aquí vam començar a fer una actuació de manera més preventiva en educació, i vam fer un projecte que ens portava a fer tallers als instituts i als centres educatius en general.

Ara portem molts projectes. Si consultes la pàgina web, tenim projectes de cooperació amb Colòmbia, coses més vinculades a fer accions que sensibilitzin els barris...

No ens dediquem a la intervenció directa amb dones. Si ens arriba una dona que necessita assessorament jurídic o un suport comunitari més general, la derivem a algunes de les nostres entitats col·laboradores perquè nosaltres som una plataforma i estem compostes per moltes entitats. Tenim un equip motor, que és un grup de tècniques contractades, i una junta, que som les persones que portem allà des de l'inici i mantenim els valors i l'esperit amb què es va crear la plataforma i després tenim un grup de persones noves que s'han incorporat a la junta.

Per això t'ho comento, perquè el Fernando em va dir que formaves part d'allà.

El problema d'això... Ara ja ens hem fet tan grans que reben moltes compostes. T'agraeixo que hi hagi gent que vol arribar a tot.

<https://www.violenciadegenere.org/>

III.IV. Entrevista a L.G.

Quines creus que són les principals estructures socials o culturals que reforcen aquest sistema patriarcal? És a dir, què perpetua aquesta violència masclista?

Segons la meua experiència, en molts casos sí que hi ha tot un tema de violència econòmica en el cas de les dones que es dediquen a tenir cura dels nens i de la casa i depenen dels homes perquè són ells els que treballen fora. Aquesta dependència econòmica és també el gran motiu per a seguir aguantant la violència i no voler-la denunciar.

És una mica això, més l'entorn cultural i la manca de formació, d'oportunitats a nivell laboral. Al final, el tema econòmic pesa molt. En algun cas també es donava un tema administratiu, però el més habitual era el tema econòmic, que acaba generant una manca d'oportunitats per a la dona maltractada.

Creus que potser l'Estat podria contribuir d'alguna forma per a evitar que passés això? Què podria fer? A nivell legislatiu, ja ens queda molt gran, no? Però què creus tu que podria fer l'Estat?

En el cas dels nies, en el tema del reagrupament familiar potser podria haver un altre mecanisme perquè eren dones que tenien els papers gràcies, per a dir-ho d'alguna manera, al seu maltractador: no el podien deixar perquè es quedarien sense papers. És clar, en aquest sentit, el paper de l'Estat sí que hi té a veure.

Per altra banda, tot un seguit d'ajudes en el sentit econòmic, d'idioma, laboral, punts de trobada de dones... Tot això crec que és enriquidor i juga contra la violència masclista.

Creus que s'haurien de posar més seriosos, doncs, en totes aquestes coses?

Sí, no deixar-ho passar tant. Penso que tampoc es fa res, no?

I per què creus que no fan res? Creus que hi ha algun motiu?

Crec que en el fons el consideren un problema de segon ordre, no? Sempre ho he viscut una mica així. El tema de la violència contra les dones sempre ha estat un problema, però mai prioritari per a l'Estat. És a dir, que tot i estar a l'ordre del dia i tenir un gran impacte a la societat, no és percebut així i no se li reconeix la importància real ni se li dóna una resposta en relació a l'impacte que té.

Mira, per posar-te l'exemple, t'explico un cas que conec de prop: una dona que ara tot just s'ha divorciat i ha estat anys patint violència no física, però sí econòmica i psicològica. La vaig enviar al Sie i a d'altres bandes, i tot van ser traves perquè li deien que si no podia demostrar el maltractament doncs que no s'hi podia fer gaires coses...

Una resposta de segon ordre, altra vegada!

Sí, sí... I nosaltres, ja com educadores, ja més a nivell de societat, de comunitat, què hi podem fer per a presionar l'Estat a què s'hi posin més durs? Creus que podem fer alguna cosa?

No et sé dir què podríem fer, la veritat. Cridar més, potser... Ben bé no què sé què podríem fer per a què es canviés aquesta concepció quan seguim vivint en una societat súpermasclista que està liderada per homes. Tot i que a la foto hi facin sortir dones, les decisions les segueixen prenent sempre homes a tots els llocs. És molt complicat...

Totalment... Quan tu treballaves allà, feies algun tipus d'acompanyament a les dones? Entenc que elles et venien al servei... Era un servei residencial?

De fet elles ens arribaven derivades per serveis socials. Normalment venien d'un centre d'urgència. En aquests hi accedeixen quan es dona una situació de violència en una llar, i hi intervé una treballadora social. Llavors treu la dona i els nens de la casa i els porta a un centre d'urgències on s'hi estan des d'uns dies a alguns mesos.

Després són derivats a cases d'acollida. Allà se li fa a la dona maltractada un contracte de sis mesos, prorrogable perquè evidentment necessitarà més temps que aquest, i una mica es busca que ella ja pugui ser autònoma, dins del possible.

Llavors, a l'hora de fer tràmits, per exemple si havien d'anar a parlar amb advocats o el que fos, les acompanyàveu?

Una treballadora social s'encarregava de tot aquest tema, sobretot dels advocats. I en les activitats del dia a dia, he regularitzat nies a un munt dones, he escolaritzat nens..., totes aquestes coses que necessiten gestionar per la situació en la que es troben.

I t'has trobat amb alguna trava? És a dir, a veure, una trava institucional en aquests acompanyaments? De quin estil?

Sí, i tant. Hi havia dones, per exemple, a les que el jutge no havia reconegut la violència. Perquè la treballadora social del municipi detecta la violència i activa el circuit, però si el jutge no ho reconeix, llavors aquesta dona no es pot acollir ni a cap ajut ni a res que tingui a veure amb la violència de gènere. A la casa d'acollida sí que pot venir, però no es pot acollir a res més. Existeix la Rai (no sé si la coneixes...), que és una la prestació de poc més de 400 euros. Aquest ajut econòmic el poden cobrar els aturats de llarga durada o de més de cinquanta anys i també, però només si el jutge reconeix el cas, les víctimes de violència de gènere. Aquesta manca de reconeixement. Una mica, aquesta és la trapa més gran amb la que ens hem trobat: quan no es reconeix legalment la situació de dona víctima de maltractaments.

Ja... I de revictimitzar-les o qüestionar el seu relat...? No sé si anàveu a posar denúncies o això ja havia passat, o simplement no volien denunciar... Com anava això?

Sí... La violència ja s'havia produït havia passat i llavors hi havia casos en els que espantades posaven denúncia però després, per la mateixa por, es feien enrera i deien que era mentida, que s'ho havien inventat tot. I és clar, encara reben més violència. A nivell institucional també ho paguen, saps?, perquè el relat ja no és cregut per ningú. Mentir en una denúncia és un delictes, així que ets tractada com a tal i llavors sí que s'hi afegeix un doble maltractament o triple maltractament.

Sí, sí, és que per això et dic... Al final estic enfocant molt el meu TFG amb això perquè crec que és un tipus de violència molt amagada, no? Fins i tot no interessa que surti a la llum. Està bé una mica posar els punts sobre les is i començar a explorar també aquesta zona; o sigui, què passa en aquest limbo entre el màxim poder i la menor víctima, no? Llavors és quan per mi entra el paper de la comunitat. Però també vull descobrir si és important i rellevant aquest paper de la comunitat, i en quina mesura.

En aquesta línia, et volia preguntar quines creus que són les estratègies o iniciatives que poden contribuir a la transformació de la cultura masclista? És a dir, hi ha alguna mena de... Podríem fer algun tipus de prevenció, no sé si des dels centres escolars, no sé si nosaltres com a educadores amb alguna iniciativa per començar a revertir tot això des de baix, o ho hem de fer d'una altra manera?

Bé, educar la infància és importantíssim ara i de cara al futur, evidentment. En aquest sentit treballar-ho des de casa i en els centres escolars, no?

És complicat... Què fem i com ho fem? Personalment sempre m'ha interessat treballar amb els col·lectius o entitats que fan feina amb els propis maltractadors, però no ho he fet encara i hi ha molt a fer... Sempre he dit que, des de l'educació social o l'assistencialisme en general ens adrecem a les víctimes, però mai als qui exerceixen la violència.

En el cas de les dones se les treu de casa i se les interna en centres però amb els maltractadors, a menys que els tanquin a presó, ningú no hi fa cap feina concreta quan el real problema és ell, i no la dona. Llavors, potser un treball amb els maltractadors seria interessant, perquè en el fons són ells el problema.

Molt bona reflexió... Molt interessant el que dius, hi estic totalment d'acord. I és veritat que al final sempre posem el focus en la víctima i això és una manera de revictimitzar-la, també. Llavors, es dona una roda de violència que no s'acaba mai. I segur que t'hi has trobat molt, tu, allà on treballaves...

Per a fer-me'n una idea més completa, quin tipus d'activitats hi feieu?

Doncs poca cosa, de fet, perquè en ser un centre residencial, amb aquesta finalitat tan concreta, es perd molt la tasca de l'educació social pel que fa a l'objectiu de la transformació o de l'aprenentatge. Es perd bastant aquesta oportunitat perquè al final t'acabes guiant per la quotidianitat... No sé si m'estic explicant... Acabes apagant focs i solucionant problemes del dia a dia i això t'ocupa tot el temps que hi pots dedicar, no?

Personalment, hi va haver un temps llarg en el que em vaig dedicar al tema del lleure i aquestes coses. A mi m'agradava molt això i sí que aprofitava, per exemple, l'oportunitat de fets o dades assenyalades (el 8 de març, el 25N...) per a treballar-ho des de l'educació social. Però fora d'aquest àmbit, d'aquest espai, en la meua experiència poca feina fèiem en relació a treballar la violència. Jo sempre ho deia a les companyes, és que no treballem la violència, tampoc aquí. Cobríem aspectes més de la quotidianitat, pragmàtiques, més de treballadores socials, perquè també et venien persones en situacions complicades, en el sentit que no tenien papers, no tenien ... I és clar, què has de fer? Cobrir aquestes necessitats.

Jo sempre penso que fins que les necessitats bàsiques no estiguin cobertes, no pots treballar. I nosaltres, també, com a educadores, de vegades anem amb unes idees predeterminades d'anar-ho a canviar tot de cop, però pot ser que aquestes dones encara no hi puguin estar receptives...

O potser ara els hi parles d'empoderament i et diuen que què és això. Però sí que penso que potser no en el recurs on vas treballar tu, però sí que és interessant treballar processos d'empoderament, tant individual com col·lectiu. Perquè, al final, jo el que crec, i el que he viscut també en les col·laboracions que he realitzat, és que el cicle de la violència és molt fàcil que es repeteixi, recaure en aquesta roda. Llavors, si no hi ha un treball al darrere de teoria, feminista m'atreviria a dir, d'empoderament individual i col·lectiu, és molt probable que es vagin repetint aquests patrons... No sé què en penses sobre això; no sé si has fet alguna cosa tu en aquest recurs o en algun altre sobre aquest tema, no ho sé...

Bé, ho intentes perquè a nivell individual les educadores portàvem casos en què la dona adquireix també un rol de maltratada i es troba en cercles de violència constant, en molts àmbits. Maltractades no només per la parella, sinó també per familiars, per companyes mateix del centre... O sigui, que assumeix un rol que acaba sent, molt cronificat.

Així que com a educadora intentes treballar-hi en la mesura que pots. Penso que és una feina de teràpia i amb el treballar-se una amb si mateixa.

Totalment. No em fa com difícil pensar com ho faria jo, ara, just acabant de sortir de la carrera, sense ni tan sols haver rebut una assignatura de gènere a la meva carrera. Allò que s'espera que nosaltres, educadores: fer una tasca tan complicada i tan delicada com aquesta, sense haver rebut ni tan sols nocions bàsiques sobre el feminisme o sobre processos reparadors... Es diu amb massa lleugeresa quan, en realitat, es pot fer molt mal inconscientment, eh! Tinc clar que des de la universitat s'hi hauria d'apostar fort. Com ho vas viure tu com alumna?

Totalment d'acord. Quan jo vaig estudiar a Mundet, el tema de la violència de gènere era una assignatura optativa, i en aquell moment jo no la vaig agafar. Després veus que és un àmbit en què moltes vegades s'hi acaba treballant i, ni que no fos així, si tu treballes amb persones, treballes el gènere. Aquesta hauria de ser una assignatura amb pes i la universitat hauria de donar-li més rellevància.

Potser hauria de ser una cosa més transversal, no? Que estigués inclòs en el temari de totes les assignatures d'alguna forma o altra, i no de forma puntual, sense context, a de passada a quart de carrera, quan s'està més pendent del TFG que altra cosa...

Havent treballat directament amb aquestes dones, creus que hi ha un perfil de víctima?

No. No crec que hi hagi un perfil de víctima com a tal sinó que s'assumeix un rol de víctima. Recordo que una va dir que per a què hi hagi un maltractador hi ha d'haver una persona que sigui maltractada. Això és una qüestió de rols. No crec que hi hagi un perfil com a tal de persona maltratada, és un rol que adquireixes. I jo no et maltractaré a tu si tu no et deixes que jo et maltracti. Això també és cert.

No sé si vols afegir alguna cosa més, des de la teva experiència...

Bé, no he parlat d'això però sí que és veritat que hi ha els infants, amb qui no es treballa gens. Se'ls treu de casa, i hi ha molts indicadors de violència de gènere en els infants perquè veure com maltracten la teva mare és un maltractament molt fort. I són els eterns oblidats tot i que també són víctimes...

Hauríem de posar més recursos per infància, no?

Sí, sí, perquè se'ls encabeix com com amb la violència de gènere, però gairebé ningú hi fa res més específic..

I llavors els hi surt de més grans...? I més enllà del trauma viscut, també augmenta la probabilitat que alguns acabin sent potencials maltractadors. I és així. Com tu deies, falta molta prevenció des de la infància d'erradicació de la violència., de la prevenció...

És clar, i desgraciadament moltes situacions i actituds normalitzades, no?

També et volia preguntar pels recursos per a dones trans. Hi has treballat, com ho vas viure? Què s'hi fa allà?

Sobretot veiem que hi ha molta violència relacionada amb el treball sexual. I les drogues... Jo dic violència de gènere pel tema del gènere, però especialment era molt de treball sexual.

Dius que la majoria eren treballadores sexuals. és més complicat treballar la violència de gènere? Es compta amb menys recursos o reconeixement per part de l'estat per a aquests col·lectius?

En realitat per mi va ser més fàcil treballar amb elles. No sé si va ser per la temporalitat però que és veritat que jo vaig veure més oportunitats amb elles que amb les altres dones. No sé si era un tema particular de cadascuna, però també eren menys. Treballava amb sis dones joves.

No optaven a la Rai, però sí a la Renda Garantida (la PIRMI d'abans) que eren 700 o 800 euros. Amb això ja es podien moure una mica i totes s'estaven formant.

Quan no hi ha infants per mig és molt diferent...

Alguna va arribar a fer procés judicial de denunciar tot això?

Mentre jo vaig ser-hi, no.

I hi havia més traves a nivell institucional amb aquestes dones?

No en vaig trobar.

Ho dic perquè si encara hi ha jutges als que costa reconèixer la violència en vers una dona cis, no sé si encara es complica més amb una dona trans...

Que també és el que deia, que manen els homes aquí ens agradi o no, oi? Les lleis estan fetes per homes, per a homes també, i molts els jutges són homes que, al final estan molt desconnectats d'això.

Sí. I estem una mica venudes en aquest sentit. Doncs sí.

III.V. Entrevista a I.R.

¿Cuáles crees que son las estructuras sociales y/o culturales, y las barreras estructurales que refuerzan el Sistema Patriarcal y contribuyen a la perpetuación de la violencia machista?

Para abordar estas estructuras y barreras, se necesita un enfoque integral que incluya cambios en normas culturales, políticas y económicas, junto con una mayor conciencia y educación sobre la igualdad de género y los derechos de las mujeres.

El sistema patriarcal otorga privilegios y poder a los hombres sobre las mujeres, perpetuando así la violencia machista. Este sistema incluye algunas de las principales estructuras y barreras que lo refuerzan.

Por otro lado, las normas de género rígidas asignan roles específicos a hombres y mujeres, limitando la expresión de la identidad de género. A las mujeres se les asigna el rol de cuidadoras y sumisas, mientras que se espera que los hombres sean fuertes, dominantes y proveedores. En muchas sociedades, persiste una división tradicional del trabajo. A las mujeres se les asignan principalmente tareas domésticas y de cuidado, mientras que a los hombres se les asignan roles en el ámbito público y laboral. La dependencia económica de las mujeres se refuerza por esta división desigual, limitando su autonomía. De este modo, las mujeres siguen enfrentando discriminación en el ámbito laboral, incluyendo salarios más bajos por el mismo trabajo, menos oportunidades de ascenso y segregación ocupacional, a pesar de los avances en igualdad de género.

Además, las instituciones sociales pueden perpetuar la violencia de género al minimizar denuncias, aplicar leyes de manera discriminatoria y no proporcionar recursos para prevenir y abordar la violencia machista. La normalización de la violencia sexual y el acoso en la sociedad contribuye a la perpetuación del sistema patriarcal.

Finalmente el control masculino sobre la sexualidad y la reproducción de las mujeres contribuye a mantener la desigualdad de género y perpetuar el sistema patriarcal, como consecuencia de esto la falta de representación política y liderazgo femenino limita la capacidad de las mujeres para influir en las políticas y estructuras que perpetúan la desigualdad de género. A pesar de avances, siguen estando subrepresentadas en cargos de liderazgo y toma de decisiones.

¿Qué cambios consideras necesarios para dismantelar éste Sistema Patriarcal y reducir la incidencia de la violencia machista en la sociedad?

Para desarticular el sistema patriarcal y disminuir la presencia de la violencia machista, es necesario emplear un enfoque integral que se ocupe de las estructuras sistémicas y de las actitudes y conductas a nivel individual. Para lograr estos cambios, es necesario mantener un compromiso constante a nivel personal, comunitario, institucional y gubernamental con el fin de modificar las estructuras y mentalidades que mantienen viva la desigualdad de género y la violencia machista.

Se requieren ciertas modificaciones, entre las que se encuentran:

- Fomentar la enseñanza de la igualdad de género desde la infancia es esencial para cuestionar las normas tradicionales de género y fomentar relaciones equitativas entre personas de diferentes sexos.
- Fomentar la prevención de la violencia de género mediante iniciativas educativas y de concienciación dirigidas a hombres y mujeres, que exploren las raíces de la violencia de género y fomenten vínculos fundamentados en el respeto recíproco y la equidad.

Es fundamental que los hombres y los niños participen de forma activa en la batalla contra la violencia de género, siendo aliados en esta causa. Se debe estimular la reflexión sobre la masculinidad perjudicial y difundir ejemplos de masculinidad positiva que se fundamenten en el respeto y la equidad.

También es importante el fortalecimiento económico femenino, fomentar que las mujeres tengan igualdad de oportunidades en la educación, el trabajo y los recursos financieros, ya que esto les brinda independencia y libertad, disminuyendo su exposición a la violencia de género. Incentivar la presencia y el empoderamiento de las mujeres en diferentes esferas de influencia y toma de decisiones, ya sea en la política, la economía o la sociedad, resulta fundamental para cuestionar las jerarquías de poder dominadas por el patriarcado.

¿Qué papel crees que debe jugar el Estado en la prevención y lucha contra la violencia machista?

El papel del Estado es prioritario para llevar a cabo y garantizar el cumplimiento de normativas y estrategias que salvaguarden los derechos femeninos y fomenten la equidad de género en todos los ámbitos sociales, como el trabajo, la educación, la salud y la participación en la vida política. Al mismo tiempo es necesario potenciar los recursos de ayuda y resguardo

destinados a las personas afectadas por la violencia de género, como refugios seguros, terapia emocional y respaldo legal, además de promover campañas informativas sobre las opciones disponibles.

¿Cómo valorarías las políticas y las leyes actuales en materia de violencia machista?

Podría valorar las políticas a nivel general en Latinoamérica. A pesar de avances en leyes y políticas, queda mucho por hacer en la implementación efectiva, acceso a la justicia y transformación cultural en países latinoamericanos respecto a la violencia machista. Se necesita un compromiso constante a nivel nacional e internacional para proteger los derechos de las mujeres y eliminar la violencia de género en la región.

La violencia machista afecta a millones de mujeres en Latinoamérica. Persisten desafíos significativos en términos de implementación, acceso a la justicia y cambio cultural, a pesar de las políticas y leyes implementadas en algunos países. En Latinoamérica, hay una evaluación general de las políticas y leyes actuales sobre violencia machista.

En muchos países latinoamericanos, se han establecido leyes específicas para abordar la violencia de género, como leyes de protección integral, órdenes de protección para víctimas y sanciones penales para agresores. La falta de recursos, capacitación adecuada y corrupción obstaculizan la efectividad de estas leyes.

La violencia machista en Latinoamérica está arraigada en estructuras sociales y culturales profundamente arraigadas, como el machismo, la desigualdad de género y la impunidad.

Se necesita un enfoque integral para abordar desafíos estructurales, que incluya cambios en normas culturales, políticas públicas y sistemas judiciales.

¿Crees que estás leyes favorecen o reducen la violencia Institucional en los procesos de mujeres víctimas de violencia de género?

Aunque las normativas y medidas para enfrentar la violencia de género pueden ser clave para combatir la violencia institucional, su eficacia se basa en cómo se llevan a cabo, en el compromiso de las entidades y en la existencia de recursos y servicios de ayuda suficientes.

También es clave enfrentar las actitudes y costumbres machistas que están profundamente arraigadas en las instituciones con el fin de generar un cambio importante en cómo se aborda la violencia de género a nivel institucional.

¿Qué acciones consideras que la sociedad puede llevar a cabo para presionar al Estado y las instituciones para que actúen de forma más efectiva contra éstas problemáticas?

Es importante ejercer presión sobre el Estado y las entidades para que tomen medidas más eficaces contra la violencia de género y la violencia institucional, con el fin de impulsar transformaciones y asegurar la defensa de los derechos femeninos. Algunas acciones incluyen:

Presionar al Estado y a las instituciones medidas concretas contra la violencia de género y protección a las víctimas mediante marchas y protestas pacíficas, informar a la gente sobre la violencia de género y la violencia institucional mediante campañas. Así mismo la creación de campañas que busquen obtener respaldo público para que el Estado y las instituciones tomen medidas más eficaces y sensibilizar a la sociedad.

Considero clave fomentar la discusión pública sobre la importancia de tomar medidas más eficaces contra la violencia de género y promover políticas efectivas que combatan la violencia de género influyendo en legisladores y funcionarios del gobierno a través de campañas y trabajo político e involucrarse con organizaciones que trabajan en temas como la violencia de género y los derechos de las mujeres, ya sea donando, siendo voluntario o participando en actividades de concientización y defensa. Apoyo a grupos comunitarios.

¿Te has encontrado con alguna traba por parte de las instituciones a la hora de investigar en éste campo?

No directamente pero sí con cierta censura y amenazas por parte de agentes políticas cuando estudié el caso de las esterilizaciones forzadas.

¿Qué estrategias o iniciativas crees que pueden contribuir a la transformación de la cultura machista y de la violación desde la comunidad?

Como menciono más arriba, las estrategias deben incluir al estado, a través de políticas públicas para la erradicación de la violencia de género así como la igualdad de los derechos en todos los ámbitos. La sociedad civil debe estar informada e involucrarse para generar conciencia sobre la importancia de la igualdad de género.

¿Cómo puede contribuir la comunidad en la reparación social de mujeres que han atravesado procesos de violencia machista y se han encontrado con la negativa o el

no-reconocimiento por parte del Estado? ¿Qué mecanismos se pueden articular para la socialización de la prevención desde la misma comunidad?

Esta es una pregunta compleja ya que sin la participación del Estado es muy complejo el reconocimiento y aquí el papel de la comunidad es fundamental. En ese sentido las mujeres que han sufrido violencia machista pueden recibir apoyo de la comunidad cuando el Estado no las reconoce. La comunidad puede contribuir a este proceso de varias formas.

La comunidad puede brindar apoyo emocional y solidaridad a las mujeres víctimas de violencia machista, creando espacios seguros para compartir experiencias y recibir apoyo para sanar. De esta manera se pueden articular diversos mecanismos para la socialización de la prevención desde la misma comunidad como organizar talleres y capacitaciones en la comunidad sobre prevención de la violencia de género, reconocimiento de signos de violencia, y promoción de relaciones saludables y equitativas.

¿Cuál debe ser el papel de la educación en la prevención de la violencia machista y la construcción de una sociedad más igualitaria y libre de violencia?

La educación es el pilar fundamental para promover la prevención de la violencia de género y el respeto hacia todas las personas. Es prioridad establecer protocolos comunitarios para la intervención en casos de violencia de género, que incluyan cómo brindar apoyo a las víctimas, cómo denunciar casos de violencia y cómo proporcionar información sobre recursos y servicios disponibles.

¿Qué iniciativas conoces que hayan promovido un empoderamiento colectivo desde la comunidad en grupos de mujeres que han sufrido violencia machista?

Numerosas iniciativas en todo el mundo promueven el empoderamiento colectivo de mujeres que han sufrido violencia machista. Algunas de ellas te menciono aquí: grupos de apoyo y autoayuda para mujeres que han sufrido violencia machista, colectivos de activismo feminista que luchan contra la violencia de género y promueven los derechos de las mujeres. En el caso de las esterilizaciones forzadas en el Perú estos colectivos presionaron a las autoridades para que tomen medidas. Se organizaron protestas, campañas y acciones de sensibilización.

Los Proyectos de arte y expresión creativa se han desarrollado para sanar y empoderar a mujeres que han sufrido violencia machista son muy importantes porque las mujeres comparten sus historias y fortalecen su voz a través de talleres de arte, teatro comunitario, audiovisual, escritura terapéutica y otras formas de expresión artística en estos proyectos.

Opino que el poder transformador de la comunidad se muestra al apoyar a mujeres que han sufrido violencia machista y promover su empoderamiento colectivo con iniciativas como estas.

¿Crees que el arte puede ser un factor transformador para esta problemática de cariz social?

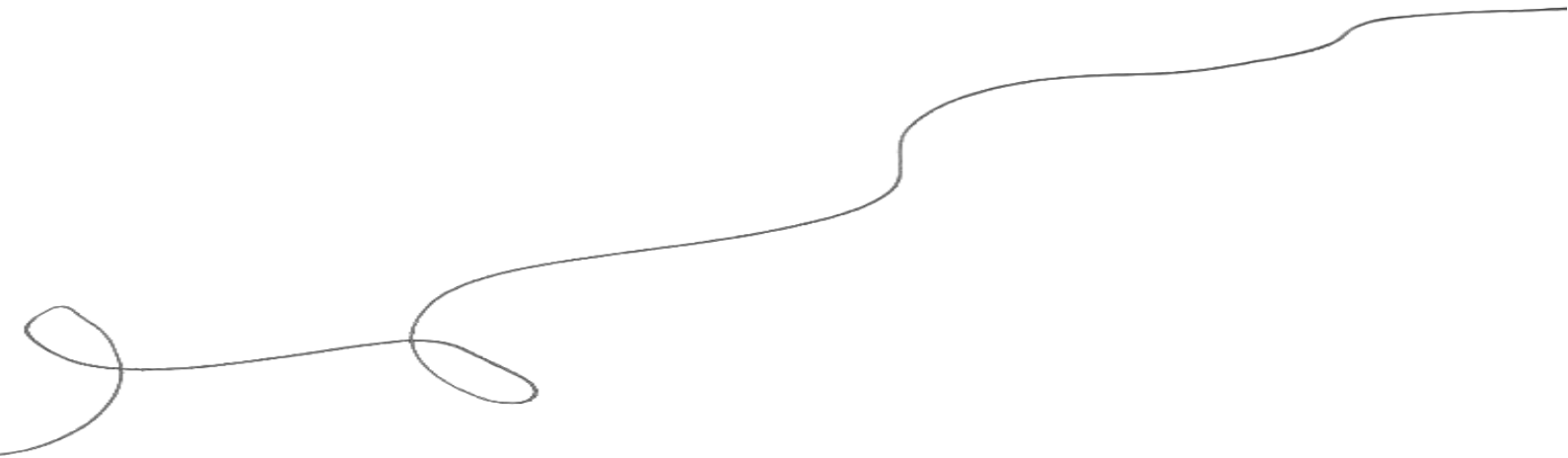
Sin duda, el arte puede ser muy importante para combatir la violencia de género y otros problemas sociales. El arte puede ser muy importante para cambiar la sociedad y combatir la violencia de género al crear conciencia, ayudar en la recuperación, cuestionar las costumbres culturales y unir a la comunidad para lograr cambios.

En mi caso la herramienta audiovisual ha servido para difusión, pero también para concientizar a las mismas mujeres víctimas de las esterilizaciones forzadas. También he trabajado la herramienta audiovisual documental con mujeres en la Amazonía. Aquí te dejo unos enlaces:

Una Voz Estéril (2012) https://www.youtube.com/watch?v=TqhVxS-WY_Q

Yo soy el Bosque (2023) <https://www.youtube.com/watch?v=xD9c1naMRpg&t=1s>

Una mirada aproximada a l'abordatge de les violències masclistes i a l'acompanyament a dones víctimes-supervivents.
El paper de l'Educació, la Comunitat i l'Estat.

*“No cal desfer tot el camí per teixir-ne de nous.
Simplement mirant enrere, sabrem quins ens enfangaran,
i en quins ens podrem espolsar el fang”.*